

YA 'BEFI mi pe yá mpote ar tsi Hmu Hesukristo

Ár Hñö Jö xki ñhötkaḡihu nda m'enkaḡihu

¹ Nuga dar Luka, nö'ö ar 'bet'o t'ofö da ot'i ne da peñ'a 'mu, nu'ge nda Teofilo, ja mömp'u gatho te bi nduḡi bi 'yot'e ne te mi uta ar tsi Hmu Hesu,

² ne di göxa nú'mu bi mengi bi ma mhets'i. M'et'o bi zohna yá mpote xki hwahni, ne mi hömpa ár ts'edi ár Hñö Jö, bi xipabi tema nda 'yot'u.

³ Ar tsi Hmu mi wadi bi tho ne bi mengi bi nte man'agi, bi ñ'udi yon'ate mpa nda hyanda yá maxte ne nda ñ'emui'u, ne himi tsaya mi pet-wabi'u ár ts'ut'wi Jö.

⁴ Nú'mu mi 'buhwiyu, bi 'ñembabi:

—Yo ma gi poñhu har hnini Herusalen. To'mhu gi hñöñhu nö'ö xi ñöt'ahu Jö ar Dada, ne ngu xta xi'ahu ma gi hñöñhu.

⁵ Majöni ar Xuwa mi xixthe'ihu har dehe. 'Bap'utho ar pa ma gi nxixthehu gi hñöñhu ár Hñö Jö.

Ar tsi Hmu Hesu bi menga mhets'i

⁶ Nú'mu mi ñöwi yá maxte xki mhunts'i, n'a mbi 'yambatho'u ne bi 'ñembabi:

—Ma tsi Hmu'ihe, hage nuya payu ma gi umba man'agi ár ts'edi ar hnini Israel da ndö ngu mam'et'o.

⁷ Nu'mú ar Hesu bi döt-wabi'u ne bi 'ñembabi:

—Hingo di 'ñep'ahū gi pōhū ham'u ma da 'yot'a Jö ar Dada nö'ö o hár 'ye da 'yot'ö.

⁸ Ha nu xta e da zu'ahū ár Hñö Jö, ma gi hñömfū ár ts'edi, ne ma gi dahū majöni togogi nuwa Herusalen, gathowa Nhudea, núnu Nsamaria, ne gatho ár nxidi ar ximhai.

⁹ Nu mi wadi bi mönga njap'u, bi njuxa mañö mhets'i nú'mu mi handa yá mpöte, ha n'ar gui bi go'matho, ne himbi tsá bi hyant'u.

¹⁰ Nu'u xa mi no'sa mañö mi handa ar Hesu bi ma mhets'i, n'a mbi dañ'u mi 'bahwi yoho ya enxé mi he ya t'axdutu.

¹¹ Ne nuya enxé bi 'ñembabi nu'u yá maxtehmö:

—Me Ngalileahu, tema gi no'su mañö. Nu ar Hesu xka hyanthupya xi ma mhets'i, go gehnuþho ma da mengi da ehe ngu xka hyanthū bi ma.

Bi thahna ar Matia nda pöta ar Huda

¹² M'efa nuyá maxte ar Hesu, ba kö har t'ohö Njömdöni, bi menga har hnini Herusalen. Mi get'uþho, bi ñ'o ngu hñötonthebe ya wëni ár yap'u, ngu ár yap'u mi tsá nda ñ'o har pa ntsaya.

¹³ Nu mi zoñ'u har hnini, bi box'u har tongu habū mi ko'u. Ka mi 'buhnu ar Pedro, ar Hakobo, ar Xuwa, ar Andre, ar Lipe, ar Toma, ar Bartolo, ar Teo, man'a ar Hakobo ár t'u ar Alfeo, ar Simu nö'ö mi t'embabi ar ñöngahnini, ne ar Huda ár jödö ar Hakobo.

¹⁴ Gathoyū hyax'mu mi mhunts'i, mi pes'u n'adar mfeni mi apa Jö. Mi 'buhwi'u mahyegi yá jödö ar Hesu, ar Maria ár nöñö'ö, ne ma'ra ya 'behñö.

15 Ha nuya pa'u bi mhushnu ngu n'anthebe ne n'ate ya ku. Nu'mú ar Pedro bi m'a madetho ne bi 'ñembabi'u:

16 –Ma tsi kuhu, mi mahyoni nda njap'u ngu nö'ö xki mönga ar Dabi har T'ofö, nu mi 'yot'i ngu xki xipabi ár Hñö Jö. Bi nonga ar Huda nö'ö togo bi zixa ya jö'i ba ju ar Hesu.

17 Ne nuju ndi pöhu mi gehnu n'ár maxte ar Hesu, ne mahyegi ndi pefu.

18 Bi ma'ö ar tsi Hmu Hesu, ne nunar bojö bi t'umbabi, bi danga n'a xeni ar hai. Ka gehnu habu bi dagi nzit'ei, ne bi fö ár müi, gathö yá xefo bi nxani.

19 Ne gathö ya me Herusalén bi bö nö'ö bi thogi, jange bi thu'spabi nor hai'ö ha yá hñö'u: Aseldama, di böni da 'ñenö, ar Haiji.

20 Bi njap'u ngu xi t'ot'a hár T'ofö Jö ne ha ya Dönga Nsadi habu enö:

Nda nhwata ár ngu'ö,
hinto ma da m'uhnü.

Ne enö n'e:

Nunár 'befihmö, man'ar jö'i da mefi.

21 Jange mahyoni ga hwañhupya n'a togo ndi ñ'ohü nuya pa'u ndi 'buhwihü ma tsi Hmuhü Hesu.

22 Bi du'mi da ñ'ohü nú'mü mi xixthe ar Xuwa ne hiñham'u bi 'wege, bi zongá ar pa mi ts'ixa ar tsi Hmu mhets'i. Nö'ö togo ma ga hwañhu go ma da maxkagihü ga dahü majöni, nuna ma tsi Hmuhü Hesu xi mengi xi nte man'agi.

23 Bi hwañ'u yohö ya ku, n'a már thuhu ar Huse nö'ö xki thu'spabi ar Barsaba, ne mi t'embabi

ar 'Yomañho, ne bi nhwahna man'a ár thuhu ar Matia.

²⁴ Nep'u bi 'yapabi'u Jö ne bi 'ñenö:

—Ma tsi Dada'ihe, gi pötka ma mfenihe, utkagihe nuya yoho ya ku 'bukwa, togo xka hwahni.

²⁵ Nu'ge go gi pödi togo xka hwahni da mep'a'i. Ne gi 'ñets'i ngu ri mpöte, da pöta ar Huda nö'ö togo bi nts'oki, ne bi 'wege bi gu ar 'ñu habu ndi 'ñepi nda ma.

²⁶ Ne nu'u bi 'yents'a n'ar nthöhö, ne bi bonga ár thuhu ar Matia. Jange bi m'ede ngu n'a nu'u 'ret'amayoho yá maxte ar tsi Hmu Hesu.

2

Ár Hñö Jö bi zokwa

¹ Nu mi zo ar dango ár thuhu Pentekoste, gatho ya ku xki mhunts'a ha n'adar ngu, ne n'adar mfeni mi pes'u.

² N'a mbi nhekitho n'ar döta ñuni ndi 'ñe mhets'i ngu n'ar 'yomndöhi, ne xa bi fat'a mbo ar ngu.

³ Ne bi nheki 'ra ngu ya jöhne faspi xki ñhege mi 'ba ha yá ñö n'a ngu n'a nu'u mi 'buhnu.

⁴ Ne gatho'u bi hñömba ár nzini ár Hñö Jö, ne bi ndui bi ñö ma'ra ya hñö n'a ngu n'a, ngu mi japabi ár Hñö Jö nda ñö'u.

⁵ Nuya pa'u mi 'buhnu Herusalen 'ra ya xodyo, habu gatho ár nxidi ar ximhai xki 'ñehe, gehyu mi ndönga Jö.

⁶ Ne nú'mu mi nt'ode ar döta ñuni, nzeye ya jö'i xa dama bi mhunts'i habu mi 'bu ya ku, ne bi 'yotho ngetho mi oxa yá hñö n'a ngu n'ayu.

⁷ Ne himi pödi te nda beni, mi eñ'u:

—Hage hingya me Ngalilea nuyū di ohū ñö.

⁸ Nu'mú, hanja di ohū n'a ngu n'a ma hñöhū di ñöhū har hai xta m'uhū.

⁹ Ngetho 'ra dar menguhū Partia ne Media, Elam, Mesopotamia, Nhudea, Kapadosia, Mponto, ne Asia.

¹⁰ Ma'ra ya me Frigia, Panfilia, Ehipto, ne 'ra ya hnini Afrika tho ár yap'u ar hai Sirene. Ne ma'ra ya me Nroma, 'ra majöni ya xodyo, ha nu ma'ra xi nxodyo ngetho temga ma nt'umbihū.

¹¹ Ya me Kreta ne Arabia n'ehe, gatho di ohū ma hñöhū ñöyū ngu di ñöhū n'a ngu n'a, ne xikagihū yá döta 'befi Jö.

¹² Nuya jö'i himi pödi te nda beni, ne xa mi 'yotho mi enga n'a ngu n'a:

—Xipya, te di bompyanū.

¹³ Ha ma'ra mi thentho mi eñ'u:

—Xi ntiyū zëi.

Ar Pedro bi ndui bi zo ya jö'i

¹⁴ Nu'mú ar Pedro bi m'ahwi nu'u ma 'ret'aman'a yá mi maxtewi. Bi ñö nts'edi ne bi 'ñenö:

—Nu'ahū me Nhudea, ne gatho nu'ahū gi 'buhūwa Herusalen, 'yoxu xiñho nö'ö ma ga mö.

¹⁵ Nuya togo gi ohū ñö, hinxi nti ngu xka beñhū, ngetho jar guto xudi.

¹⁶ Nö'ö gi hanthū xi thopya, gehnu xki mönga ar m'ehni Hoel ma nda njap'u. Xki 'yot'a njawa:

¹⁷ Jö bi 'ñenö: Nuya pa xi 'ñep'u,

ma ga pempa ma Hñö gatho ya meximhai.

Nuya ri t'uhū ne ri t'inxuhū ma da ñö di hömpa ár ts'edi'ö.

Nuya bötsi ma da hyanda ya nhandi,

nuya dōnzia ma da 'wi ya t'i.

¹⁸ Xa majōni nuya pa'u, nuya ñ'ohō ne ya 'behñō di pepkagi, xa ma ga umba ma Hñō.

Gehu da umba tema da möñ'u.

¹⁹ Ne ma ga ut'wa'u 'ra ya dōta nt'udi mañō mhets'i ne nuwa har ximhai,

ár nt'udi ar ji, ar tsibi, ne ar 'bifi.

²⁰ Ma da nheki da boka ar hyadi.

Ar zōnō ma da thenga ngu ar ji.

M'efa da zō ar pa da e ar tsi Hmu.

Ge'ō ar pa ma da nheki ár dōta ts'edi'ō.

²¹ Ne gatho nu'u da matwa ár thuhu ar tsi Hmu, da mpohō.

²² Nu'ahu gar menguhu Israel, 'yohu nō'ō tema ga xi'ahu: Gi pōhu ar Hesu me Nasare, gatho nu'u ya dōta nt'udi bi 'yot'e ga hyanthu, bi 'yot'e mi hōmpa ár ts'edi Jō, ne njap'u mi ñ'u Jō go xki meñ'ō.

²³ Ha nu'ahu ga juhu, ne ga dathu ha yá 'ye ya 'yot'ats'oki, ne bi hyo'u ha n'ar pont'i. Gatho nō'ō bi thogi, bi njap'u ngetho Jō go xki bense nda jap'u ngu mi ne'ō.

²⁴ Ne gese Jō bi japi bi nte man'agi. Njap'u bi guka har ugi mi 'bui xki du, ngetho ar ndōte himi pe'sa ar ts'edi nda zōm'ō.

²⁵ Ar ndō Dabi xki noñ'ō nú'mu bi 'ñenō:

Ndi handga Jō hyax'mu ndi 'bu'be,

'ba ha ma ñ'ei, hinga ntsu.

²⁶ Jange nuga xa di johya ne di petwa ma'ra nor johya'ō.

Ne di to'mi nú'mu xka tu, ma ga pengi ga nte.

²⁷ Ngetho nu'ge, ma tsi Dada'i, hinge ma gi tsohnu ma te habu bi ku gatho nu'u xi du.

Ne hingi ma gi hye ma ndo'yo da 'ya har hai,
ngetho go ri hoga 'begogi.

²⁸ Xka utka ar 'ñu tsixka har te,
ne ma gi 'raka n'ar döta johya nu xka 'buhwipu
mhets'i.

²⁹ Nu'ahu ma tsi kuhu xka mhunshuwa, ngu xka
pöhu, ma palehu ar Dabi bi du, bi t'agi, ne nuya
payu di handwathobihu 'bukwa ár t'agi.

³⁰ Ha nunar Dabi már m'ehni Jö mi mönga nö'ö
ma nda thogi. Ne mi pödi ma nda m'u n'ár t'u
togo nda pot'ö, ngetho njap'u xki ñöt'wa Jö. Ne
nór t'u'ö gehnu ar Kristo xki ñhöt'wabi nda m'ehni
nda ndö.

³¹ Jange ar Dabi xki t'utwa nö'ö m'efa bi thogi.
Ne bi 'yot'i ma nda mengi nda nte ar Kristo, ne
hinge nda gohnu ár te habu ku nu'u xi du, ne hinge
nda 'yanu ár ndo'yo har hai.

³² Nuje di dahe majöni, Jö bi japi bi nte man'agi
nunar Hesunu di noñhe.

³³ Jange nupya xi t'exa hár ñ'ei Jö, bi njuxa
mhets'i ba huxkwi ár Dada. Ne bi umba ár Hñö
Jö xki ñhötkagihu. Gehnu ba penkagihu, ne xi tho
nö'ö xka hyanthu ne xka 'yohupya.

³⁴ Ar ndö Dabi himbi njuxa mhets'i, ha go bi
'ñeñ'ö:

Jö ar Dada bi 'ñemba ma tsi Hmu:

Hñu ha ma ñ'ei ga huxkwi,

³⁵ to'mi ga tsiñ'a nuya ri ñ'uni ga tsep'a ha ri wa.

³⁶ Nupya, mahyoni da bö gatho ya me Israel,
hinto di yomi: Jö ar Dada xi hñuxa ar Hesu ngu ar
Hmu ne ar Ndö, ngetho gehnu ar Kristo xpa peñ'ö,
togo ga tsuthu har pont'i ga hyohu.

37 Ha nu mi 'yode nö'ö bi mönga ar Pedro, nuya jö'i mi 'buhnu xa bi du yá müi, ne bi 'yamba ar Pedro ne nu'u ma'ra yá mpote ar tsi Hmu mi 'buhnu, ne bi 'ñeñ'u:

—Ma tsi kuhu, xi'mu tema mahyoni ga pehepya.

38 Nu'mú ar Pedro bi 'ñembabi:

—'Yothu ár ntso'mi, ne gi nxixthehu gatho hár thuhu ar tsi Hmu Hesukristo. Njap'u da pump'ahu ri ts'okihu, ne gi hñöñhu ár Hñö Jö da m'u ha ri muihu.

39 Ngetho nuna ar ñhöt'inu go xi t'aju ne ma bötsihu, ne gatho nuya ma'ra ya jö'i 'bu hár nxidi ar ximhai, nu'u da zohna Jö ma Hmuhu.

40 Ar Pedro xa mi zo ya jö'i, ne mi xipa nzeze ya mhö, ne mi embabi'u:

—Mpohu, ne hinda zu'ahu ár mfei to'ma nuya ts'ojö'i 'bu nuya payu.

41 Gatho nu'u togo bi 'ñet'a yá müi nö'ö te mi möñ'ö, bi nxixthe. Jange nu ar pa'ö bi hñuxa ngu n'atema'ret'anthebe ya gamfi.

42 Ne nuyu mi tenda nö'ö mi xipa yá maxte ar tsi Hmu, ne n'adar mfeni mi pes'u. Ne hyax'mu mi nt'oxi mahyegi ne mi tsipa ár t'oxi ar tsi Hmu, ne mi mat'a Jö.

Njanu mi 'bu ya 'bet'o ku

43 Gatho ya mengunu xa bi ntsu, ngetho xki hyandwa yá maxte ar tsi Hmu mi ot'a nzeze ya döta nt'udi, ne ya 'befi xa mi 'yot'u.

44 Ne gatho ya gamfi mi mpe mahyegi, ne mi mfaa n'a ngu n'a, njap'u hinte nda k'at'i.

45 Ne mi pa'u nö'ö te mi pes'u, ne mi thekwabi nö'ö te mi k'at'a n'a ngu n'a.

⁴⁶ Ne hyaxtho mi mhunts'a har dönganijö, mi peš'u n'adar mfeni. Ne mi tsi'u ár t'oxi ar tsi Hmu ha yá ngu'u, ne xa mi johya mi ñuñ'u mahyegi, ne mi peš'u n'ar hogamu.

⁴⁷ Ne mi nsunda Jö mahyegi. Ne ma'ra ya jö'i mi handa te mi pe'u, mi numañho'u. Ne hyax'mu ar tsi Hmu mi hu'sa ya gamfi, hyaxtho mi ñ'emui ma'ra ne nda mpohö.

3

Bi t'othe n'ar tsi dowa

¹ N'ar pa ar Pedro ne ar Xuwa yá maxtehmö ar Hesu, ndi ma har dönganijö ngu hñu nde, ge'mu mi jar mhat'a Jö.

² Ne nu hár goxthi ar dönganijö ár thuhu Nzatho, ka mi huhnu n'ar ñ'ohö xki m'ui mi dowa. Hyaxtho mi t'ehnu mi apa ar tsi bojö gatho nu'u mi thohnu ndi yut'a har nijö.

³ Nunar tsi dowanu n'a mbi hyandatho ar Pedro ne ar Xuwa, ma nda yut'a har nijö, bi 'yapa n'ar tsi bojö.

⁴ Nu'mú ar Pedro ne ar Xuwa bi m'ai, bi ñhanda habu mi hu ar tsi metí, ne ar Pedro bi 'ñembabi:

—Hyandgagihe.

⁵ Nu ar tsi dowa xa bi gohi mi k'öt'a nuya yohoyu, mi tō'mi te nda hwëkwabi.

⁶ Nu'mú ar Pedro bi 'ñembabi:

—Hinte di hö ar t'axbojö wa ar k'axtbojö ga 'ra'i. Hõse nõ'ö di pets'i, ge'ö ga 'ra'i. Hár thuhu ar Hesukristo mar me Nasare, di xi'a'i, nangi gi 'yo.

⁷ Ne bi mipa ár ñ'ei, bi 'ba'mi, ne bi me'sa ár ts'edi yá wa ne yá bosndo'yo.

⁸ Dama bi 'yenga n'ar nsagi bi m'ai xiñho, ne bi ñ'o. Bi mewiyu bi yut'a mbo ar nijö, mi 'yo ne xa mi sagi mi mat'a Jö.

⁹ Ne gatho ya jö'i bi hyanda ar dowa mi tsa nda ñ'o ne mi mat'a Jö.

¹⁰ Dama bi böt'u go mi gehnu togo mi dowahmö, mi hu hár goxthi ar nijö ár thuhu Nzatho, mi a ar tsi bojö. Xa bi 'yotho ne xa bi zu'u nö'ö xki thogi.

Ar Pedro bi mömba ár mhö Jö ha ya m'et'e xki thu'spa ár thuhu ar Salomon

¹¹ Nö'ö ar ñ'ohö mar dowahmö himi ne nda hye ar Pedro ne ar Xuwa. Ne gatho ya jö'i xa mi 'yoda nö'ö mi handi, jange dama bi mhunts'a ha ya m'et'e ár thuhu ar Salomon, habu mi 'bu'u.

¹² Ar Pedro mi hyanda xki mhunts'a ya jö'i, bi ñembabi'u:

—Nu'ahu gar me Israelhu, hanja xa gi 'yothu ne xa gi k'ötkagihe. Ha gi beñhu ma ts'edishe, wa xa di 'buhe xiñho, jange xta jafe xi ñ'o nunar ñ'ohonu.

¹³ Jö togo mi ndönga ar Abra ne ar Isa ne ar Hakob, ne gatho nu'u ma'ra ma palehu xi du, get'ö ar Jö togo bi japi bi ñ'o nunar ñ'ohonu, ne bi ñe'spa ár nsu ar Hesukristo ár T'u'ö. Gehnu togo ga dathu ya ndö, ne ga xifu ar Pilato hinge nda hyegi, mödi mi nemhö nda hye'ö.

¹⁴ Ha nu'ahu hinga nehü, mödi gehnu ár hoga T'u Jö hinte ma ts'oki xki 'yot'e. Ne ga 'yahü nda the n'ar hyote.

¹⁵ Ne njap'u ga hyohu togo hö ar te. Ha Jö bi japi bi nte man'agi. Go da hanthe, jange di dahe majöni.

¹⁶ Go di ñ'emụibihe'ö, jange nunar ñ'ohonu gi hanthụ ne gi pöhu, xi dits'i, ne njap'u xi ñ'u ár ts'edi'ö. Xi othe nunar ñ'ohö gi hanthupya. Xi njap'u ngetho di ñ'emụibihe.

¹⁷ Tsi kuhu, di pöhe xiñho ga dahụ ar Hesu ngetho hinte ngi pöhu, ngu nu'u ma ndöhu himbi zo yá mfeni n'ehe teme bi 'yot'u.

¹⁸ Njap'u Jö bi japi nda thogi ngu xki xipabi yá m'ehni maham'u, xki 'yot'u mi mahyoni ar Kristo nda tho ya ugi, ne nda du.

¹⁹ Jange 'yothwu ár ntso'mi ne penju gi hyoñhu Jö, ne da pump'ahu ri ts'okihu. Njap'u hö, da 'ra'ahu n'ar hogam'ui, ter entho gi 'buhu.

²⁰ Ne da mengi da meñ'ahu ar tsi Hmu Hesukristo xki thuxa mam'et'o nda mehni.

²¹ Ne xa majöni bi boxnu mhets'i, bi 'buhnu to'mda ar pa Jö da hoka ma'ra'yo gatho, ngu xki xipa maham'u yá hoga m'ehni nda möñ'u.

²² Ngu bi mönga ar Moise, bi xipa ma palehu ne bi 'ñembabi'u: Jö ma tsi Hmuhu ma da hñux'a n'a'ahu ngu ár m'ehni'ö, njangu xi hñuxkagi n'ehe, ne ma gi 'yothu nö'ö da xi'ahu'ö.

²³ Ne gatho nu'u hinda ne da 'yöta nö'ö ar m'ehni'ö, ma da 'weka har hnini.

²⁴ Di ndu ar Samuel injawa, gatho nuyá m'ehni Jö xi nonga nuya pa di 'buhupya.

²⁵ Ne gatho nu'u ya ñhöt'i bi mönga nuya m'ehni'u, go xi'ahu. Ne nu'u ya njöpi bi nkohwi Jö ma palehu, xi zok'ahu n'ehe. Jange Jö bi 'ñembabi ar Abra: Ha n'a ri n'ogi ma da e m'efa, ma ga jöpa xoge ya jö'i 'bü hár nxidi ar ximhai.

²⁶ Ne nu'ahu go gar 'bet'ohu ba peñ'ahu ár T'u Jö, bi jöp'ahu gi hyehup'u ri ts'okihu.

4

Ar Pedro ne ar Xuwa bi m'a'ma hár mhunts'a ndö ya xodyo

¹ Ar Pedro ne ar Xuwa mi 'buhnu har dönganijö mi zo ya jö'i. N'a mbi zohnu 'ra ya möjö mi ñ'owi ár ndö ya sunijö, ne ya dengamöjö nu'u himi ñ'emui nda mengi nda nte nu'u xi du.

² Xa bi mbo yá kwe mi bö'u ar Pedro ne ar Xuwa mi uta ya jö'i nda mengi da nte nu'u xi du, ngu bi mengi bi nte ar Hesu.

³ Nu'mú bi nju ar Pedro ne ar Xuwa, ne bi ts'its'i ba njot'a har fadi. Ne ka bi gohnu nor nxuinu, ngetho xki nde nor pa'ö.

⁴ Ha nu'u togo xki 'yode nö'ö mi mönga ar Pedro, nzeye bi ñ'emui, mi tsu ngu ngudminthebe ya ñ'oho.

⁵ Nu ár hyax'ö bi mhuntsnu Herusalen yá dönziandö ya xodyo, ya böt'ofö, ne gatho nu ma'ra yá ndö ya xodyo.

⁶ Gathoyu bi mhuskwi mahyegi ar Anas, gehnu mar döngamöjö. Ka mi 'buhnu ar Kaifas, ar Xuwa ne ar Handro, ne gatho nuyá mēni ya döngamöjö.

⁷ Nep'u bi ts'ixnu ar Pedro ne ar Xuwa, bi m'a'ma madetho ne bi t'ambabi njawa:

—Togo yá m'ehni'ihu, ne togo ár ts'edi gi hömfu gi pehu njap'u.

⁸ Nu'mú ar Pedro xki nzinga ár Hñö Jö bi 'ñembabi'u:

—Nu'ahu gár ndöhu ha ma hninihu Israel.

⁹ Ngetho gi ñ'anihu nö'ö ar ñho bi t'ot'wa nunar tsi ñ'ohonu mi dowa, ne gi ne gi pöhu hanja bi dits'i,

10 ma ga xi'ahe hanja bi za bi dixhnu, ne njap'u gi pöhu ne gatho nu'u ma'ra ya me Israel. Nunar ñ'ohö gi hanthu 'bahnu, nunu bi dits'i bi mhömba ár thuhu ar Hesuskristo mar me Nasare, nö'ö ga tsüthu ha n'ar pont'i, ne Jö bi japi bi mengi bi nte man'agi.

11 Gehnu ar Hesu ga utsahu, gi ñhehwihu n'ar guxjodo bi 'yemp'utho ar müdi do nö'ö ma nda hyoka ár nijö Jö. Ha nupya gehnu ar müdi do xi nju'spa ár nijö Jö.

12 Hinjo'o man'a togo da 'raju ar ts'edi ga mpöhu, hönse ma tsi Hmuhu Hesu. Ngetho hinjo'o man'a xi t'umba nunar ts'edinu ne da thokwa ya meximhai.

13 Nu'mú nuya ndö mi 'buhnu xa mi 'yötho, ngetho bi hyanda ar Pedro ne ar Xuwa himi ntsu. Ne mi pö'u himya ñ'ohö mi pe'sa ar döta mfödi, gehyu ma ya hyoya jö'i. Njap'u bi bö'u xki ñ'owi ar Hesu.

14 Ne himbi za te bi dötwabi'u, ngetho bi hyandi mi 'bahwi'u nö'ö ar tsi dowa xki dits'i.

15 Nu'mú nuya ndö'u bi 'bepabi nda bönga har mhunts'i, ne bi gohnutho'u mi ñö'u.

16 Ne mi eñ'u:

—Xipya, te ga jafu nuya ñ'ohoyu. Ngetho xi 'yot'a n'ar döta nt'udi, pö gatho ya jö'iwa ha ma hninihu Herusalen, ne hinda tsa ga koñhu.

17 Hindi nehü da nungar 'bede. Ma ga zoñhu ne ga pihu, ne njap'u hinto ma da zofu hár thuhu ar Hesu.

18 Nep'u bi ts'ohna man'agi ar Pedro ne ar Xuwa, bi pidi, ne bi nsipabi hinte nda möñ'u, ne hinto nda zofu hár thuhu ar Hesu.

19 Nu'mú ar Pedro ne ar Xuwa bi dödi ne bi 'ñenö:
—Beñhu, hage da 'ñet'a mañho ár müi Jö ga ot'ahe
m'et'o ne m'efa'ö.

20 Ngetho hinda tsa ga hehe ga möñhe nö'ö xta
hanthe ne xta ohe.

21 Nu'mú nuya ndö bi hñu'spar pidi, njap'u hinte
nda xipabi ya jö'i, ne bi hyegi bi ma'u. Himbi tsa
te bi japabi, ngetho mi tsu ya jö'i nda mbo yá kwe.
Gatho xa mi umba njamödi Jö nö'ö bi 'yot'u.

22 Ngetho nö'ö ar ñ'ohö xki t'ot'wa ar nt'udi xki
dits'i, mi tho yon'ate njeje xki m'ui.

*Ya gamfi apa Jö da hu'mba yá müi ne da umbar
ts'edi*

23 Nu mi nthë ar Pedro ne ar Xuwa, bi ma ba
k'ö'sa nu'u ma'ra ya gamfi, ne bi metwabi nö'ö xki
xipabi ya ndömöjö ne yá dönziandö ya xodyo.

24 Ha nu mi 'yo ya ku, n'adar mfeni bi umba
njamödi Jö, ne bi 'ñeñ'u:

—Ma tsi Hmu'ihe, go ge'e ar Jö togo ga hoka
mhets'i ne ar ximhai, ar dehe ne gatho nö'ö te
janu.

25 Nu'ge ga xipa ri 'bego ar Dabi nda mönga
njawa:

Yo'ö ya jö'i bi mhunts'i bi ñ'ut'u hanja nda 'yot'a ar
ts'om'ui,
ne nuya hnini te gatho bentho da 'yot'e.

26 Bi mhunts'a gatho yá ndö ya hnini
ne yá maxte 'bu har ximhai,
ne n'at'wu bi ñ'ut'u nda utsa Jö ne ár Kristo togo xi
hñux'ö da ndö.

27 Ngetho xa majöni har hnininu, bi mhunts'a ar
ndö Erode ne ar Ponsio Pilato, ya me Israel ne nu'u

himya me Israel, bi ɔtsa ri hoga T'u ar Hesu togo xka 'ñets'i da ndö.

²⁸ Ne bi 'yot'u ngu nö'ö xka beni, ne xka mönga mam'et'o nda thogi.

²⁹ Ha nupya ma tsi Hmu'ihe, hyanda hanja hu'sje ya jö'i. Ne faxkagihe hinga ntsuhe ga möñhe ri mhö, ngetho go ri 'begogihe.

³⁰ Ne hñuxke ri 'ye ha ya dathi da dix'u. Ne gi 'yot'a nzeje ya döta nt'udi hár thuhu ri hoga T'u Hesu.

³¹ Ngu mi wa'u bi ñöwi Jö, bi nhwönga ar ngu habu xki mhunts'i. Ne gatho nu'u mi 'buhnu bi nthexkwi ár nzini ár Hñö Jö, ne himbi ntsu'u bi mömba ár mhö Jö.

N'at'wu yá meti gatho nö'ö mi pe'sa ya gamfi

³² Ne gatho nu'u xki ñ'emui ár mhö Jö, mi pe'sa n'ada ar mfeni, ne n'ada yá mhöte'u. Gatho nö'ö mi pes'u, mahyegi mar meti'u. Himi njo'o n'ar ku mi enö te mi pets'i mar metise.

³³ Ne xa mi pes'u ar ts'edi yá mpote ar tsi Hmu Hesu, mi damajöni xki mengi xki nte'ö, ne Jö xa mi hwëkwabi'u ár mfats'i.

³⁴ Ha hinto mi tho'u ar k'at'i, ngetho gatho nu'u mi pe'sa yá hai ne yá ngu mi pa'u, ne mi hö gatho nö'ö mi njut'wabi,

³⁵ ne mi umba yá mpote ar tsi Hmu. Ha nuyü mi hekwabi n'a ngu n'a ya gamfi, ngu nö'ö mi ot'wa ar 'bedi, njap'u mi t'umbabi n'ehe.

³⁶ Ne mi 'buhnu n'ar ku már thuhu ar Huse me Txipre, xki 'ñe ha yá 'beto ar Lebi. Ha nuyá mpote ar tsi Hmu bi hñu'spabi ar Berhnabe, di boni da 'ñenö, nö'ö hu'mba yá müi ma'ra.

³⁷ Nö'ö mi pe'sa n'a xeni ar hai, bi gu bi ma, ne gatho ar bojö bi njut'wi ba hö bi datwa yá mpote ar tsi Hmu.

5

Ar Anania ne ar Safira

¹ Mi 'bu n'ar ñ'ohö már thuhu ar Anania, ha nunár 'behñö már thuhu ar Safira. Nuyü bi ma n'a xeni ar hai mar meti'u.

² Ne bi zöma n'a xeni ar bojö xki njut'wabi ar hai, ne ár 'behñö bi bödi n'ehe. Nö'ö man'ar xeni bi ma ba datwa yá mpote ar tsi Hmu.

³ Nu'mú ar Pedro bi 'ñembabi:

—Anania, hanja xka hye ar ts'ondöhi xi hya'a'i. Yo'ö xka ne ngi hyat'a ár Hñö Jö. Ngetho hinga unga gatho ar bojö bi njut'a ri hai ga pa.

⁴ Nu'mü xka tsöma ri hai go ma ri meti, ne nö'ö ar bojö bi njut'a'i go ma ri meti n'ehe. Yo'ö ga beni ga jap'u. Hinge go xka kakagihe, xka beni gi ka Jö.

⁵ Nu mi 'yo njap'u ar Anania, bi hwangi xki du. Ne gatho nu'u ma'ra bi bö nö'ö xki thogi, xa bi zu'u.

⁶ Nep'u nuya bötsi mi 'buhnu bi gu bi mats'i, ne bi guki ma ba aagi.

⁷ Xki tho ngu hñu xenimpa, bi yutnu ár 'behñö n'ehe. Ha nunu hinte mi pödi te xki thogi.

⁸ Ne ar Pedro bi 'ñembabi:

—Ha gi ode. Xikagi, hage bi njut'ahu njanu ar hai ga pahü.

Nu'mú nö'ö bi dödi ne bi 'ñenö:

—Hö, njap'u.

⁹ Nu'mú ar Pedro bi 'ñembabi:

—Yo'ö ga nkohwi n'ada ar nkohi ri döme, ne ngi hyathmöhu ár Hñö ma tsi Hmu. Xi 'ñehnu har

goxthi nu'u togo xpa pengi ba ak'a ri döme, ha nupya xpa ehe da dux'a'i ma da 'yak'a'i n'ehe.

¹⁰ Nu'mú ar Safira bi hwangi xki du ha yá wa ar Pedro. Ne mi yut'a nu'u ya bötsi, bi hyandi xki du'ö n'ehe, dama bi duts'i bi ma ba aḡi habu mi o ár döme, ka bi t'ap'utho n'ehe.

¹¹ Nep'u gatho nuya ku bi bödi tema bi jayu, xa bi ntsu, ngu gatho nuya bi zo yá gu.

Bi nheki nzeye ya döta nt'udi

¹² Nuyá mpote ar tsi Hmu mi ot'a nzeye ya döta nt'udi mi handa ya jö'i. Ne gathoyu mi pes'u n'ada ar mfeni mi mhunts'a ha ya m'et'e mi t'embabi ár thuhu Salomon.

¹³ Gatho nu'u himya ku mi ntsu nda mhunskwi'u, mödi mi numañho gatho nö'ö mi ot'e.

¹⁴ Ne mi 'yo mi ñ'emui ar tsi Hmu nzeye ya jö'i, ya ñ'ohö ne ya 'behñö.

¹⁵ Ne 'yo mi födi nuya nt'udi mi ot'u. Jange mi njuka ya dathi nthi ha ya 'ñu, ne mi 'be ha ya fidi, ne nú'mu nda thohnu ar Pedro, mödi nda zuhmö honse ár xudi, nda dixa ya dathi.

¹⁶ Nzeye ya jö'i mi 'bu ha ya hnini get'u Herusalen, mi pa mi tsixa ya dathi ne nu'u mi nthexkwi ya ts'ondöhi, gathoyu mi thits'i.

Ar Pedro ne ar Xuwa bi nt'utsa

¹⁷ Nep'u bi njuxa ar döngamöjö ne ya dengamöjö mi mfax'u, ngetho xki zot'a yá mu, hinto mi ne nda hñömba yá nsu.

¹⁸ Ne bi njumpa yá mpote ar tsi Hmu, bi njot'a har faḍi.

19 Ha nunar nxui'ö, n'ár enxe Jö bi xokwa ár goxthi ar fadi, bi guka nuyá mpote ar tsi Hmu, ne bi 'ñembabi'u:

20 —Di ma ba 'bahü har dönganijö, ba zohü ya jö'i, ne xipabihu ar hoga mhö nonga ar 'ra'yo te.

21 Jange ár hyax'ö ra n'itho, bi ma'u har dönganijö, ngu xki xipabi ár enxe Jö. Ne nu mi zoñ'u, bi yut'a mbo bi zofo ya jö'i. Nú'mu mi 'buhnu mi zohyu, ar döngamöjö ne yá maxte bi zohnu yá mindöwi me Israel nda me'sa n'ar mhunts'i. Ne bi mehna togo nda tsi nu'u ya mpote mi jot'a har fadi.

22 Ha nu mi zonga ya gujö'i har fadi, himi njo'onu ya 'yofadi. Nu'mú, dama ba penk'u bi mö,

23 ne bi 'ñeñ'u:

—Da tiñhe ar fadi mi jot'i xiñho, ne nuya sufadi ka mi 'bahnu har goxthi. Ha nú'mu nda kúthe, hinto da tiñhenu mbo.

24 Nu mi 'yo njap'u ar döngamöjö, ne ár ndö ya sunijö, ne ma'ra ya ndömöjö, himi pödi te nda beni, ne mi eñ'u:

—Xipya, te di bompyanu.

25 N'a mbi zota n'ar jö'i, ne bi 'ñembabi'u:

—Nu'u ya ñ'oho ga kothuhmö har fadi, bi 'bu har dönganijö bi zo ya jö'i man'agi.

26 Nu'mú ár ndö ya sunijö bi mewi ya gujö'i, ne bi mengi bi gu ya mpote. Ba ju'u ne hinte bi japabi, ngetho mi tsu nda mbo yá kwe ya jö'i, ne nda umba ya nk'ahni.

27 Nep'u bi zixa hár mhunts'i ya ndöxodyo, ne bi 'ba'ma madetho. Ne ar döngamöjö bi 'yambabi:

28 —Hage hinda xi'ahe hinge ngi zohü ya jö'i, ne hingi nomfu ár thuhu ar Hesu. Nu'mú, hanja

hinxka 'yohu. Gatho ya me Herusalen xka xifu ri jamfihu. Ne gi ne gi hyoxkagihe da hoje nö'ö ar ñ'ohö'ö.

²⁹ Nu'mú ar Pedro ne gatho nu ma'ra ya mpote, bi dödi ne bi 'ñeñ'u:

—Nuje mahyoni m'et'o ga othe Jö, ne m'efa ya meximhai.

³⁰ Jö togo mi ndönga ma palehu, go bi japi bi nte man'agi ar Hesu, gehnu ga tsuthu ha n'ar za, ne ga hyohu.

³¹ Ne nupya Jö xi 'ñe hár ñ'ei da ndöwi ne da mpohote, njap'u da 'yot'wa yá ntsö'mi ya me Israel, ne da mpumba yá ts'oki.

³² Nuje di dahe majöni togonu, ne ár Hñö Jö damajöni n'ehe, ha Jö xi umba ár Hñö gatho nu'u togo öte.

³³ Ha nu mi 'yo njap'u ya ndö, xa bi mbo yá kwe, xa mi nehmö nda hyo ya mpote.

³⁴ Bi nank'mu n'ar ñ'ohö mi 'buhnu har mhunts'i mar denga'bepate, már thuhu ar Gamalie, n'ar böt'ofö, ne gatho ya jö'i xa mi numañho'ö. Bi m'ai ne bi mö nda t'enga n'a tsi tui ya mpote.

³⁵ Nep'u bi 'ñembabi gatho ya jö'i xki mhunsnu:

—Ha gi öhu ndadahü. Hyanthu xiñho nö'ö te gi jafu nuya ñ'ohoyu.

³⁶ Beñhu hingar yapa bi nanga n'ar ñ'ohö mar thuhu Teuda, mi humamui mi pe'sa n'ar nsu, ne bi denga ngu gohonthebe ya ñ'ohö. Bi tho'ö, ne gatho nu'u mi ñ'owi bi mfont'i, ne hinte ponk'u.

³⁷ M'efa ba e man'ar ñ'ohö már thuhu ar Huda, mar me Ngalilea, nú'mu mi nja ar nthuxthuhu.

Nö'ö bi gut'a nze_ye ya jö'i bi deni. Bi tho'ö n'ehe, ne bi mfont'a gatho ya jö'i mi ñ'owi.

³⁸ Jange nuga di xi'ah_u, hyehup'u nuya ñ'ohoy_u. Nu'mu nö'ö te pehy_u go xi bense'u, ma da göxtho.

³⁹ Ha nu'mu ár meti Jö nö'ö te pehy_u, hinda za gi hñökwabi_hu. Ngetho nu'mu gi jahup'u, pontho gi ntunkwih_u Jö.

⁴⁰ Ne nu'u mi 'buhn_u har mhunts'i, bi 'yoxa nö'ö te bi möñ'ö. Jange bi mengi bi kut'a ya mpote, bi 'wext'u. Ne bi xipabi'u nda hyegi nda mömba ár thuhu ar Hesu, ne bi hyegi bi ma'u.

⁴¹ Ne mi boñ'u har mhunts'i, xa mi johya'u, ngetho Jö xki 'ñet'amañho ár mu_i nda tho n'ar m'etsa ngetho mi nomba ár thuhu ar tsi Hmu Hesu.

⁴² Ne hyax'mu himi tsaya mi zofo ne mi uta ya jö'i har dönganijö, ne mi 'yo ha ya ngu mi mömba ár hoga mhö ar tsi Hmu Hesukristo.

6

Bi t'exa yoto ya maxte

¹ Nuya pa'u xa mi xönda ya ku. Ne nu'u ya ku mi ñö ar griego bi ñömañ'ubi ya ku mi ñö ar ebreo. Ne mi eñ'u, nuyá 'ranxu himi t'umba mahyegi ar ñhuni mi thekwabi hyax'mu, ngu nu ma'ra ma ya ebreo.

² Nu'mu nu'u 'ret'amayoho ya mpote bi zohna gatho ya ku ha n'ar mhunts'i, ne bi 'ñembabi'u:

—Ma tsi kuh_u, nuje di 'buhe ga mömfe ár mhö Jö, hanja ma ga tsayahe ga hemfe te da zi nu'u hingi jwadi.

³ Jange hwañhu yoto'ihu nu'u xka hyanthu 'bui xiñho, xi nzimba ár Hñö Jö, ne xa di ja ár mfödi. Nu'u go ma da me'sa nuna ar 'befinu.

⁴ Nuje hinga ma ga tsayahe ga afe Jö, ne ga mömfe ár mhö'ö.

⁵ Ha nu mi 'yoxa nö'ö xki nsipabi, gatho bi numañho njap'u. Ne bi nhwahna ar Teba nö'ö mi pe'sa n'ar döta ñ'emui, ne xki nzimba ár Hñö Jö, ar Lipe, ar Prokoro, ar Nikanor, ar Timon, ar Parmena, ne ar Nikola mar me Antiokia, xki nxodyo ngetho xki demba yá nt'umbi'u.

⁶ Ne bi ts'ixa habu mi 'bu ya mpote, ne nuyu bi tet'wa Jö'u, mi huspa yá 'ye.

⁷ Ne njap'u dama mi nxanga ár mhö Jö, ne ya ku hyax'mu xa mi xu núnu Herusalen, ne nzeye ya möjö bi gamfi n'ehe.

Ar ku Teba bi mhihi

⁸ Ha nu ar ku Teba xa mi pe'spa ár ts'edi Jö ne ár nthekate. Mi ot'a ya döta nt'udi ha yá nthandi ya jö'i.

⁹ Ne núnu ha yá nijö ya xodyo, nö'ö mar thuhu Nu'u xi Thegi, bi njuxa 'ra ya ñ'ohö, ne bi mfaxkwi 'ra ya me Sirene, ma'ra ya me Alejandria, ya me Nsilisia, ne ya me Asia. Gatho'u bi ntsahñökiwi ar Teba.

¹⁰ Himi tsá te nda döt'u, ngetho nö'ö mi pe'sa ar hoga mfödi, ne mi hömpa ár ts'edi ár Hñö Jö mi ñö.

¹¹ Nep'u nuya jö'i'u bi 'yut'a 'ra ya ñ'ohö, ne bi gu'twabi nda mönga ya nhemhñö, ne nda 'ñeñ'u, xki 'yo'u mi tsanga ar Moise, ne mi tsanga Jö n'ehe.

¹² Njap'u bi pompa yá kwe ya jö'i, yá dönzandö ya xodyo, ne ya böt'ofö. Nep'u bi nju ar ku Teba, ne ntukitho bi ts'ixa hár mhunts'a ndö ya xodyo.

13 Ne bi njapabi 'ra ya jö'i nda hyoxa ya nhemhñö ar ku Teba, ne bi 'ñeñ'u:

—Nuna ar ñ'ohonu hingi tsaya tsanga nuna ar jöpa nijönu ne ár t'ofö ar Moise.

14 Nuje go xta ohe teme xi mö, xi 'ñenö, nunar Hesu mar me Nasare ma da hwata nunar nijönu, ne ma da pata ma nt'umbihu nu'u bi utkagihu ar Moise ga othu.

15 Nu'mú gatho nu'u togo mi 'buhnu har mhunts'i, nú'mu mi k'öt'a ar ku Teba, bi hyandwabi ár hmi mi ñhehwi ár hmi n'ár enxe Jö.

7

Ar ku Teba bi ñö har mhunts'andö, nep'u bi tho

1 Nep'u ar döngamöjö bi 'yamba ar Teba, ne bi 'ñembabi:

—Hage majöni nö'ö nthox'a'i.

2 Nu'mú ar Teba bi dödi ne bi 'ñenö:

—Ma tsi ku'ahu, ne ma tsi ndadahu, 'yohu nö'ö tema ga xi'ahu. Jö nö'ö xar nsunda, bi zo ma palehu ar Abra nú'mu mi 'buhnutho Mesopotamia, hinxki mada har hai Aran.

3 Ne bi 'ñembabi: Pöni, tsokwa nunar hainu, ne tsop'u nu'u te ri njawi. Di ma man'ar hai habu ma ga ut'a'i, ne ka ma gi 'buhnu.

4 Nunar Abra 'mu, bi bonga habu mi 'buhmö núnu ha yá hai ya kaldeo, ne bi ma ba 'bu har hai Aran. Ne nu mi du ár dada, Jö ba tsi injawa habu di 'buhupya, ka bi m'ukwa n'ehe.

5 Ha Jö himbi umba n'a xeni ar hai nda 'ñenö már meti. Bi ñö'twabi m'efa nda umbabinu ne

gatho yá 'beto nda m'ui. Nunar ñhö'tinu bi nsipabi nú'mu hinte mi 'ñeta ar bötsi.

⁶ Ne Jö bi 'ñembabinu: Nuya ri 'beto ma da m'u ha n'ar hai ngu ya nzohotho habu hingya meti. Ne ka ma da m'uhnü ngu gohonthebe njeje di m'ego, ne xa ma da mfeï.

⁷ Ne bi 'ñenö n'ehe: Nuga ma ga ko'spár mfeï nunar hnininu habu ma da m'ego'u. Ne m'efa ma nda bonu nda ndöngagiwa.

⁸ Nep'u Jö bi gohwi n'ar nkohi ar Abra, bi xipabi gatho nuyá 'beto nda thu'spa n'ar nsegi ha yá ndo'yo. Jange nu mi m'u ár t'u ar Abra mar thuhu ar Isa, ár hñöto mpa bi hñu'spa ar nsegi xki gohwi Jö. Ne njap'u bi 'yot'wa ar Isa ár t'u, már thuhu ar Hakob. Ne bi jap'u'ö n'ehe, bi tutwa nor nsegi'ö nu'u 'ret'amayoho yá t'u, go gehyu ma palehu habu xta ehü.

⁹ M'efa nuyá t'uyu xa bi utsa n'ár jödö már thuhu ar Huse. Bi mayu, har Huse bi ts'ixa Ehipto. Ha Jö himbi hyese.

¹⁰ Bi maxa ha ya thogi bi tho'ö. Ne bi umba n'ar döta mfödi, ne bi hwëkwabi nda numañho ar faraon togo már ndö Ehipto. Ne nunu bi 'ñexa ngu ár maxte xoge har hai Ehipto, ne nda supa ár ngu ar ndö n'ehe.

¹¹ M'efa xa bi nja n'ar thuhu xoge Ehipto ne Kanan, ne xa mi 'ñüda yá m'ui'u. Numa palehu hinte mi tini te nda zi'u.

¹² Nep'u ar Hakob bi 'yode mi ja ar t'ei núnu Ehipto, jange bi mehna yá t'u, gehyu ma dadahu, ka bi ndup'u ndi ma Ehipto.

13 Nep'u ar ño'gi mi ma'u, ar Huse bi ñ'udi togo'ö, njap'u bi bö'u már jödö'u. Ne bi bö ar faraon togo yá mēni ar Huse.

14 M'efa ar Huse bi mempar nzenywa ár dada nda e nda m'uhwi, nunu ne gatho yá mēni, mi tsu ngu hñun'ate ne 'ret'amakut'a.

15 Njanu bi ma'u Ehipto. Ne ka ba tunu ar Hakob ne yá t'u, nu'u ma palehu.

16 M'efa mi du'u, ba njukwa yá ndo'yonu, bi thöxa Sikem, ne ba t'a hár nt'agi ar Abra xki damba yá t'u ar Hamor.

17 Nú'mu mi 'bap'utho nda tho ngu ár ñhö'ti Jö xki gohwi ar Abra, xa xki xönda nuyá 'beto har hai Ehipto.

18 Ne bi yut'a man'ar ndö himi pödi togo mar Huse.

19 Nunar ndö'ö bi kadi ne bi 'yot'war ts'om'ui nuya ma palehu. Ne bi japabi nda guka nthi yá tsi bötsi mi leletho nda du'u, ne hinge nda nxöndi.

20 Ha nuya pa'u bi m'u ar Moise, ne xa bi numañho Jö. Bi tede yá dada honse hñu nzönö ha yá ngu'u.

21 Nu mi tho nu'u hñu nzönö, bi guka nthi nda duhmö. Ge'mu ár t'inxu ar faraon ba juts'i, ne bi tede ngu ár bötsi'ö.

22 Jange ar Moise bi t'utwa gatho yá mfödi ya me Ehipto, ne mi pe'sa ar ts'edi te nda mö ne te nda 'yot'e.

23 Nu mi jwata yon'ate njeye, bi zopa ár mfeni nda ma nda k'ö'sa yá ku, ya me Israel, ne nda nu tengu yá m'ui'u.

24 Nu mi zonga habu mi 'bu'u, bi hyanda n'ar me Ehipto mi net'wa n'a yá ku'u. Bi ma ba ñöni,

jange ar Moise bi hyo nö'ö ar me Ehipto, ne njap'u bi ko'spa ár ñöni.

²⁵ Nu ar Moise mi beni nda zo yá mfeni yá mi me Israelwi gehnu xki meñ'ö Jö nda ñöñ'u, ha nu'u himbi benga njap'u.

²⁶ Ne ár hyax'öp'u bi mengi bi thohnu ar Moise man'agi, bi hyanda yoho ya me Israel mi ntuñ'u. Bi ma nda hyek'u, ne bi 'ñembabi: Nu'ahu gi nkuhu, yo'ö gi ntuñhu.

²⁷ Nu'mú nö'ö togo mi net'a ár ñ'ohu, bi umba n'ar ntuki ar Moise, ne bi 'ñembabi: Togo xi hñux'age ngu ar ts'ut'wi wa ngu ar ndö, ne da tsa gi hñögagihe nö'ö te di pehe.

²⁸ Wa gi ne gi hyogagi ngu ga hyo ar me Ehipto mande.

²⁹ Nu mi 'yo njap'u ar Moise, bi ma ba ñ'önga har hai ár thuhu Madian. Ka ba 'buhnu ngu n'ar nzohö, ne ka ba tinu yoho yá t'u.

³⁰ Nu mi tho yon'ate njeje, bi hyanda n'ár enxe Jö bi ñ'udi mi 'ba mateda n'ar 'minza mi fagi, mi 'buhnu har ot'at'ohö ár thuhu Sinai.

³¹ Nu mi hyanda ar Moise, xa bi 'yotho. Bi wat'a har fاسpi nda hyanda te mar me'ö, bi 'yoxa ár mhö Jö, mi embabi:

³² Nuga dár Jö ri pale ar Abra, ar Isa, ne ar Hakob. Nu'mú ar Moise xa bi ntsu mi nhwöt'i, ne himi nemhö nda hyanda nö'ö ar fاسpi'ö.

³³ Ha bi 'ñemba ar tsi Hmu: K'ot'a ri thiza, ngetho nuwa habu gi nets'i, n'ar jöpa hai xint'axi.

³⁴ Xa majöni xta handa ya dumui thohnu Ehipto ma bötsi. Xta oxa yá ts'oni, ne xta e ga ñöni. Jange nupya ba e ga peñ'a gi penga Ehipto.

35 Nunar Moisenü xki nt'utsabi ár mfats'i ne xki t'embabi: Togo xi hñux'age ngu ar ts'ut'wi wa ngu ar ndö, ne da tsa gi hñögagihe nö'ö te di pehe. Gehnü togo bi 'ñexa Jö ngu ar ndö, ne nda maxa yá ku nda bongá Ehipto, ngu xki mehna ár enxé nda mö, xki ñ'udi har 'minza mi zö.

36 Gehnü ar Moise ba tsinga gatho ya me Israel mi 'buhnü Ehipto. Ka ba otnü nzeye ya döta nt'udi, ne har Thenga Ñhonthé, ne núnu ha ya ot'at'ohö habü ba 'yo'u yon'ate njeye.

37 Nö'ö ar Moise'ö go bi xipa ma jö'ihu ya me Israel, ne bi 'ñembabi: Jö ma tsi Hmuhu ma da 'ñexa n'a'ahu ngu ár m'ehni'ö, njangu xi hñuxkagi n'ehe. Ne ma gi 'yothü nö'ö da xi'ahu'ö.

38 Getnü ar Moise mi 'yo har mhunts'i ndu ma palehü nú'mü mi 'yo ha ya ot'at'ohö. Ne ka ba 'buhwinü ár enxé Jö mi ñöwi har t'ohö Sinai. Ne bi hñönga ya mhö ungar te, ne bi thogagihu.

39 Ha nu'u ndu ma palehü himbi ne bi 'yote, bi zantho, ne yá mfeni mi 'yoda Ehipto.

40 Nu'mú bi 'ñembabi'u ar Aron: Di nehe gi hogagihe 'ra ma tsitahe ga teñhe. Ngetho nunar Moise ba jugagihe Ehipto, hindi pöhe teme xi ja'ö.

41 Jange bi hyok'u n'ar boi bojö, ne bi 'bo'spabi yá m'oñho. Ne xa bi njohya'u bi ndönga nö'ö bi hyokase'u.

42 Nu'mú Jö bi 'wege, ne bi hyep'u nda nsunda'u ya tso, ar zönö, ne ar hyadi, ngu xi t'ot'a ha yá t'ofó yá m'ehni Jö, ha enö njawa:

Me Israelhu, ham'u ga 'rakagihu n'ar m'oñho nú'mü ga 'yohu yon'ate njeye ha ya ot'at'ohö.

43 Hinga jahup'u, ngetho nö'ö ngi othu ngi mu'sfu
ár ngu ar Molok,

ne ngi juthwu ár tso ri tsitahu ar Renfán.

Gehyu ya tsita ga hyoju ngi ndöñhu.

Jange ma ga thok'ahu da ts'ix'ahu injanu har hai
Mbabelonia.

44 Nunu har ot'at'ohö habu bi 'ranga ndu ma
palehu, ka xki thoknu n'ar ngudutu, habu mi
ndönga Jö. Nunar ngudutu'ö xki thoki ngu xki
utwa Jö, ne xki xipa ar Moise nda hyoki.

45 M'efa nunar ngudutu'ö bi gohwi ndu ma
palehu. Ne ba hö injawa'u mi ñ'owi ar Hosue,
nú'mu bi hñömba yá hai nu'u himya me Israel. Jö
go bi 'yeñ'u mi zokwa ndu ma palehu. Ge'mu bi
ndu'u bi nsundabiwa Jö. Mi jap'utho'u nuya pa mi
'bu ar Dabi.

46 Nunar ñ'ohönu xa bi numañho Jö. Mi nemhö
nda hyokwa n'ar ngu habu nda nsundabi nö'ö ar
Jö mi ndönga ndu ma palehu ar Hakob.

47 Ha n'ár t'u'ö hö, nö'ö már thuhu Salomon, go
bi hyokwa ár ngu Jö nö'ö mi bemhö nda hyoka ár
dada.

48 Mödi Jö bi 'bu mañö mhets'i, hingi 'bu ha n'ar
ngu xi hyoka ár 'ye ar jö'i, ngu bi 'ñenga ár m'ehni
Jö, mi enö njawa:

49 Mhets'i go ma thuxandö,

har ximhai habu di exa ma wa.

Tema ngu da tsa gi hyogagihu 'mu, enga ar tsi
Hmu.

Wa habu ga tsaya.

50 Hage hinxta hokaga gathoyu.

⁵¹ Xa xi me ri ñöhü, hinti tuka ri muihu, ne gar me'skuhu. Xa hingi ne gi 'yothu ár Hñö Jö, gi njanguthohü ndu ma palehu.

⁵² Hangu yá m'ehni Jö himbi 'yot'wa ar ts'om'ui ri palehu. Ne bi hyo nu'u togo mi nomba ár 'ñehe ar Hogañ'ohö, gehnu ga dahü ne ga hyohü nuya payü.

⁵³ Nu'ahü ga hñöñhühmö ar t'ofö bi zok'ahü yá enxe Jö, ne hinga 'yothu.

⁵⁴ Nu mi 'yo njap'u nuya jö'i xa mi ntsinse yá kwe, ne xa mi guxt'u yá ts'i.

⁵⁵ Ha nunar ku Teba xa bi nzinga ár Hñö Jö, bi no'sa mhets'i, ne bi hyandwa ár nsunda Jö ne ar tsi Hmu Hesu mi huhnu hár ñ'ei Jö.

⁵⁶ Ne bi 'ñenö:

—'Yohü. Di handa mhets'i xogi, ne di handa Nö'ö Togo ba e bi Njö'i bi huhnu hár ñ'ei Jö.

⁵⁷ Nu'mú, gatho nu'u ya jö'i xa bi mafi ne bi got'a yá gu, bi mfats'i bi gü ar Teba.

⁵⁸ Nep'u bi njuka har hnini bi nk'ahni. Nuya jö'i bi mo yá dutu hár wa n'ar ñ'ohö mi bötsitho ár thuhu ar Saulo.

⁵⁹ Ne nú'mü mi thoxa ya nk'ahni ar Teba, mi mat'a Jö, ne mi enö:

—Ma tsi Hmu Hesu, ha ri 'ye di ent'a ma hñö.

⁶⁰ Bi ndandihmö, ne bi 'ñenga nts'edi:

—Ma tsi Hmu'i, yo ma gi hñö'spa majöni nunar ts'okinü.

Ne ngu mi wadi bi mönga njap'u, bi hyoñ'a Jö.

8

Ar Saulo xa mi e n'ar m'ui ya ku

¹ Nunar Saulo xki 'ñet'atho ár xutha nú'mu bi tho ar ku Teba.

Nor pa'ö bi ndui bi nt'utsa ya ku núnu Herusalen. Hagatho bi mfont'a nuya gamfi har hai Nhudea ne Nsamaria. Hõnse yá mpõte ar tsi Hmu himbi mfont'u.

² Raya hogajö'i bi gu'spa ár ndo'yo ar Teba bi 'yagi, ne xa bi zont'u.

³ Ar Saulo xa mi e n'ar m'ui ya gamfi, 'raman'ar ngu mi kut'i mi juka ya ñ'ohõ ne ya 'behñõ nda zixa nda got'ar fadi.

Bi mhõnga ar hoga mhõ núnu Nsamaria

⁴ Ha nu ma'ra ya gamfi xki njui ne xki mfont'i, habu gatho mi thogi, mi mönga ar hoga mhõ.

⁵ Ha nö'ö már thuhu ar Lipe, bi ma har hnini Nsamaria, ma ba xipa ya jö'i togo ar tsi Hmu Hesukristo.

⁶ Ne nuya jö'i n'at'wu mi huxa ma su nö'ö mi mönga ar Lipe, ne mi hant'u nu'u ya nt'udi mi ot'ö.

⁷ Ngetho nzeye ya jö'i nu'u xki nthexkwi ya ts'ondöhi mi embabi, ha nuya ts'ondöhi xa mi hexa ya mhafi nda boni. Ne nzeye ya dathi xki nza yá ndo'yo, ne ya dowa mi thits'i.

⁸ Ne njap'u xa mi pe'sa n'ar döta johya nuya mengu nor hnini'ö.

⁹ Ka mi 'buhnu n'ar ñ'ohõ már thuhu ar Simu, mar ñ'ete har hnini'ö. Xki hyat'a nzeye ya me Nsamaria, ne xa mi ot'a ndöta.

¹⁰ Ne gatho ya mengunu, ya döta ne ya tx'ulo, xa mi jamasu mi oxa nö'ö te mi mönga nö'ö ar ñ'ete'ö, ne mi eñ'u:

—Nunar ñ'ohõnu hõmpa ár döta ts'edi Jö.

11 Gatho ya jö'i xa mi japamasu, ngetho ya maham'u xki hyat'u mi uta ya nt'ete.

12 Ha nu mi zonga ar ku Lipe har hnini'ö, bi mönga ar hoga mhö nomba ár ts'ut'wi Jö, ne ár thuhu ar tsi Hmu Hesukristo. Ne nzeye ya ñ'ohö ne ya 'behñö mi ñ'emui ne mi nxixthe'u.

13 Gesë ar Simu bi jamfi ne bi nxixthe. Ne hyax'mu mi ñ'owi ar Lipe, mi handa tengu ya döta nt'udi mi ot'e, ne xa mi 'yotho.

14 Nu mi bö ya mpote mi 'bu Herusalen, nuya me Nsamaria xki hñömba ár mhö Jö n'ehe, jange dama bi mehna ar Pedro ne ar Xuwa bi ma injanu.

15 Nu mi zoñ'u, bi 'yapa Jö nda hñöñ'u ár Hñö Jö.

16 Ngetho hinto xki m'empatho ár Hñö Jö, honse xki nxixthe hár thuhu ar tsi Hmu Hesukristo.

17 Jange ar Pedro ne ar Xuwa bi hñu'spa yá 'ye ya gamfi, ne bi hñömbabi'u ár Hñö Jö.

18 Nu mi hyanda njap'u ar Simu nö'ö mar ñ'etehmö, mi hömba ár Hñö Jö nu'u togo mi hñu'spa yá 'ye ya mpote, jange bi xipabi nda umba ar bojö,

19 ne bi 'ñembabi:

—'Raju n'a tui ar ts'edi gi höhu. Njap'u to gatho ga huxa ma 'ye da hñömba ár Hñö Jö n'ehe.

20 Nu'mú ar Pedro bi döti ne bi 'ñembabi:

—M'ehwi ri bojö. Yo'ö xka beni da tsa da thanga ár ts'edi Jö.

21 Hingi pe'sa ar seki, ne hindi 'ñep'a'i gi pe nunar 'befinu, ngetho Jö hingi numañho nö'ö xka beni.

22 Jange mahyoni gi 'yot'wa ár ntso'mi ri ts'oki xka beni, ne 'yapa Jö, xömhö da pump'a nö'ö ga tsa ha ri mui.

23 Ngetho nuga di handi xa tsot'a ri muḡi, ne xi gop'atho ar ts'oki.

24 Nu'mú ar Simu bi dödi ne bi 'ñenö:

—'Yapkagihuts'u Jö, hinda zükagi nö'ö xka möñhu.

25 Ne nu'u ya mpote bi damajöni togo ma tsi Hmuhu Hesu, bi mömba ár mhö Jö. M'efa bi menga Herusalen, ne hagatho ya hnini Nsamaria mi thogi, mi mönga ar hoga mhö.

Ar ku Lipe bi xixthe n'ar me Etiopia

26 M'efa n'ár enxē Jö bi zo ar ku Lipe, ne bi 'ñembabi:

—Lipe, xta e ga peñ'a'i gi ma mak'angi, ju ar 'ñu kö Herusalen, di ma har hnini ár thuhu Gasa, thota ha ya ot'at'ohö.

27 Nu'mú ar Lipe dama bi gu ar 'ñu bi ma. Ne nú'mu mi 'yo ar 'ñu, bi nthewi n'ar ñ'ohö már me Etiopia, ár maxte ar ndö'behñö ár thuhu Kandase mar ndönü Etiopia. Nor ñ'ohö'ö már mesbojö ar ndö'behñö, xki mengi ma ba ndönga núnu Herusalen.

28 Mi huxa har tönza ndi menga ár hai, ne mi ne ar t'ofö xki 'yot'a ar m'ehni Isaia.

29 Nu'mú ár Hñö Jö bi 'ñemba ar Lipe:

—Di ma ba tsu nunar tönza xi manu, ne mewi.

30 Ar Lipe xa bi ntihhi bi ma ba tsu ar tönza. Ne bi 'yo xa nö'ö ar ñ'ohö'ö mi ne ár t'ofö ar m'ehni Isaia, ne bi 'ñembabi:

—Hage gi pödi tema di bönga nö'ö gi nehe.

31 Ha nor ñ'ohö'ö bi dödi ne bi 'ñenö:

—Hanja da za ga pödi te di böni nu'mu hinto da utkagi.

Ne bi 'yapa ar Lipe nda böts'e ne nda hñuhwi.

³² Nö'ö ar xeni ár T'ofö Jö habu mi nehe, enö njawa:

Nö'ö bi ñhetho ngu n'ar tsi deti ts'its'i da tho.
Ngu n'a tsi ndöni da ngone nú'mu da t'öxi,
njap'u himbi mafi.

³³ Mi ñ'enda ya jö'i, ne hinto bi 'yot'wa ar ts'ut'wi.
Ne nuyá mäni, hinto tsä da metwabi,
ngetho bi thökwa ár tewa har ximhai.

³⁴ Nep'u nor me Etiopia bi 'ñembabi ar Lipe:

—Jakar möte gi xikagi togo nõnga ár m'ehni Jö.
Hage mi nõnga ár m'uise, wa mi nõnga man'a.

³⁵ Nu'mú ar Lipe bi gu nunár xeni ar T'ofö mi ne
ar me Etiopia, ne bi ndui bi xipabi ar hoga mhö
nõnga ar tsi Hmu Hesu.

³⁶ Nú'mu mi 'yo ar 'ñu'u, bi zõnga habu mi jar
dehe, ne bi 'ñenga nö'ö ar me Etiopia:

—Jawa ar dehe. Hage hinda tsä ga nxixthega
'mu.

³⁷ Ha nor Lipe bi 'ñembabi:

—Nu'mu xa gi ñ'emui ne xi zo ri mu, hö da tsä.

Nor me Etiopia bi 'ñenö:

—Hö, di ñ'emui ar tsi Hmu Hesukristo gehnu ár
T'u Jö.

³⁸ Nunu bi mö nda m'a'ma ar tönza, ne bi göi bi
yut'u har dehe gathö yoho. Ne ar Lipe bi xixthe ar
me Etiopia.

³⁹ Ha nu mi box'u har dehe, ar Lipe bi m'etho,
ngetho ár Hñö Jö bi zits'i. Ne ar me Etiopia himbi
mengi bi hyandi, ne xa bi njohya'ö bi gu ar 'ñu bi
ma.

⁴⁰ Ha nunar Lipe bi zõnu Asoto. Ha nú'mu mi
thohnu, bi ndui bi mönga ar hoga mhö ha ya hnini
mi ja har 'ñu ndi ma Nsesarea.

9

*Ar Saulo bi ñ'emui ar tsi Hmu Hesukristo
(Hch. 22:6-16; 26:12-18)*

¹ Ha nuya pa'u ar Saulo mi hu'sa nda hyo gatho nu'u mi ñ'emui ar tsi Hmu. Ne bi ma ba k'ö'sa ar döngamöjō,

² ma ba apa ya he'mi nda hñö'spa yá nijö ya xodyo núnu Ndamasko. Njap'u nú'mu nda dinga 'ra nu'u mi temba ár 'ñu ar tsi Hmu Hesu, ya ñ'ohō wa ya 'behñö, gatho nda tsi Herusalen, ne nda got'a har fadi.

³ Ha nú'mu mi 'yo ar 'ñu, 'butho nda zonga Ndamasko, n'a mbi hyexta n'ar hyats'i ndi 'ñe mhets'i.

⁴ Bi hwank'mu, ne bi 'yo n'ar mhö mi enö:

—Saulo, Saulo, yo'ö gi utsagi.

⁵ Nu'mú ar Saulo bi dödi ne bi 'ñenö:

—Ndada, togo'i.

Nö'ö bi dödi:

—Nuga dar Hesu, togo gi utsal. Go xka nts'okse, ngu n'ar boi punga ar maza.

⁶ Ne ar Saulo xa mi ntsu mi nhwöt'i, ne bi 'ñenö:

—Ma tsi Hmu'i, teme gi ne ga pepya.

Nu'mú ar tsi Hmu bi 'ñembabi:

—Nangi, di ma ba kut'a har hnini, ka ma da nsi'anu tema gi pefi.

⁷ Ne nu'u ya ñ'ohō mi ñ'owi ar Saulo, bi m'a'u himi pödi te nda beñ'u, ngetho bi 'yo'u ar mhö n'ehe, ha hinto bi hyandi togo mi ñö.

⁸ Nep'u ar Saulo bi nangi bi m'ai, ne bi zotyá da, mödi himbi za te bi hyandi. Jange bi nguñni bi ts'ixa har hnini Ndamasko.

⁹ Ne ka ba 'buhnu hñupa himi handi. Ne nuya hñupayu hinte bi zi.

¹⁰ Nunu Ndamasko ka mi 'buhnu n'ar gamfi már thuhu ar Anania. Nunu bi zo ar tsi Hmu ngu n'ar t'i, ne bi 'ñembabi:

—Ha gi ode, Anania.

Nö'ö bi dötwati:

—Te gi jaki, tsi Hmu.

¹¹ Ha nu ar tsi Hmu bi 'ñembabi:

—Nangi di ma har 'ñu ár thuhu Njontho, ne ba hong'a n'ar ñ'oh'o ár thuhu ar Saulo me Tarso, 'bu hár ngu ar Huda. Nu xki tsonu ma gi tini mat'a Jö.

¹² Nö'ö xta utwabi ngu n'ar t'i, ma da zonga n'ar ñ'oh'o ár thuhu ar Anania, ne da hñu'spa yá 'ye, njap'u da mengi da hyandi.

¹³ Nu mi 'yo njap'u ar ku Anania, bi dödi ne bi 'ñenö:

—Ma tsi Hmu'i, nze_ye togo xi xikagi nunar ñ'oh'onu xa xi 'ñe ar m'ui nu'u teñ'a'i 'buhnu Herusalen.

¹⁴ Ha xi umba nseki ya ndömöjö da e da gu gatho nu'u mat'a ri thuhuwa n'ehe.

¹⁵ Nu'mú ar tsi Hmu bi 'ñemba ar Anania:

—Di ma gi 'yot'a nö'ö di xi'a'i. Ngetho go ger ñ'oh'onu xta hwahni da mepkagi, ne da utka ma thuhu nu'u ya me Israel, nu'u hingya me Israel ne yá ndö.

¹⁶ Ne go ma ga utka hangu ma da thogi ngetho datka ma thuhu.

¹⁷ Nu'mú ar Anania bi ma, ba kut'a har ngu habu mi 'bu ar Saulo, bi hñu'spa yá 'ye, ne bi 'ñembabi:

—Ku Saulo, ar tsi Hmu Hesu nö'ö ga hyanda har 'ñu ngi 'ñekwa, gehnu xpa penkagi ga hus'a ma 'ye ne da mengi gi hyandi, ne gi nzinga ár Hñö Jö.

18 Nu'mú bi hyo 'ra ngu yá koto ya hwö mi kotwa yá da ar Saulo, ne dama bi mengi bi hyandi, ne bi m'ai bi ma ba nxixthe.

19 Nu mi ñuni bi menga ár ts'edi, ne bi m'uhwinu ya ku Ndamasko 'ra ya pa.

Ar ku Saulo bi mömba ár mhö Jö har hnini Ndamasko

20 Nep'u ngut'a bi ma ba damajöni ar tsi Hmu Hesukristo ha yá nijö ya xodyo, mi xipabi'u ar Hesu gehnu ár T'u Jö.

21 Ne gatho nu'u togo mi oxa nö'ö mi möñ'ö, xa mi 'yotho ne mi eñ'u:

—Ha hinga gehnu togo mi ju mi net'a nu'u togo mi mat'wa ár thuhu ar Hesu núnu Herusalen. Wa hinga gehnu xki 'ñehe nda xotyá gamfi, ne nda zi'spa ya ndömöjö.

22 Ha nunar ku Saulo hyax'mu mi huxa ár ts'edi nda xipa yá mixodyowi nunar Hesu gehnu ar Kristo. Ne nuya xodyo mi 'buhnu Ndamasko himi pödi te nda beni.

Ar Saulo bi k'ot'a ha yá 'ye ya xodyo

23 Bi tho yapa, ne ya xodyo bi nko nda hyo'u ar Saulo.

24 Bi nsipabi ar Saulo nö'ö mi beñ'u nda 'yot'e. Parxui mi supa gatho yá goxthi ar hnini, mi ne nda hyohmö.

25 Jange nuya ku bi maxa ar Saulo nda bonga har hnini, bi njö'mtho har jödo mi kot'a ar hnini, bi t'ent'a ha n'ar 'botts'e mi nxui.

Ar Saulo mi 'buhnu Herusalen

26 Nu mi zonu Herusalen ar Saulo, mi nemhö nda ñ'owi ya ku. Ha nuyu xa mi ntsu, himi ñ'emui'u xki gamfi n'ehe.

27 Nunar ku Berhnabe bi zixa habu mi 'bu ya mpote, ne bi metwabi'u hanja xki hyanda ar tsi Hmu har 'ñu, ne xki ñöwi, ne himbi ntsu bi data majöni ár thuhu ar tsi Hmu Hesu núnu Ndamasko.

28 Ne njap'u bi za bi mpehwi ya gamfinu Herusalen habu gatho mi 'yo'u.

29 Himi ntsunu nda mömba ár thuhu ar tsi Hmu, ne mi ntsahñökiwi nuya xodyo mi ñö ar griego, jange nuyu n'e, mi nehmö nda hyo.

30 Ha nu mi bö ya ku nö'ö xki t'ekwabi, bi zix'u Nsesarea, nep'u bi meñ'u nda ma Tarso.

31 Nu'mú gatho ya gamfi mi pe'sa n'ar hogam'uinu Nhudea, Ngalilea ne Nsamaria. Ne ndi hñuxa yá jamfi, ne mi 'yo'u mi tsupa Jö, ne ár Hñö Jö mi fax'u nda xu ya gamfi.

Ar Enea bi dits'i

32 Har ku Pedro mi 'yo mi tsonga gatho ya gamfi, ne bi ma ba k'ö'sa ya ku mi 'buhnu Lida.

33 Ne ka bi nthewinu n'ar ñ'ohö ár thuhu ar Enea, mi pe'sa hñöto njeye mi 'bengar t'oxi, xki nza ár ndo'yo.

34 Ne bi ñemba ar Pedro:

—Ha gi ode Enea, ar tsi Hmu Hesukristo xi othe'i. Nangi, juxa ri fidi.

Ne nö'ö dama bi nangi.

35 Ne gatho ya mengunu Lida ne ya me Saron, mi hyant'u, bi ñ'emui ar tsi Hmu.

Ar Dorka bi jo'spa ár te

36 Núnú har hnini Nhope mi 'buhnú n'ar 'behño mar gamfi, mar thuhu ar Tabita, har griego t'embabi Dorka. Nunú himi tsaya mi ot'a ya ñho ne mi fāxa ya hyoya.

37 Ha nuya pa'u bi zu n'ar hñeni ne bi du. Nep'u bi nsukwa ár ndo'yo ngu yá nt'umbi'u, ne ba 'be ha n'ar ngu mi to maño.

38 Get'u Nhope 'bu ar hnini Lida. Ne nuya gamfi me Nhope xki 'yode mi 'buhnú Nlida ar ku Pedro. Jange bi m'ehna yoho togo ma nda tsihi, ne nda 'ñembabi:

—Di a'ahe gi jar möte ga möhö ngut'a Nhope.

39 Dama bi nanga ar Pedro bi mewi. Ne nu mi zoni, bi ts'ixa har ngu mi to maño, habu xki mhunts'a nzeye ya 'ranxu xa mi zont'a togo bi du. Ne ar Pedro bi got'atho, ne bi t'utwabi nuya pahni ne ma'ra ya he xki hyoka ar Dorka nú'mu mi tetho.

40 Nu'mú ar Pedro bi 'bepa nda bonga nthi gatho nu'u mi 'buhnú, ne bi ndandihmō, bi 'yapa Jō. Nep'u bi ñhanda habu mi 'benga nö'ö xki du, ne bi 'ñembabi:

—Tabita, nangi.

Ne nö'ö dama bi zot'a yá da, ne nu mi hyanda ar Pedro, bi nangi bi hñudi.

41 Ne ar Pedro bi mipa ár 'ye, ne bi 'ba'mi. Nep'u bi zohna ya 'ranxu ne nu ma'ra ya ku, ne bi utwabi xki mengi xki nte.

42 Ne xoge har hnini Nhope bi nxanga nö'ö teme xki thogi, ne nzeye ya jō'i bi ñ'emui ar tsi Hmu Hesu.

43 Har Pedro bi gohnu Nhope nzeye ya pa hár ngu n'ar ku ár thuhu ar Simu, ar hokaximhni.

10

Ar Pedro ne ar Kornelio

¹ Mi 'buhnu Nsesarea n'ar ñ'ohó már thuhu ar Kornelio. Nunū mar döndogu har mhunts'a ndogu mi t'embabi ya me Italia.

² Nunū xa mar hogajö'i, ne mi tsupa Jö, mahyegiwi gatho nu'ū mi 'bu hár ngu. Ne mi faxa nu'ū ma ya hyoya, ne hyax'mu mi mat'a Jö.

³ Zota n'ar pa ngu n'ar hñu nde, bi hyanda xiñho n'ár enxe Jö ngu n'ar t'i, bi wat'a habu mi 'bu'ö, ne bi 'ñembabi:

—Kornelio.

⁴ Nu mi hyandi xa bi k'öt'i ne xa bi ntsu, bi 'ñenö:
—Tsi Hmu, te gi jaki.

Ha nunar enxe bi 'ñembabi:

—Nuya ri nt'apa Jö, ne nuya ri hoga 'befi xka 'yot'e, xi hyant'a Jö ne hinxi pumhni.

⁵ Jange nupya pehna 'ra ya m'ehni har hnini Nhope, ma da tsi ar Simu nö'ö xi thu'spabi ar Pedro.

⁶ Nö'ö bi 'bu hár ngu man'ar Simu nö'ö hoka ya ximhni, 'bu har ñönthe. Nunar Pedronu go ma da xi'a'i te di 'ñep'a'i gi 'yot'e.

⁷ Ne nu mi ma nor enxe mi ñöwi ar Kornelio, nunū bi zohna yoho yá 'bego ne n'ar ndogu xa mi hongá Jö n'ehe, gehnu mi pepabi xiñho.

⁸ Bi metwabi gatho nö'ö te xki thogi, ne bi mehna har hnini Nhope.

⁹ Ha nu ár hyax'ö mi 'yo ar 'ñu'ū, ne tx'utho mi 'bedi nda zonga har hnini Nhope, ge'mu ar Pedro bi boxa mañö ár njo'mi ar ngu nda 'yapa Jö, ngu mi made mpa.

10 Ne xa mi tsu n'ar thuhu, xa mi nemhö nda ñuni. Ha nú'mu mi thokwabi te nda zi, bi hyanda n'ar nt'udi ngu n'ar t'i.

11 Bi hyandi bi xo mhets'i, ne ba jö'ma har hai ngu n'ar döta dutu mi thu'sa gatho goho yá ñöni.

12 Ne har dutu'ö, mi kuxa gatho ya zu'we tu goho yá wa, nu'u njut'a har hai, ne nu'u nsanga har ndöhi.

13 Ne bi 'yo n'ar mhö mi enö:

—Pedro, nangi, hyo ya zu'we gi tsa.

14 Ha nunar Pedro bi dödi ne bi 'ñenö:

—Hinda nejö, tsi Hmu, ngetho hiñham'u xta tsi nö'ö hindi 'ñepki ga tsi ne hingi t'axi.

15 Bi mengi bi nheki nuna ar mhö man'agi:

—Yo gi xipa hindi 'ñep'a'i gi tsi nö'ö xi xuka Jö ne xi t'axki.

16 Hñu'gi bi nt'ode, ne bi njuxa mhets'i man'agi nö'ö ar dutu'ö.

17 Nunar Pedro mi 'buhnu xa mi 'yonga ár mfeni, mi ne nda bödi te ndi bonga nö'ö ngu ar t'i xki hyandi. Ja bi zo 'mu har goxthi yá m'ehni ar Kornelio, mi ñ'ani habu mi 'bu ár ngu ar Simu mi hoka ya ximhni.

18 Ne bi ñ'añ'u nts'edi, ha mi 'buhnu ar Simu nö'ö xki thu'spabi ar Pedro n'ehe.

19 Ar Pedro mi benda nö'ö ngu ar t'i xki hyandi, ge'mu bi 'ñembabi ár Hñö Jö:

—Bi zo hñu ya ñ'ohö hoñ'a'i.

20 'Bai, ne köi gi mewi. Yo gi yomi, ngetho go xta penkayu.

21 Nu'mú ar Pedro bi göi bi ma habu mi 'ba nu'u yá m'ehni ar Kornelio, ne bi 'ñembabi'u:

—Go geke togo gi hoñhu. Tema xka 'ñehu.

22 Nuyū bi dōdi ne bi 'ñenö:

—Xpa p_enje ma döndoguhe ar Kornelio, n'ar hoga ñ'ohö tsupa Jö, ne gatho ya xodyo ñömañhobi. Ha n'ár enx_e Jö bi xipabi nda mehna togo nda e nda zix'a ár ngu'ö, da 'yoxa nö'ö gi xipabi.

23 Ar Pedro bi thoki bi umba nseki bi ñ'ox'u nö'ö ar nxui'ö habu mi 'bu'ö. Ne ár hyax'ö ar Pedro bi nangi bi mewi'u, ne bi denga ma'ra ya ku ma ya mengunū Nhope.

24 Ár yopa bi zoñ'u Nsesarea habu mi 'bu ar Kornelio mi to'mi. Ne xki zohna gatho yá mēni, ne nu'u yá ñ'owi mi ntsixkwi xiñho.

25 Nu mi zonga ar Pedro hár ngu ar Kornelio, nunū bi boni bi dōdi, ne bi ndandihmō ha yá wa mi ne nda ndōni.

26 Ha nunar Pedro bi 'ba'mi, ne bi 'ñembabi:

—Nangi, ngetho nuga dar ñ'ohö ngu nu ma'ra.

27 Nú'mu mi ñöwi, bi yut'u mbor ngu. Ka mi 'buhnu nzeje ya jö'i xki mhunts'i.

28 Ne ar Pedro bi 'ñembabi'u:

—Nu'ahu gi pöhu dar xodyohe, ne ha ma nt'umbihe högagihe ga nthöskwihe nu'ahu hingar xodyohu, ne hingi tsá ga kuthe ha ri nguhu. Mōdi njap'u, Jö xi utkagi hinto ga embabi hindi 'ñepi ga ñö'be, ne hinga xipi hingi t'axi.

29 Jange mi xikagi ri m'ehni nga ekwa, hinda ot'a ma 'ñöngi, ngut'a da ehe. Xikagihu te gi jaju.

30 Nu'mú ar Kornelio bi dōti ne bi 'ñembabi:

—Pe'sa goho mpa ngu ar xenimpanu, ndi 'bukwa ha ma ngu, ndi behē ne ndi mat'a Jö ngu di nzöi di ot'e. Ngur hñu nde, n'a nda handatho n'ar ñ'ohö mi he n'ar dutu xa mi hwexki, mi 'bahnu ndi ñhant'be.

31 Ne bi 'ñengagi: Kornelio, Jö xi 'yo_xa nö'ö xka 'yapabi, ne xi hyanda nö'ö ar ñho xka 'yot'wa ya hyoya.

32 Pehna togo da ma har hnini Nhope, ma da tsiñ'a ar Simu, nö'ö t'embabi ar Pedro n'ehe. 'Bu hár ngu man'a ar Simu ar hokaximhni, 'bu har ñönthe. Ne nu xta zo'ö, ma da xi'a te gi pefi.

33 Jange ngut'a da pemp'u togo ba hoñ'a'i, ne xka 'yot'a xiñho xka ekwa. Ngu gi nu, gatho di 'buhewa hár nthandi Jö, ne di ne ga ohe nö'ö xi 'ra'i gi xije.

34 Nu'mú ar Pedro bi du'mi bi ñö, ne bi 'ñenö:
—Nupya hö, xta pödi majöni Jö handa mahyetho gatho ya jö'i.

35 Numañho'ö gatho nu'u togo 'yo hár nsu'ö ne ot'a nö'ö xiñho, mödi habu gatho ya mengu'u.

36 Jö ba pempa ár mhö ya me Israel, ar hoga mhö nonga ar hogam'ui unga ar Hesukristo, gehnu ár Hmu gatho ya meximhai.

37 Ngu xka 'yosehu gatho nö'ö xi tho ha ma haihe nuje dar xodyohe, bi ndu Ngalilea nú'mu ar Xuwa xki wadi mi nonga ar xixthe, ne bi nunga gatho har hai Nhudea.

38 Gi pöhu n'e, Jö bi umba ár Hñö ar Hesu me Nasare. Bi me'sa ar ts'edi bi ñ'o bi 'yot'a ya ñho, ne bi othebi yá hñeni gatho nu'u togo xki dent'a ar ts'ondöhi. Bi tsá bi 'yot'a njap'u, ngetho mi 'buhwi Jö.

39 Ne nuje di dahe majöni gatho nö'ö bi 'yot'a ar Hesu har hnini Herusalen ne xoge har hai Nhudea. M'efa nunu bi ts'uta ha n'ar za bi tho.

40 Gehnutho togo Jö bi japi bi nte man'agi ár hñupa, ne bi ñ'udi da hanthe.

41 Himbi ñ'udi bi hyanda gatho ya jö'i. Hönsegihe da hanthe, ngetho hár nduitho, Jö xki hwankagihe nga dathwe majöni. Nuje da ñum'ehe ne da tsithehe mahyegi nú'mu mi mengi bi nte.

42 Ne bi menkagihe ga xife ya jö'i, ne ga dahe majöni gehnu xi hñuxa Jö ngu ar ts'ut'wi, ne da hñö'spa majöni nu'u tetho ne nu'u xi du.

43 Ne gatho yá m'ehni Jö mi 'bu mam'et'o, bi damajöni bi 'ñeñ'u, gatho nu'u da ñ'emüibi ár thuhu, da mpumbabi yá ts'oki.

44 Ar Pedro himi jwatho nda mönga nuya mhöyu, ba kö ár Hñö Jö, ne bi zu gatho nu'u mi oxa nö'ö mi mönga ar Pedro.

45 Ha nuya xodyo ma ya gamfi ba ñ'owi ar Pedro, xa mi 'yotho, ngetho xki hñömba ár Hñö Jö n'ehe nu'u himya xodyo.

46 Bi 'yode mi ñö ma'ra ya mhö nu'u himi pö'u, ne mi umba njamödi Jö.

47 Nu'mu ar Pedro bi 'ñenö:

—Togo da za da hñökwabi da nxixtheyu. Nuyu xi hñömba ár Hñö Jö mahyegi ngu xta höñhu n'ehe.

48 Ne bi 'bepabi'u nda nxixthe hár thuhu ar tsi Hmu Hesukristo. Ha nuyu bi 'yapa ar Pedro nda gohwinu ma'ra ya pa.

11

Ar Pedro bi metwa ya ku me Herusalen nö'ö xki 'yot'a Jö

1 Bi 'yo ya mpote ne ma'ra ya gamfi mi 'bu Nhudea, nuya himya xodyo xki hñömba ár mhö Jö n'ehe.

² Ne mi menga ar ku Pedro Herusalen, ka ba tsuhnu nuyá mixodyowi ma ya gamfi ne mi tenda yá nt'umbi'u.

³ Ne bi 'ñembabi:

—Hanja xka kut'a ha yá ngu ya ñ'ohö hingya xodyo, ne xka ñungwi.

⁴ Nu'mú ar Pedro bi mudi bi 'yot'wa ar 'ñu gatho nö'ö xki thögi, ne bi 'ñembabi'u:

⁵ —Nuga ndi 'buhnu ndi apa Jö har hnini Nhope, ne da handa n'ar nt'udi ngu ar t'i. Ba jö'ma mhets'i n'ar döta dutu mi thu'sa gatho goho yá ñöni, ne bi jö'ma habu ndi 'bui.

⁶ Ne nu nda k'öt'i, da handi mi ku gatho ya zu'we tu goho yá wa, ya zate, ya zu'we njut'a har hai, ne nu'u nsanga har ndöhi.

⁷ N'a nda öta n'ar mhö bi 'ñengagi: Pedro, nangi gi hyo gi tsa.

⁸ Ne da embabi: Hinda nejö, tsi Hmu, ngetho hiñham'u xta tsiga nö'ö hindi 'ñepki ga tsi hingi t'axi.

⁹ Nu'mú, nö'ö ar mhö mi e mhets'i bi mengi bi zokagi, ne bi 'ñengagi: Yo gi xipabi hindi 'ñep'a'i gi tsi nö'ö xi xuka Jö, ne xi t'axki.

¹⁰ Bi nheki ar hñu'gi, ne bi njuxa mhets'i nö'ö ar dutu'ö.

¹¹ N'a mbi zonda hñu ya ñ'ohö har ngu habu ndi 'buka, xki 'ñe Nsesarea xki 'behni nda zixkagi.

¹² Ne ár Hñö Jö bi xikagi hinge nga yomi nga me'be'u. Ne da me'be nuyu ma 'rato ya kuyu. Nda tsoñhe da kuthe hár ngu nö'ö togo xki mehna yá m'ehni nda zixkagi.

¹³ Ha nor ñ'ohö'ö bi xije hanja xki hyandnu hár ngu n'ár enxe Jö mi 'bahnu, ne bi 'ñembabi 'nö:

Peḥna 'ra ya m'ehni har hnini Nhope, ma da tsi ar Simu nö'ö xi thu'spabi ar Pedro.

14 Nunū ma da xi'a'i ya mhö da maḅ'a'i gi mpohö, ne gatho ya mengu ri ngu.

15 Ha nu nda du'mi da ñö, bi hñöñ'u ár Hñö Jö ngu da höñhu ar ndui n'ehe.

16 Da bem'u nö'ö xki mönga ma tsi Hmuhu nú'mu bi 'ñenö: Ar Xuwa mi xixthe har dehe, ha nu'ahu ma gi nxixthehu gi nziñhu ár Hñö Jö.

17 Nu'mu Jö bi ne bi hwëkwabi ár Hñö mahyegi nguḅu di ñ'emuihu ma tsi Hmuhu Hesukristo, ter m'ekagiga ga hökwa ár 'befi Jö.

18 Nu mi 'yo njap'u nuya ku mi 'buḥnu Herusalen, bi ñhetho, ne bi nsunda Jö, bi 'ñeñ'u:

—Njap'uḥo xi hwëkwa Jö nu'u hingya xodyo da 'yot'wár ntso'mi, ne da me'sa ar te hiñham'u da göts'i nguḅu.

Nu'u xi jamfi 'bu har nijö Antiokia

19 Nu'u ya ku xki nt'utsa xki mfont'i nu'u ya pa mi tho ar ku Teba, 'ra ba tsonga har hai Fenisia, ma'ra Txipre, ha ma'ra Antiokia. Ne habu gatho mi tho'u, hinto ma'ra mi xipa ár mhö Jö, honse yá mixodyowi.

20 Ha mi ñ'owi 'ra ya ku ma ya me Txipre, ne ma'ra ya me Sirene. Nu mi zoñ'u har hnini Antiokia, bi metwabi'u ár hoga mhö ar tsi Hmu Hesu nu'u ya jö'i himya xodyo n'ehe.

21 Jö bi umba ar ts'edi'u, ne nzeye ya jö'i bi ñ'emui, ne bi demba ár 'ñu ar tsi Hmu Hesu.

22 Nu mi bö ya ku mi 'buḥnu Herusalen nö'ö mi thohnu Antiokia, bi meñ'u injanu ar ku Berhnabe.

²³ Ne mi zoñ'ö, bi hyandi teme xki hwëkwabi Jö'u, ne xa bi njohya. Ne bi xipa gatho nu'u xki ñ'emuinu, hinge nda hyep'u nunar jamfinu, ne nda umba yá müi nda hyonga Jö.

²⁴ Ar Berhnabe xa mar hoga ku, ne xki nzinga ár Hñö Jö, xa mi tse ár jamfi. Njap'u nzeýe ya jö'i bi ñ'emui ar tsi Hmu.

²⁵ Nep'u ar Berhnabe bi ma Tarso, ba hongar Saulo, ne mba tini bi zixa Antiokia.

²⁶ Ne ka bi m'uhnu n'a njeýe nuya yohoyu, mi mhunskwi ya gamfi, ne mi utwa ár mhö Jö nzeýe ya jö'i. Ka gehnu Antiokia habu bi ndui bi nsipabi ya gamfi ma ya mepa Kristo.

²⁷ Nuya pa'u ba ponga Herusalen 'ra yá m'ehni Jö, bi ma Antiokia.

²⁸ N'a'u már thuhu ar Agabo, bi m'a madedda habu xki mhunts'a ya ku. Ne bi nzinga ár Hñö Jö, bi ñenö ma nda nja n'ar döta thuhu xoge ár nxidi ar ximhai. Ne hö, bi tho ngu xki möñ'ö nuya pa mar dönga ndö Nroma ar Klaudio.

²⁹ Nep'u nuya gamfi me Antiokia bi beñ'u nda mempa n'ar mfats'i nu'u ma'ra ya gamfi mi 'buhnu Nhudea. N'a ngu n'a bi unga nö'ö mi tsupa yá ts'edi.

³⁰ Ne nunar mfats'i bi uñ'u, bi mempa nuyá ndö ar nijö Nhudea, ne go bi hñöxa ar Berhnabe, bi mewi ar Saulo.

12

Ar Hakobo bi tho, ne ar Pedro bi nju bi jot'i

¹ Nuya pa'u ar ndö Erode bi ndui bi utsal ya gamfi, mi honi hanja nda hyo.

² Ne ndojwaitho bi tho ar Hakobo ár jödö ar Xuwa.

³ Ha nu mi bödi mi numañho ya xodyo, bi mehna nda nju ar Pedro n'ehe. Bi nju ha n'ár ngo ya xodyo nú'mu mi ts'i ar thuhme himi jots'i.

⁴ Ha nu mi nju'ö, bi jot'a har fadi. Ne bi t'ent'wa ha yá 'ye 'ret'ama'rato ya ndogu, xki ñhege goho n'a ngu n'a nda su'ö. Ngetho ar Erode mi beni ngu nda wata ár ngo ar baxjwa, nda njuka har fadi nda m'a'ma nts'ut'wi mateda ya jö'i.

⁵ Nu'mú ar Pedro, xa mi nsu xiñho har fadi. Ha nuya ku himi tsaya mi mat'wa Jö.

Ar Pedro bi njuka har fadi

⁶ N'apatho mi 'bedi nda guka har fadi ar Erode, nor nxui'ö ar Pedro mi öhö mateda yoho ya ndogu, mi thöt'a ya nthöhibojö, ne nu ma'ra ya ndogu mi 'ba hár goxthi ar fadi mi su.

⁷ Mi dani bi m'ahnü n'ár enxe Jö, ne xa bi yot'a mbo har fadi. Nunar enxe bi dambár 'bots'e ar Pedro ne bi 'ya, ne bi 'ñembabi:

—Nxoni nangi.

Nu'mú, dama bi hyota ya bojö ha yá 'ye ar Pedro.

⁸ Nep'u bi 'ñemba ar enxe:

—Dut'a ri ngut'i ne thöt'a ri thiza.

Ne nö'ö dama bi 'yot'a ngu xki m'epabi. Bi 'ñemba ar enxe n'ehe:

—Pat'a ri pat'i, ne tengagi.

⁹ Nu'mú ar Pedro bi boni mi tenga ar enxe, mödi himi ñ'emui mi majöni nö'ö mi thogi, ngetho mi beñ'ö mi 'wi'thö.

¹⁰ Bi tho habu mi 'ba ar 'bet'o nsute. Nep'u bi tho habu mi 'ba man'a, ne bi zonga har döta goxthibojö mi tsonga nthi. Nunar goxthinu bi

xose. Ne bi boñ'u bi 'rañ'u n'ar 'ñu. Ne n'a mbi 'weta ar enxe.

11 Nu'mú ar Pedro bi nja ár mfeni, ne bi 'ñense:

—Nupya hö, di pödi xpa pehna ár enxe Jö, bi ñöngagi da k'ont'a hár 'ye ar Erode, ne gatho nö'ö mi ne nda jaka ya xodyo.

12 Mi wadi bi zo ár mfeni njap'u, bi már ngu ar Maria ár nö'nö ar Xuwa, nö'ö xki thu'spabi ar Mörko n'ehe. Ne ka mi 'buhnü nzeye ya ku mi apa Jö.

13 Mi zöni bi ma har goxthi, ne n'ar nxutsi már thuhu ar Rode, bi ma ba nu togo mi 'ba har goxthi.

14 Nö'ö ar nxutsi bi böt watho ár mhö ar Pedro. Xa bi njohya'ö, jange himbi beni bi xokwa ar goxthi. Bi nixt'i bi ma ba xipa nu'u ma'ra ya ku mi 'ba ar Pedro nthi.

15 Nu'u bi 'ñembabi:

—Xka 'be ri mfeni.

Ha nö'ö xa mi hu'mba yá müi go mi ge'ö ar Pedro. Jange nuya ku bi 'ñeñ'u:

—Hingo ge'ö, zage ár enxe xpa ehe.

16 Ha nunar Pedro himi tsaya mi mafi. Ne nu mi soka ar goxthi, ka bi hyant'u mi ge'ö, ne himi pödi te nda beñ'u.

17 Ar Pedro bi ja ár 'ye bi xipabi nda ñhe'u, ne bi metwabi hanja xki guka Jö har fadi. Ne bi 'ñembabi'u:

—Xifu ar ku Hakobo ne gatho nu ma'ra ya ku teme xi thogi.

Ne bi boni bi ma.

18 Ár hyax'ö nuya ndogu xa mi nxint'i, himi pödi te xki ja ar Pedro.

19 Nu'mú ar ndö Erode bi mehna nda mengi nda thoni, ne hinto bi dini. Jange bi zohna ya safadi bi hñö'spa majöni, ne bi mö nda tho. Ne bi bonga núnu Nhudea, bi ma ba 'bu har hnini Nsesarea.

Ar ndö Erode bi du

20 Ar ndö Erode xki pompa ár kwe ya me Tiro ne Sido. Nuyú xki nkohi ma nda k'ö'sa ar Erode. Ha m'et'o bi umbar bojö ar Blasto nö'ö mi supa ár ngu, mi ne nda mats'i nda ñöwi, ne nda 'yapar hogam'ui. Ngetho gatho nö'ö te mi tsi'u, mi hö habu mar ndö ar Erode.

21 Nu mi zo ar pa xki zohna ya me Tiro ne ya me Sido, ar Erode bi hye yá he ngu ar ndö, bi hñuxa har nthuts'i habu mi ot'a ar ts'ut'wi, ne bi ndui bi zo'u.

22 Nu'mú nuya jö'i xa mi hexa ya mhafi mi eñ'u:
—Nö'ö togo xta oxu xi ñö, hingar jö'i, gehnu n'ar jö.

23 N'ár enxé Jö dama bi umba ar mfei ar Erode, ngetho himbi 'ñe'spa ár nsu Jö. Jange bi du xki deta ya zu'we.

24 Ha nuya pa'u xa bi ñ'o bi nxangár mhö Jö hagatho ya hnini.

25 Nu mi wa ar 'befi ar Berhnabe ne ar Saulo núnu Herusalen, bi böni bi menga Antiokia. Ne bi zix'u ar ku Xuwa nö'ö mi t'embabi ar Mörko n'ehe.

13

Ar ku Berhnabe ne ar ku Pablo bi du'ma yá 'befi nda hñö'spa ár mhö Jö

1 Mi 'buhnu har nijö Antiokia 'ra yá m'ehni Jö ne 'ra ya utate: Ar Berhnabe, ar Simu nö'ö mi t'embabi ar 'Bojö'i, ar Lusio nö'ö mar me Sirene, ar

Saulo, ne ar Manaen nö'ö bi tewi mahyegi ar ndö Erode.

² N'ar pa xki mhunts'i mi ndönga Jö, ne xki bë'u.

Ár Hñö Jö bi 'ñembabi'u:

—'Wegagihu ar Berhnabe ne ar Saulo da 'yot'a ar 'befi xta hu'spabi nda mehyu.

³ Jange mi wadi bi bë'u ne bi 'yapa Jö, bi hñu'spa yá 'ye'u, ne bi ñ'ehwi bi ma.

Yá mpote ar tsi Hmu bi mömba ár mhö Jö núnu har xeniñai Txipre

⁴ Nu'mú ár Hñö Jö bi mehna ar Berhnabe ne ar Saulo har hnini Seleusia. Ne mi zonu bi yut'a ha n'ar motsa, ne bi ma'u ha n'ar hai oda mateda ar dehe, ár thuhu ar Txipre.

⁵ Ne nu mi zoñ'u har hnini Salamina, bi du'mi bi mömba ár mhö Jö mbo ha yá nijö yá mixodyowi. Mi ñ'owi'u ar Xuwa mi faxte n'ehe.

⁶ Bi tho'u xoge ar hai Txipre, ne bi zonga ha n'ar hnini már thuhu Pafos. Ka bi nthewinu n'ar xodyo már thuhu Barhesus, mar ñ'ete ne mi hatya jö'i, mi embabi már m'ehnihmö Jö.

⁷ Hyax'mu mi ñ'owi ar ndö Sergio Paulo togo xaka mbödi te da mefi. Nunar ndönu bi zohna ar Berhnabe ne ar Saulo, ngetho mi ne nda 'yotwa ár mhö Jö.

⁸ Nunar ñ'etenü mi t'embabi ar Elima (di boni da 'ñenö 'ñete), mi ne nda hñökwahmö ar ndö hinge nda ñ'emui bi ár mhö Jö.

⁹ Nu'mú ar Saulo nö'ö már thuhu ar Pablo n'ehe, xki nzimba ár Hñö Jö, xa bi k'öt'a nö'ö ar ñ'ete.

¹⁰ Ne bi 'ñembabi:

—Nu'ge xa gar nemhñö ne gar 'yot'ats'oki, ár bötsi'i ar ts'ondöhi, gi utsa gatho nö'ö xiñho. Ham'u

gi hyep'u gi ts'okwa yá mfeni ya jö'i hinda hyomba ar ñu ar tsi Hmu mhets'i.

¹¹ Ha gi ode, ma gi tsapa ár 'ye Jö. Nupya ma gi ngoda ne hinda tsá gi hyanda ar hyadi 'ra ya pa.

Dama bi zoxa n'ar 'bexui ár da. Himi tsá nda hyandi, ne mi hongá togo nda guhni nda ñ'o.

¹² Ar ndö mi hyanda nö'ö xki thogi, bi ñ'emüibi ár mhö Jö, ngetho xa bi 'yoda nö'ö xki 'yots'e.

Ar Pablo ne ar Berhnabe mi 'bu har hnini Antiokia har hai Pisidia

¹³ Ar Pablo ne nu'u ma'ra yá ñ'ohu, bi gunu Pafos n'ar motsa, bi ma'u har hnini Perge har hai Panfilia. Ha nunar Xuwa bi 'wege bi menga Herusalen.

¹⁴ Nu mi zoñ'u Perge, bi gu ar 'ñu bi tho'u har hnini Antiokia har hai Pisidia. Ne n'ar pa ntsaya bi yut'u ha yá nijö yá mixodyowi, ne bi thogi bi hñuhnu.

¹⁵ Nu mi wadi bi nhehe ár t'ofö Jö bi 'yot'a ar Moise ne nu ma'ra yá m'ehni Jö, nu'mú nuyá ndö ar nijö bi zohna ar Pablo ne ar Berhnabe, ne bi ñembabi:

—Tsi kuhu, nu'mü gi pe'su teme gi möñhu gi hñu'mfu yá müi ya jö'i, möñhupya.

¹⁶ Nu'mú ar Pablo bi m'ai, ne bi jar 'ye bi xipabi nda ñhe gathö, ne bi ñembabi'u:

—Nu'ahu ma ñ'owihu gar me Israelhu, ne gathö'ihu gi tsufu Jö, 'yohu nö'ö ma ga xi'ahu:

¹⁷ Jö togo ndönga ya me Israel bi hwahna ma palehu, ne bi japi bi xu nú'mü ma ya nzohotho har hai Ehipto, ne bi ñ'u ár döta ts'edi mi guknu.

¹⁸ Ne bi me'spa ar ts'eti yon'ate njeye mi 'yo ha ya ot'at'ohö.

19 Nep'u Jö bi hwata yoto ya hnini har hai Kanan, ne bi hembra ma palehu nuya haiyu, ne ja bi m'uhnu'u.

20 M'efa Jö bi hñuxa ya nzaya nda ñöni. Bi m'u njap'u ngu gohonthebe ne ngudmi njeje, ne ka bi m'u ár m'ehni Jö ár thuhu ar Samuel.

21 Nep'u ma palehu bi 'ya'u n'ar ndö nda 'yot'wa ar ts'ut'wi. Jö bi umba ar Saul már t'u ar Sis, n'a yá mangan'abeto ar Benjamin, bi ndö yon'ate njeje.

22 M'efa bi thöka ar Saul ngu ar ndö, ne bi thuxa ar Dabi. Ne Jö bi 'ñenö mi noñ'ö: Nunar Dabinu ár t'u ar Isai, pe'sa n'ar hogam'ui jakagi ga njohya, ne nunu da 'yotkagi gatho nö'ö di nega.

23 Ha n'ár mangan'abeto ar Dabi, ka ba ehnu ar Hesu, ba e bi po ya me Israel ngu xki ñot'wabi'u.

24 Himi du'mda ár 'befi ar Hesu nú'mu ar Xuwa mi xipa gatho ya me Israel nda 'yot'wa yá ntsö'mi, ne nda nxixthe'u.

25 Ne nú'mu ma nda wa ár 'befi ar Xuwa, bi 'ñenö: Togo gi beñhu go geke. Nuga hingo geke togo gi to'mhu. Ja togo 'befa, hindi 'ñepkagi ga xot'wats'u ár thiza hár wa'ö.

26 'Yohu ma mixodyowihu, yá mangan'abetogihu ar Abra, ne nu'ahu gi tsufu Jö, go xpa 'benkagihu nunar mhönu nonga ar mpoho.

27 Nuya me Herusalen ne yá ndö, himi pödi togo'ö ar Hesu. Hinxki zo yá mfeni teme ndi bongano'ö xki 'yot'a maham'u yá m'ehni Jö, mödi mi ne'u gatho ya pa ntsaya. Ne nú'mu mi 'yent'u bi tho, bi thogi ngu xki t'ot'a maham'u.

28 Himbi thimba n'ar ts'oki xki 'yot'ö ndi 'ñepi nda thomhö. Mödi bi bö'u njap'u, bi 'yapa ar Pilato nda hyo.

29 Ne nu mi wadi bi 'yot'wabi'u gatho ngu xki t'ot'wabi, bi göm'u har pont'i ma ba a'u.

30 Ha Jö bi ko'spa ár te.

31 Nu'u togo xki ñ'owi nú'mu ba ponga har hai Ngalilea ba e Herusalen, go gehyü togo bi hyanda nzeye ya pa nú'mu xki wadi xki mengi xki nte. Ne nupya gehyü togo datwa majöni ya jö'i ha ma hninihu.

32 Nuje n'ehe di xi'ahe ar hoga mhö, bi tho ngu xki ñhöt'wabi ma palehu maham'u.

33 Ne nupya Jö xi 'yotkagihu ngu xki mö, yá 'betogihu nu'u togo xki ñhöt'wabi. Bi njap'u nú'mu mi ko'spa ár te ar tsi Hmu Hesu, ngu xi t'ot'a hár ñoho ar Dönga Nsadi, habu enö njawa: Go ma t'u'i, ne nupya di ñ'udi go ri Dadagi.

34 Jö bi ko'spa ár te, hiñham'u nda ts'onga ár ndo'yo har hai. Gehnu xki mö bi ñ'enö: Ga 'ra'ahu gatho ya ñhö'ti da ñöt'a ar Dabi nga umbabi.

35 Ha man'ar Dönga Nsadi bi ñenga ar Dabi n'ehe: Hinge ma gi hye ri hoga 'begogi da ts'onga ár ndo'yo har hai.

36 Xa majöni ar Dabi bi mempa yá mijö'iwi mi 'bu nuya pa'u ngu mi ne Jö. Nep'u bi du ne bi t'agi, ha ár ndo'yo bi ts'onga har hai, ngu gatho nu ma'ra ndu ma palehu.

37 Ha nö'ö togo bi ko'spa ár te Jö, nö'ö himbi ts'onga ár ndo'yo har hai.

38 Ndadahu, dá zo ri mfenihu nö'ö di xi'ahu: Nuna bi 'yot'a ar tsi Hmu, gehnu bi pumgagihu gatho ma ts'okihu.

39 Gatho nö'ö himbi tsä da othu ndi teñhu yá 'bepate ar Moise, ne njap'u nda nhugagihu hinte

ma ts'oki ndi tuhu, nupya hö da tsa, nu'mu ga ñ'emuibihu'ö.

⁴⁰ Jange jamasuhu hinda zu'ahu nö'ö xi mönga yá m'ehni Jö nú'mu bi 'ñenö njawa:

⁴¹ 'Yohu, nu'ahu gi tsañhu nö'ö majöni, xa ma gi 'yohu ne ma gi nhwathu.

Ngetho nuya pa gi 'buhu, xa ma ga ot'a ya döta nt'udi.

Nu xta nsi'ahu nuya nt'udiyu, hingi ma gi ñ'emuihu.

⁴² Ar Pablo ne yá ñ'ohu, nú'mu mi ponga ha yá nijö ya xodyo, bi t'apa ar möte nda mengi nda xipabi'u nor mhö'ö ár hñöto man'agi.

⁴³ Ne mi wadi bi boñ'u, nzeye ya xodyo ne ma'ra ya jö'i xki demba yá nt'umbi ya xodyo ne mi ndönga Jö, bi denga ar Pablo ne ar Berhnabe. Ne nuyu mi ñöwi ne mi hu'mba yá müi nda tsunga nö'ö xki hwëkwa Jö.

⁴⁴ Ar hñötop'u har pa ntsaya, tx'utho mi 'bedi nda mhunsa xoge ar hnini nda 'yo'spa ár mhö Jö.

⁴⁵ Ha nuya xodyo mi hyanda ra nzeye ya jö'i, xa bi zot'a yá müi ne mi k'a'spa nö'ö mi mönga ar Pablo, ne xa mi ñömañ'u.

⁴⁶ Nu'mú ar Pablo ne ar Berhnabe himbi ntsu bi 'ñeñ'u:

—Da du'mhe da xi'ahe ár mhö Jö, nu'ahu gar xodyohu, ngetho mi mahyoni nga jahep'u. Ha hinga ne ga hñöñhu, ne njap'u gi ñ'uhu hindi 'ñep'ahu ar te hiñham'u da göts'i. Jange nupya ma ga zohe nu'u hingya xodyo.

⁴⁷ Ngetho njawa xi 'bemkagihe ar tsi Dada:
Xta hux'ahu ngu n'ar ñot'i gi yot'wahu gatho nu'u hingya xodyo,

ne gi xipabihū ar mhö nonga ar mpohö xoge ár
nxidi ar ximhai.

48 Nu mi 'yo njap'u nu'u himya xodyo, xa bi
njohya, ne xa mi ñömañhobi ár mhö Jö. Ne bi jamfi
gatho nu'u xki thahni nda me'sa ar te hiñham'u da
göts'i.

49 Ne ár mhö ar tsi Hmu bi mhömba xoge nor
hai'ö.

50 Nu'mú nuya xodyo bi ulya hoga 'behñö mi
nhumañho, ne ya ñ'ohö mi pe'sa yá nsu har hnini,
ne bi nt'utsa ar Pablo ne ar Berhnabe, ne bi t'enga
ha yá hnini'u.

51 Nu'mú ar Pablo ne ar Berhnabe bi hwöka ar
hai mi tu ha yá wa, ne bi gu yá 'ñu'u bi ma har hnini
Ikonio.

52 Ha nu'u xki ñ'emui ba kohnu, xa mi johya'u,
ne xa xki nziñ'u ár Hñö Jö.

14

Ar Pablo ne ar Berhnabe bi zonu Ikonio

1 Ar Pablo ne ar Berhnabe, mi zonga har hnini
Ikonio, bi yut'a ha yá nijö yá mixodyowi, mi xipa
ya jö'i ár mhö Jö. Ne mi hyanda hanja mi ñö'u, bi
ñ'emui nzeye ya xodyo ne nu'u himya xodyo.

2 Ha nuya xodyo himbi ne bi jamfi, bi ut'a nu'u
himya xodyo ne bi ts'okwa yá mfeni nda utsa ya
ku.

3 Jange ar Pablo ne ar Berhnabe bi gohnu nzeye
ya pa. Ne himi ntsu'u nda mömba ár mhö Jö,
ngetho mi pö'u mi faxa Jö, ne mi umbar ts'edi nda
'yot'a ya dot'a nt'udi. Njap'u bi ñ'udi gehnu ar mhö
nonga ar nhwëki nö'ö mi möñ'u.

4 Nuya mengunu xki ñhege. 'Ra mi tenga ya xodyo, ha ma'ra mi temba yá mpote ar tsi Hmu.

5 Ha 'ra ya xodyo ne 'ra nu'u himya xodyo, bi mfaxkwi yá ndö'u nda meji, mi ne nda gu nk'ahni ya mpote.

6 Ha nunar Pablo ne ar Berhnabe mi bödi nö'ö mi ne nda njapabi'u, bi boni bi ma'u har hnini Lистра ne har hnini Derbe, yá hnini ar hai Likaonia, ne bi ñ'o'u gatho ár nthet'i nö'ö ar hai'ö.

7 Ne ka ba möñ'unu ar hoga mhö.

Ya me Lистра bi gu nk'ahni ar Pablo

8 Har hnini Lистра mi 'buhnu n'ar ñ'ohö himi tsa nda ñ'o, ngetho xki m'ui njap'u, ne hiñham'u xki ñ'o, hyax'mu mi huhnutho.

9 Nor ñ'ohö'ö mi oxa nö'ö mi mönga ar Pablo, ha nunar ku bi k'öt'i, ne bi hyandi mi pe'sa ar ñ'emui nda dits'i.

10 Jange bi 'ñenga ra nts'edi:

—Nangi gi 'bai njöntho.

Nor ñ'ohö'ö n'a nsagitho bi nangi bi ñ'o.

11 Nu'mú nuya jö'i'u mi hyanda nö'ö xki 'yot'a ar Pablo, bi 'ñenga nts'edi ha yá hñöse'u:

—Ya jö xi ñhehwi ya jö'i, xpa kökwa xi k'öskagihu.

12 Jange ar Berhnabe bi t'embabi mar jö Hupiter, ha nu ar Pablo ar jö Merkurio, ngetho go mi höxa ar mhö, ngu yá 'befi yá jö'u ya me Likaonia.

13 Nu'mú ár möjö ar Hupiter, mi pe'sa ár nijö hár ñut'i ar hnini, ba tsi ya boi ne ba hö ya doni, nda zo har goxthi. Ne gatho ya jö'i mi ne nda ungui mahyegi ar m'oñho nda ndömba ya ku.

14 Nu mi hyanda njap'u ar Berhnabe ne ar Pablo, bi xika yá dutu, ne bi nixt'i bi yut'a har mhunts'i.

15 Mi enö njawa:

—Ñ'ohohu, yo'ö gi pehu njanu. Nuje dar jö'ihe ngu'ahu n'ehe. Xta ehe ga xi'ahe gi hyehu ya njöt'i gi ndöñhu hinter me'u. Ne pefu Jö togo te, ne xi hyoka mhets'i, ar ximhai, ar ñhonthé, ne gathonu'u te janu.

¹⁶ Ma'ra ya m'ui maham'u Jö xi hye ya jö'i xi 'yot'a gatho nö'ö xi beñ'u.

¹⁷ Ha hinxi hyegi n'agitho. Hyax'mu xi ñ'udi nú'mu 'raju ar 'ye bi e mhets'i. 'Raju ya hoga sofo, 'raju te ga tsihu, ne 'raju ar johya ha ma muihu.

¹⁸ Mödi ar Pablo ne ar Berhnabe mi xipa njap'u, ne hinge nda hyompa ya meti m'oñho, xa mar ñhei nda hñökwabi'u.

¹⁹ Bi zo 'mu 'ra ya xodyo xki 'ñe'u har hnini Antiokia ne Ikonio. Mi zohyu bi utya jö'i bi k'ahna ar Pablo, ne bi guka hár ñöni ar hnini ba ei, mi hu yá mu xki du.

²⁰ Ha nú'mu xki mhunts'a ya gamfi har nthet'i habu mi 'beñ'ö, bi m'ai ne bi mengi bi yut'a har hnini. Ne ár hyax'ö bi mewi ar Berhnabe, bi ma'u man'ar hnini ár thuhu Derbe.

²¹ Bi möñ'unu ar hoga mhö, bi uta ya mengunu, ne bi guxa nzeye ya gamfi. Ne mi wa'u, bi menk'u har hnini Listra, ne bi tho Ikonio, nep'u bi ma'u Antiokia.

²² Ha ya hniniyu mi faxa ya ku nda zeta yá ñ'emui, ne mi hu'mba yá mu hinge nda hyep'u ar 'ñu. Njanu mi embabi'u:

—Mahyoni ga thohu nzeye ya thogi, ne njap'u ga kuthu hár ts'ut'wi Jö.

²³ Ne bi t'exa 'ra ya ku, mi t'ent'wa ha yá 'ye'u ar nijö mi 'bu ha ya hnini mi tho'u. Nep'u bi bë'u ne bi t'ent'wa ha yá 'ye Jö togo xki gamfi'u.

Ar Pablo ne ar Berhnabe bi menga har hnini Antiokia har hai Nsiria

²⁴ Bi thot'u har hai Pisidia, bi zoñ'u har hai Panfilia.

²⁵ Ne mi wadi bi mömba ár mhö Jö har hnini Perge, bi thogi imanü har hnini Atalia.

²⁶ Mi zonu'u, bi gu ar motsa bi 'raxa ar ñhonthé, bi menga Antiokia habu xki t'ent'wa ár 'yë Jö, nda hwékwa ár mfats'i har 'befi xki wadi xki me'u.

²⁷ Nu mi zoñ'u, bi munts'a gatho ya ku, ne bi metwabi'u ya döta nt'udi xki 'yot'a Jö ha yá 'befi'u, ne hanja Jö xki xoka ar goxthi nda ñ'emui nu'u himya xodyo.

²⁸ Ar Pablo ne ar Berhnabe ka bi gohwinü ya gamfi nzeýe ya pa.

15

Ar mhunts'andö bi t'otnu Herusalén

¹ Nuya pa'u 'ra ya ku xki 'ñe har hai Nhudea, bi du'mi bi uta ya ku, nu'mü hinge nda thu'spa ar nsegi ha yá ndo'yo, ngu ar nt'umbi bi unga ar Moise, hinge nda mpo'u.

² Jange ar Pablo ne ar Berhnabe xa bi ntsahñökiwi'u. Bi nko'u nda 'behna ar Pablo ne ar Berhnabe ne ma'ra ya ku, ma nda k'önga ya mpote ne yá ndö ar nijö Herusalén, ne nda mhunts'i nda nonga nö'ö mi thohnü.

³ Nuya gamfi bi ñ'ehwi ne bi 'ñet'ar 'ñu ya ku xki m'ehni. Ha nuyü bi thot'u har hai Fenisia ne Nsamaria, mi petwa ya ku habu mi tho'u, nuyü himya xodyo mi ñ'emui ár mhö Jö n'ehe. Njap'u nuya ku xa mi johya mi oxa nö'ö mi nsipabi.

⁴ Nu mi zoñ'u Herusalen, bi döta ya mpote, yá ndö ar nijö, ne ma'ra ya ku mi 'buhnu. Ha nu ar Pablo ne nu'u mi ñ'owi, bi metwabi'u gatho nö'ö xki 'yot'a Jö ha yá 'ye'u.

⁵ Ra ya denga'be pate xki jamfi mi 'buhnu n'ehe, bi m'ai ne bi ñenö:

—Mahyoni da thu'spa ar nsegi hár ndo'yo ya gamfi nu'u hingya xodyo, ne da 'be pabi da 'yot'a gatho ngu bi t'ot'a hár t'ofa ar Moise.

⁶ Nep'u nuya mpote ne yá ndö ar nijö bi mhunts'i nda ñö'u hanja nda jap'u nö'ö mi thohnu.

⁷ Nú'mu ya xa xki ñö'u, ar Pedro bi m'ai ne bi ñembabi'u:

—Ma tsi kuhu, ngu gi pösehu, ya maham'u Jö bi hwankagi ga xipabi nu'u hingya xodyo ar hoga mhö ne nda ñ'emui'u n'ehe.

⁸ Ha Jö togo pötwa yá mfeni ya jö'i, bi damajöni xki ñ'emui'u mi umba ár Hñö Jö, jangu xi 'rakagihu n'ehe.

⁹ Ne bi nu mahyegigihu, ngetho mi ñ'emui'u, gese Jö bi xukwabi yá mu.

¹⁰ Nu'mú, yo'ö gi ne gi tsothwu ár mu Jö. Yo'ö gi jafu ya ku da 'yot'a nö'ö hinxi tsá dá othu, ne himbi tsá bi 'yot'a ma palehu.

¹¹ Nuju di ñ'emuihu ar tsi Hmu Hesukristo bi hwëgathohu ar mpohö, ne njap'u gatho nu'u ma'ra n'ehe.

¹² Nu'mú gatho nu'u mi 'buhnu, bi ñhe'u bi 'yoxa nö'ö mi mönga ar Berhnabe ne ar Pablo. Bi metwabi'u hanja mi hömpa ár ts'edi Jö mi ot'a ya döta nt'udi ha yá nthandi nu'u himya xodyo

¹³ Nu mi wadi bi ñö'u, ar Hakobo bi ñenö:

—Tsi kuhu, 'yohu nö'ö ma ga xi'ahu n'ehe.

14 Ar Simu Pedro xi metkagihu hanja Jö bi ndui bi jöpa nu'u hingya xodyo, ne bi hwahna 'ra'u da 'yot'a ár hnini'ö.

15 Njangu bi mönga yá m'ehni Jö habu bi 'yot'a njanu:

16 M'efa ma ga pengi, ga ko'spabi ár ts'ut'wi ar Dabi, ga juxa ngu n'ar ngu xki nhwati.

Ga pengi ga hoka man'agi ngu ar ndui, ga juxa habu xi yot'e.

17 Ne njap'u gatho nu'u ma'ra ya jö'i da hyongagi dar Hmu, da njap'u gatho nu'u hingya xodyo matka ma thuhu.

18 Mönga njap'u ar tsi Hmu nö'ö togo maham'u mi ñ'udi nda thogi.

19 Jange di enga, hinga k'asfu nu'u hingya xodyo da e da ñ'emui Jö.

20 Hõse ma ga pemfu n'ar he'mi, ga xifu hinda zipa yá ñhuni ya tsita emp'ö, hinda m'engwi nö'ö hingo ár nthöti, hinda za n'ar meti hinxi mpomba ár ji, hinda zi ar ji.

21 Ngetho maham'u hagatho ya hnini, ja togo mömba ár t'ofu ar Moise nö'ö nhehe tat'a pa ntsaya ha yá nijö ya xodyo.

22 Nu'mú nuya mpote, yá ndö ar nijö ne gatho ya gamfi, bi numañho. Jange ma nda nhwahna 'ra'u nda 'behna Antiokia, da mewi ar Pablo ne ar Berhnabe. Bi thahna yoho, n'a már thuhu ar Huda nö'ö mi t'embabi ar Barsaba, ne ar Sila. Nuyu mi pe'sa yá nsu har nijö mi 'buhnu.

²³ Ne bi 'yot'a n'ar he'mi bi hñö'spa ya ku, mi enga njawa:

Nuje dar mpotehe, dar ndöhe har nijö, ne gatho ya ku di 'buhewa, dí peñ'ahe nuna he'minu, tsi kuhu hingya xodyohu, gi 'buhu Antiokia har hai Nsiria ne Nsilisia. Gatho'ihu di zengwa'ihe.

²⁴ Xta pöhe 'ra ya ku xi bongwa hinxta peñhe. Xi map'u, ma xpa tup'a ri muihu, ne xi xi'ahu 'ra ya mhö xi ts'omp'a ri mfenihu. Xi 'bep'ahu gi tuthu ar nsegi ha ri ndo'yohu, ne gi 'yothu gatho nö'ö bi mönga ar Moise har t'ofu.

²⁵ Jange gathogihe xta beñhe xiñho ga hwañhe 'ra ya ñ'ohö di 'buhewa, ga peñhe da k'ös'ahu, ne da mengwi ma tsi kuhu Berhnabe ne ar Pablo.

²⁶ Nuya m'ehniyu xi 'yent'a yá te da mömba ár thuhu ma tsi Hmuhu Hesukristo.

²⁷ Di peñ'ahe ar ku Huda ne ar ku Sila, go ma da zo'ase'ihu nuna xta ñöhe n'ehe.

²⁸ Ár Hñö Jö ne nuje xta beñhe xiñho hinga 'bep'ahe gi 'yothu nzeye ya 'bepate. Hönse ga 'bep'ahe gi 'yothu nuyu mahyoni:

²⁹ Nu'mú, yo ma gi tsifu yá ñhuni ya tsita emp'ö, hingi ma gi tsihu ya ji, yo ma gi tsahu n'ar meti hinxi mpomba ár ji, hingi 'bengwi nö'ö hinga ri nthötihu. Nu'mu gi 'yothuyu, gi pehu xiñho. Jö da max'ahu.

³⁰ Jange nu'u xki m'ehni, bi ma Antiokia. Bi mhunts'a gatho ya gamfi ne bi umba ar he'mi.

³¹ Nu mi wadi bi ne'u, xa bi njohya'u ngetho xa mi hu'mbabi yá mu.

³² Ar Huda ne ar Sila ma yá m'ehni Jö n'ehe, jange xa mi pes'u te nda möñ'u, mi zo ya ku, ne mi hu'mba yá mu nda hñuxa yá ñ'emui.

33 Ka bi gohwinu ya ku nzeye ya pa. M'efa bi t'umba n'ar hoga nt'edi nda menga Herusalen habu xki m'ehni.

34 Ha nunar Sila bi beni mar ñho nda gohnu Antiokia.

35 Ar Pablo ne ar Berhnabe ka bi gohnu n'ehe, mi m'faxkwi ma'ra ya ku, mi ut'u ár mhö Jö, ne mi mömba ár hoga mhö ar tsi Hmu, mi xipa nzeye ma'ra.

Ar Pablo bi ñehwi ar Berhnabe, ne bi mengi bi ñ'o bi mömba ár mhö Jö

36 Nú'mu xki tho 'ra ya pa, ar Pablo bi 'ñemba ar Berhnabe:

—Möhö man'agi, ma ga k'ö'su ya ku ha gatho ya hnini da thohu da mömfu ár mhö Jö, ma ga nuhu tengu yá m'ui.

37 Ar Berhnabe mi ne nda zixa ar Xuwa nö'ö mi t'embabi ar Mörko n'ehe.

38 Ha nunar Pablo himbi numañho nda zix'u, ngetho mam'et'o mi 'ñowi, ne núnu Panfilia bi 'wege, ne himbi ne nda mewitho nda mömba ár mhö Jö.

39 Njap'u xa bi ntsahñökiwi ar Pablo ne ar Berhnabe, jange bi ma n'amp'u n'a ngu n'a. Ar Berhnabe bi zixa ar Mörko, bi gu ar motsa bi 'raxa ñhonthé ndi ma Txipre.

40 Nor Pablo bi hwahna ar Sila nda mewi. Ne nuya ku bi 'yent'wa ár 'ye Jö ne nda hwëkwa ár mfats'i.

41 Ne bi gu yá 'ñu bi ma har hai Nsiria, bi 'randa Nsilisia mi hu'mba yá muí ya ku, njap'u nda hñuxa yá ñ'emui.

16

Ar Timoteo bi mewi ar Pablo ne ar Sila

¹ Mi zonga ar Pablo ne ar Sila har hnini Derbe, ne bi tho'u bi ma har hnini Listra, habu ba nthewi n'ar gamfi ár thuhu Timoteo. Ár nönö mar xodyo ne mar gamfi, ha nu ár dada mar me Gresia.

² Nuya ku mi 'bu Listra ne Ikonio, xa mi ñömañhobi ar ku Timoteo.

³ Ar Pablo bi beni mar ñho nda zits'i. Hõse m'et'o bi hñu'spa ar nsegi hár ndo'yo, ne hinge nda bo yá kwe nu'u ya xodyo mi 'buhnu, ngetho gatho mi pödi már me Gresia ár dada.

⁴ Ne bi gu ar 'ñu bi ma'u, ne ha gatho ya hnini mi thogi, mi xipabi ya gamfi nö'ö xki nko ya mpöte ne yá ndö ar nijö Herusalen, tema nda 'yot'e.

⁵ Njap'u xa mi huxa yá jamfi ya ku, ne hyax'mu mi xu'u ár nzeýe.

Ar Pablo bi hyanda n'ar ñ'ohö me Nmasedonia ngu n'ar t'i

⁶ Ne bi mengi bi gu yá 'ñu'u, bi gaxta Frigia ne Galasia, ngetho ár Hñö Jö himbi hyegi nda tho'u har hai Asia nda mömba ár mhö Jö.

⁷ Nu mi zonga har hai Misia, mi nehmö nda tho'u Bitinia, nunár Hñö Jö himbi hyegi.

⁸ Jange bi thota Misia, bi ma'u har hnini Ntroa.

⁹ Mi nxui ar Pablo bi hyanda nt'i n'ar ñ'ohö me Nmasedonia, mi 'bahnu, mi apa ar möte, ne mi embabi: Di a'i gi ekwa Nmasedonia gi faxkagihe.

¹⁰ Nu mi wa ar Pablo bi hyanda nö'ö ngu ar t'i, dama da hoñhe hanja nga möhe har hai Nmasedonia, ngetho ndi pöhe xiñho gese Jö mi penkagihe ma nga mömfenu ar hoga mhö.

Ar Pablo ne ar Sila bi t'et'ar fadi núnu Nfilipo

¹¹ M'efa da poñhenu Ntroa, da 'raxe njontho har ñhontho, da tsoñhe har hai Samotrasia. Ár hyax'öp'u da tsoñhe har hnini Neapolis.

¹² Da thohenu da möhe Nfilipo n'ár hnini ya me Nroma, ne gehnu n'ar döta hnini har hai Nmasedonia. Ka da 'buhenu 'ra ya pa.

¹³ N'ar pa ntsaya, da poñhe har hnini da möhe har döthe, habu xki nzöngya jö'i mi apa Jö. Ka da huhenu habu xki mhunts'a 'ra ya 'behñö, ne da du'mhe da xife ár mhö Jö.

¹⁴ Mi 'buhnu n'ar 'behñö mar thuhu Lidia, me Tiatira. Mi pa ya hoga dutu xki njöt'a theni, ne xa mi hongä Jö. Mi 'yo nö'ö mi mönga ar Pablo, Jö bi xokwa ár mfeni nda jamasu ñö'ö mi möñ'ö.

¹⁵ Nu mi wadi bi nxixthe'ö ne gatho nu'u mi 'bu har ngu, bi ñengagihe:

—Nu'mu gi hanthu xa majöni xta ñ'emui ar tsi Hmu, di ne gi möhu ma gi haxu ha ma ngu.

Njap'u bi jaje da kohenu.

¹⁶ N'ar pa ngar möhe habu xki nzöi mi t'apa Jö, har 'ñu da nthehe n'ar nxutsi mi nthexkwi n'ar ts'ondöhi mi japi nda bödi. Nuyá hmu xa mi tö nze ar bojö har 'befi mi pe ngu ar bödi.

¹⁷ Nunar nxutsinu mi tengagihe, ne xa mi mafi mi enö:

—Nuya ñ'ohoyu yá 'bego Jö bi 'bu mhets'i, ne ut'ahu ar 'ñu hanja gi mpohu.

¹⁸ Hyax'mu mi njap'u nze ye ya pa mi tengagihe. Ar Pablo bi the ár ts'eti mi ots'e hyax'mu. Nu'mu, bi mengi ne bi xipa nö'ö ar ts'ondöhi mi pe'sa ar nxutsi:

—Hár thuhu ar Hesukristo di 'bep'a'i gi ponga har nxutsinu.

Nu'mú, dama bi bonga ar ts'ondöhi.

¹⁹ Ha nu mi hyanda yá hmu hinge nda dö ar bojö, bi gu ar Pablo ne ar Sila, bi zi'spa yá ndö mi 'buhnu har tai.

²⁰ Mi m'a'ma ha ya nzaya, bi t'embabi:

—Nuya xodyoyu, xpa ekwa honse da japa da munsu ya jö'i.

²¹ Utkagihu yá nt'umbi nu'u hingi ho ga höñhu ga othu, ngetho dar me Nromahu.

²² Gatho nuya jö'i xki mhunts'i, bi wat'i nda mei. Ha nuya nzaya bi mokwa yá dutu, ne bi 'bepa nda thuxt'a ya t'o.

²³ Mi wadi xa bi n'wext'i, bi t'et'a har fadi, ne bi nsipa ar sufadi nda su xiño.

²⁴ Mi 'yo njap'u ar sufadi, bi got'a ya mbo ar fadi, ne bi ze'mba yá wa ha n'ar za, ne njap'u hinge nda za nda xot'i.

²⁵ Ha nu made ar xui, ar Pablo ne ar Sila mi mat'a Jö, mi tutwa ya thuhu, ne gatho nu ma'ra ya 'yofadi mi oxtho.

²⁶ N'a mbi dañ'u bi nja n'ar döta nhwöni. Xa mi nhwönga ya jödo, ne bi xo gatho ya goxthi, ha nuya bojö mi thöt'a yá 'ye ya 'yofadi bi xot'u.

²⁷ Bi nu ar sufadi, ne mi hyandwa yá goxthi ar fadi mi xotho, bi gu ar ndojwai nda ñhose, ngetho mi humamui xki bonga gatho ya 'yofadi.

²⁸ Nunar Pablo bi mat'i, ne bi 'ñembabi:

—Yo ma gi ñho. Di 'buthewa gatho.

²⁹ Nu'mú ar sufadi bi 'ya n'ar ñot'i, bi nixt'i bi yut'a mbor fadi, ne xa mi nhwöt'ar ntsu. Ngut'a bi ndandihmö ha yá wa ar Pablo ne ar Sila.

³⁰ Nep'u bi guka nthi, ne bi 'yambabi njawa:

—Ñ'ohohu, tema mahyoni ga pefi ne da za ga mpoho.

³¹ Nuya ku bi 'ñembabi:

—Ñ'emui ar tsi Hmu Hesukristo ne gi mpoho, nu'ge ne gatho nu'u 'bu ha ri ngu.

³² Ne bi xipabi ár mhö Jö ar sufadi ne gatho nu'u mi 'buhnü hár ngu.

³³ Nú'mu mi nxuitho, ar sufadi bi xukwabi habu xki nthewi ya mfei. Ne hingar ya'ö bi nxixthewi gatho yá mēni.

³⁴ Nep'u bi zixa hár ngu, ba umba te nda zi'u. Ne xa bi njohyawu gatho nu'u mi 'bu hár ngu, ngetho xki ñ'emui bi Jö.

³⁵ Ár hyax'ö, ya nzaya bi mehna yá mfats'i, ma nda 'ñemba ar sufadi:

—Hye nuya ñ'ohoyu.

³⁶ Ar sufadi bi 'ñemba ar Pablo:

—Xpa 'benka ár mhö ya ndö ga hek'ahu. Da za gi poñhu, di möhu ter entho.

³⁷ Nunar Pablo bi 'ñembabi nu'u togo ba hö ar mhö:

—Xi mfebga gihe ha yá nthandi ya jö'i, hinxi thimga gihe yo'ö, ha dar me Nromahe n'ehe, ne xi jokagihe har fadi. Ha nupya hö, ne da thega gihe ñ'ontho, hingi ne to da bödi. 'Ñembabihu ya ndö da ese da guga gihe.

³⁸ Nuyá mfats'i ya nzaya bi mengi, ma ba xipabi nö'ö bi möñ'ö. Nú'mu mi bödi ma ya me Nroma, xa bi ntsu.

³⁹ Jange nuya ndö bi ma ba apa ar mpumbate ya ku, bi guka har fadi, ne bi 'yapabi nda bonga har hnini.

⁴⁰ Nu mi bonga ya ku har fadi, bi ma hár ngu ar Lidia, habu ba hu'mbabi yá muí ya ku. Nep'u bi boni bi ma'u.

17

Ya me Ntesalonika xa bi ñöxhnatho

¹ Ar Pablo ne ar Sila bi thota ha ya hnini Anfipoli ne Apolonia, ne bi zoñ'u har hnini Ntesalonika. Ka mi 'buhnu n'ár nijö ya xodyo.

² Ar Pablo ngu xki nzöñ'ö bi yut'a har nijö, mi ñöwi ya xodyo hñu ya pa ntsaya.

³ Mi xipabi ne mi ut'u ngu mi mönga ár T'ofö Jö. Mi enö mi mahyoni nda tho nzeýe ya ugi ar Kristo, nda du, ne nda mengi nda nte. Ne mi enö n'ehe:

—Nuna ar Hesu di xi'ahu, gehnu ar Kristo.

⁴ 'Raya xodyo bi ñ'emui, ne bi denga ar Pablo ne ar Sila. Bi ñ'emui nzeýe ya me Gresia n'ehe nu'u mi hongä Jö, ne nzeýe ya 'behñö nu'u mi numañho ar hnini.

⁵ Jange ya xodyo nu'u himya gamfi, xa bi mbo yá kwe, ne bi ma ba munts'a 'ra ya ts'ojö'i mi 'yo döñhetho. Bi guxa ya jö'i ne bi zixa hár ngu ar Hason, ma nda gujhmö ar Pablo ne ar Sila, ne nda 'yent'wa ha yá 'ye ya jö'i.

⁶ Ne himbi dini, jange bi guka ar Hason ne ma'ra ya ku, bi zixa ha yá ndö ar hnini, ne xa mi mafi mi eñ'u:

—Nuya jö'i ne da pongar ximhai, xi zokwa n'ehe.

⁷ Ha nunar Hason xi umbar seki hár ngu. Gathoyu hingi ota nö'ö xi möngar Sesar ma ndöhu

Nroma, ngetho eñ'u 'bu man'ar ndö ár thuhu ar Hesu.

⁸ Nu mi 'yo njap'u ya jö'i ne yá ndö ar hnini, bi mbo yá kwe ne xa mi ñöxhnatho.

⁹ Nunar Hason ne nu ma'ra mi ñ'owi, bi unga ar bojö mi t'apabi, ne bi nthegi bi ma.

Ar Pablo ne ar Sila mi 'bu har hnini Berea

¹⁰ Ngu mi nxuitho, ya ku mi 'buhnu dama bi mehna ar Pablo ne ar Sila nda ma har hnini Berea. Nu mi zoñ'u, bi yut'a ha yá nijö ya xodyo.

¹¹ Nuya xodyo me Berea xa ma ya hogajö'i, hinge ngu nuya me Ntesalonika. Jange xa bi njohya bi 'yo'spa ár mhö Jö, ne hyaxtho mi hongha har T'ofö, mi heki ha majöni mi njap'u nö'ö mi möñ'u.

¹² Ne nzeye ya xodyo bi ñ'emui, njap'utho n'ehe 'ra ya 'behño me Gresia mi nhumahño. Ne nzeye ya ñ'ohö ya mengunu bi ñ'emui n'ehe.

¹³ Ha nu mi 'yo ya xodyo me Ntesalonika xki zonga ar ku Pablo Berea, mi mömba ár mhö Jö nu n'ehe, nuyu bi ma ba japa ya jö'i bi muxmatho.

¹⁴ Ne nuya ku ngut'a bi guka ar Pablo bi mehna har ñönthe, ha nunar Sila ne ar Timoteo bi gohnu'u Berea.

¹⁵ Nu'u togo bi zixa ar Pablo, bi mewi ba tso har hnini Atena. Nu mba penk'u, ba hõmpa ar nzengwa nda xipa ar Sila ne ar Timoteo nda ma ngut'a ma nda nthewinu.

Ar Pablo mi 'bu har hnini Atena

¹⁶ Nu mi 'buhnu Atena ar Pablo, mi to'ma ar Sila ne ar Timoteo, xa mi tsot'a ár mui, ngetho bi

hyandi xa mi janu nze ye ya tsita emp'ö mi ndönga ya jö'i.

¹⁷ Jange mi ñöwi ya xodyo ha yá nijö, ne gatho nu ma'ra mi hongá Jö, ne hyaxtho mi 'yonu har tai mi zo ya jö'i.

¹⁸ Bi ntsahñökiwi 'ra ya utate te gatho bentho. 'Ra mi enö da t'umba gatho nö'ö ne ár ndo'yo, ma'ra mi enö nunar mfödi da jakagihu ga 'buhu xiñho. Ne mi eñ'u:

—Tema ne da xiju nunar ñ'ohö xa te gatho mö.

Ha ma'ra mi enö:

—Atho nonga ma'ra ya 'ra'yo jö.

Mi mönga njap'u ngetho ar Pablo mi xipabi ár hoga mhö ar tsi Hmu Hesu, ne ar menga nte.

¹⁹ Nep'u bi ts'ixa ar Pablo ha n'ar mhunts'i mi t'ot'a har n'ar tsi t'ohö xki thu'spa ár thuhu yá jö'u Ares. Ne bi t'embabi:

—Hage da tsá gi 'yotkagihe ar 'ñu nunar 'ra'yo nt'uti gi 'yo gi mö.

²⁰ Ngetho gi xikagihe nö'ö hinxta öhe. Di ne ga pöhe te di bongá nuya mhö gi mö.

²¹ Bi mönga njap'u ngetho gatho ya me Atena ne nuya nzohö mi 'buhnu, xki nzöi nda mhunts'i honse nda mpede tema xki bödi ma'ra'yo.

²² Nu'mú ar Pablo bi m'a mada ar mhunts'i har tsi t'ohö Ares, ne bi 'ñenö:

—Nu'ahu gar me Atenahu, xta pödi xa gi pehu ngu mönga ri nt'umbihu.

²³ Ndi tho ha ri nijöhu habu gi ndöñhu, da handa habu gi exu ri jöhu, mi tu n'ar nt'ofö enö: Ka 'bukwa nö'ö ar Jö hingi födi. Nunar Jö gi ndöñhu ne hingi pöhu, get'ö nö'ö xta e ga xi'ahu.

24 Nö'ö ar Jö togo bi hyoka ar ximhai ne gatho te jawa, go ge'ö ar ndö mhets'i ne ar ximhai, hingi 'bu ha ya nijö xi hyoka ya jö'i.

25 Hingi japar 'bedi nö'ö te da mo'spa ya jö'i, ngetho ge'ö togo hö ar te, ne 'raju ar ndöhi ga joxa ma hñöhu, ne 'raju gatho nö'ö di hoñhu.

26 Ha n'adar jö'i bi japi bi bonga gatho ya meximhai, ne bi xanga xoge ár nxidi ar ximhai. Xi hñu'spa hangu njeje da m'ui, ne habu tsonga ár meti.

27 Bi jap'u ne nga hoñhu Jö, xömhö ga tiñhu, xa majöni hingi yap'u di 'buhu.

28 Ngetho di 'buhwihu'ö, di 'ñöñhu, ne go gekagihü ngu ne'ö. Jangu bi 'ñenga 'ra ri duhuhu: Nuju go yá bötsigihü Jö.

29 Jange nu'mu yá bötsigihü Jö, hinga ma ga möñhu ñhehwi Jö n'ar tsita xi thoka ar k'axt'abojö, wa ar t'axbojö, wa ar do, ngu xi bense xi hyoka ya jö'i.

30 Nuya pa xi thogi, Jö himbi jamasu nuna tema bi 'yot'a ya jö'i himi pö'ö. Ha nupya hö, ne gatho ya jö'i da 'yot'wa yá ntso'mi.

31 Ngetho Jö xi hñuxa n'ar pa ham'u ma da hñö'spa majöni gatho nuya jö'i xi m'ukwa har ximhai, ma da 'yot'a har hoga ts'ut'wi. Ha nö'ö togo xi hñuts'i da hñöxa majöni, get'ö togo bi ñ'u'ö nú'mu mi ko'spa ár te.

32 Nu mi 'yo'u da mengi da nte nu'u xi du, 'ra mi thentho ne ma'ra mi enö:

—Man'ar pa gi pengi gi zokagihe nö'ö gi mö.

33 Nu'mú ar Pablo bi ma bi zop'u habu mi 'bu'u.

³⁴ Ha 'ra bi ñ'emui ne mi ñ'owi, n'a már thuhu ar Nisio mar ndö n'ehe har mhunts'inu, n'ar 'behñö már thuhu Damari, ne ma'ra ya mengunu.

18

Ar Pablo mi 'bu Nkorinto

¹ M'efa ar Pablo bi bonga Atena, bi ma har hnini Nkorinto.

² Ka bi nthewinu n'ar xodyo már thuhu Akila, mar me Ponto. Ja xki 'ñe har hai Italia, mi ñ'owi ár 'behñö, ár thuhu Prisila. Xki boñ'u har hnini Nroma, ngetho ar ndö Klaudio bi mö nda t'enga gatho ya xodyo mi 'buhnu. Ar Pablo bi ma ba tsu'u.

³ Bi ma ba 'buhwi'u, ngetho n'adar 'befi mi pe'u, ma ya hoka ngudutu n'a ngu n'a'u.

⁴ Gatho ya pa ntsaya, ar Pablo mi pa ha yá nijö ya xodyo mi ñöwi. Ne mi umbár mui mi nehmö nda ñ'emui ya xodyo ne nu'u hingya xodyo.

⁵ Mi zo ar Sila ne ar Timoteo, xki 'ñe Nmasedonia. Nu mi nthewi ar Pablo, xa mi umbár mui mi xipabi ar hoga mhö ya xodyo, mi embabi'u nunar Hesu gehnu ar Kristo.

⁶ Ha nuya xodyo bi doxtho ne mi tsani. Nu'mú ar Pablo bi hwöt'a ár he, ne bi 'ñembabi'u:

—Nu'ahu go xka nts'oksehu. Nuga hinte ma thai di tuga. Nupya di map'u ma ga zo nu'u hingya xodyo.

⁷ Ar Pablo bi boni bi ma hár ngu n'ar ñ'ohö már thuhu ar Husto, xa mi hongá Jö. Nor ngu'ö mi 'bu get'u ár nijö ya xodyo.

⁸ Nep'u n'ar ñ'ohö már thuhu ar Krispo, már ndö ha yá nijö ya xodyo, bi ñ'emui ar tsi Hmu Hesu,

nunu ne gatho nu'u mi 'bu hár ngu. Ne nzeye ya me Nkorinto bi 'yotwa ár mhö Jö, bi ñ'emui'u, ne bi nxixthe.

⁹ N'ar nxui ar tsi Hmu bi zo ar Pablo ngu n'ar t'i, ne bi 'ñembabi:

—Yo gi ntsu, mönga ar mhö, yo ma gi ñhe.

¹⁰ Ngetho nuga di 'buhwi, hinjo'o togo da guxa ár 'ye da 'yot'ar ts'om'ui. Ha nunar hnininu 'bu nzeye ya jö'i xta hwahni da ñ'emugi.

¹¹ Jange ar Pablo bi gohnu n'a njeje made har hnini Nkorinto, mi utwa ya jö'i ár mhö Jö.

¹² Bi zota n'ar pa ya xodyo bi me'sa n'adar nkohi bi gu ar Pablo, ne bi zi'spa ar ts'ut'wi. Nuya pa'u ar Galio mar ndö núnu har hai Akaya.

¹³ Ne bi 'ñenga ya xodyo:

—Nunar ñ'ohonu ut'a ya jö'i hinda ndönga Jö ngu mönga ár t'ofu ar Moise.

¹⁴ Ar Pablo mi fudi nda ñömhö, ha nunar ndö Galio bi 'ñemba ya xodyo:

—Nu'mu tema xi ja'ahu, wa nu'mu xi 'yot'a n'ar döta ts'oki, nu'mú hö, da tsä ga ot'ahu, nu'ahu gar xodyohu.

¹⁵ Ha nu'mu honse gi noñhu ya mhö, ya thuhu, ne yá 'befi ri t'ofohu, nuhu tema gi pehu. Hindi ne gi jugagihu ngu ar ts'ut'wi.

¹⁶ Ne bi t'enga hár ts'ut'wi.

¹⁷ Nu'mú nu'u himya xodyo bi gu ar Sostene, ár ndö ár nijö ya xodyo mi 'bu har hnini'ö, xa bi fenza hár nthandi ar ndö Galio, ha nunu himbi dupa ár mu.

¹⁸ Ar Pablo bi gohnu ma nzeye ya pa. M'efa bi 'ñe ya ku, bi mewi ar Akila ne ar Prisila, bi 'raxa ar ñhonthé bi ma har hai Nsiria. Nu mi 'yo ar 'ñu,

ar Pablo bi 'ñöxa ár xtö núnu Nsenkrea, ngetho xki ñöt'wa Jö.

¹⁹ Nu mi zonga Efeso, ka bi hyehnu ar Akila ne ar Prisila, ne nö'ö bi yut'a ha yá nijö yá mixodyowi mi ñöwi.

²⁰ Nuya mengunu mi apar möte nda gohnu 'ra ya pa, ha nunar Pablo himbi ne.

²¹ Jange bi ñ'ehwi, ne bi 'ñembabi:

—Mahyoni ga 'bu Herusalen, ma ga thohnu ar dango ba ep'u. M'efa ga pengi ga k'ös'ahu, nu'mu njap'u ne Jö.

Ne bi gu ar motsa ba ponu Efeso.

Ar Pablo bi menga Antiokia, ne bi du'ma ár hñu m'at'i mi mömba ár mhö Jö

²² Nu mi zonga Nsesarea, bi thogi ndi ma Herusalen, ma ba zengwa ya ku. Nep'u bi gu ar 'ñu bi ma Antiokia.

²³ Ka bi gohnu 'ra ya pa. Ne bi mengi bi boni, ma ba k'ö'sa n'a ngu n'a ya hnini har hai Galasia, ne har hai Frigia. Mi xipa ya ku hyax'mu nda zeta yá ñ'emui, nda umbyá mui nda mpefi.

Ar Apolo bi mömba ár mhö Jö núnu Efeso

²⁴ Nuya pa'u n'ar xodyo már thuhu Apolo bi zonga Efeso. Mar me Alejandria, xaka mbödi te nda mö, ne mi pötwa xiñho ár T'ofö Jö.

²⁵ Nunu xki t'ut'wabi ár 'ñu ar tsi Hmu, xa mi umba ár mui mi mömba ár mhö ar tsi Hmu, ne njap'u mi uta ma'ra, mödi honse mi pötwa ár xixthe ar Xuwa.

²⁶ Bi ndui bi zo ya xodyo ha yá nijö'u, hinto mi tsu. Ha nu mi 'yoxa ar Prisila ne ar Akila, bi zixyu n'amp'u, bi utwabi xiñho ár 'ñu Jö.

27 Nunū mi ne nda ma Akaya, ne nuya ku me Efeso bi hñu'mba ár mui. Ne bi mēmpa n'ar he'mi nuya ku mi 'buhnu Akaya nda numañho nú'mu nda zohō. Nu mi zoñ'ö, xa bi maxa gatho nu'u xki hwēkwa Jö nda ñ'emui.

28 Ngetho xa mi umba ár mui mi kotwa yá ne ya xodyo mateda ya jö'i, ne mi ot'wa ar 'ñu hár T'ofö Jö, nda bö'u ar Hesu gehnu ar Kristo.

19

Ar Pablo mi 'bu har hnini Efeso

1 Nú'mu mi 'buhnu Nkorinto ar Apolo, ar Pablo bi thota ar 'ñu tho ha ya t'ohō ba tsonga Efeso. Ka bi nthewinu 'ra ya gamfi.

2 Ne bi 'yambabi:

—Ha ga hñöñhu ár Hñö Jö nú'mu nga ñ'emuihu.

Bi dö'u:

—Hin'ö, hindi pöhe teme ár Hñö Jö.

3 Nu'mú ar Pablo bi 'yambabi'u:

—Tema xixthe xka hñöñhu 'mu.

Nu'u bi 'ñeñ'u:

—Ár xixthe ar Xuwa.

4 Ar Pablo bi 'ñembabi'u:

—Ar Xuwa mi xixthe ya jö'i xki 'yot'wa ár ntso'mi yá ts'oki. Ne bi xipabi mi mahyoni nda ñ'emui togo nda 'ñep'u m'efa. Mi nonga ar Hesu togo ar Kristo.

5 Nu mi 'yo njap'u, bi nxixthe'u hár thuhu ar tsi Hmu Hesu.

6 Nep'u ar Pablo bi hñu'spa ár 'ye ya ku, ne bi hñöñ'u ár Hñö Jö. Bi ndui bi ñö ma'ra ya hñö, ne mi ñö'u ngu mi xipa ár Hñö Jö nda möñ'u.

7 Nuya mi 'buhnu mi tsu ngu 'ret'amayoho ya ñ'oho.

8 Ar Pablo mi kut'a ha yá nijö ya xodyo. Mi ñöwi ne himi ntsu mi mömba ár mhö Jö, ne mi umba ár muí mi utyu ár ts'ut'wi Jö. Hñu nzönö bi jap'u.

9 'Ra bi got'a yá mfeni, himbi ne bi jamfi, ne mateda ya jö'i, mi tsamba ár 'ñu Jö. Jange ar Pablo bi 'weka ya gamfi, ne hyax'mu mi uta ha n'ar ngu nt'uti, már meí n'ar utate már thuhu ar Tirano, mar mengunu.

10 Yo njeýe bi jap'u, ne gatho nu'u mi 'bu har hai Asia bi 'yotwa ár mhö ar tsi Hmu Hesu, ngu ya xodyo ne nu'u himya xodyo.

11 Ar Pablo bi 'yot'a nzeýe ya döta nt'udi mi hömpa ár ts'edi Jö.

12 N'andi honse mi thö'spa yá nthu'mxi ne ma'ra yá dutu xki hye ar Pablo, ne nda thö'spa habu mi 'bu ya dathi, mi thits'i, ne ya ts'ondöhi mi poni mi he'u.

13 Ne 'ra ya xodyo ma ya guka ndöhi, habu gatho mi 'yo mi juka ya ts'ondöhi, n'a mbi beñ'u nda 'yenga ya ts'ondöhi nda nomba ár thuhu ar tsi Hmu Hesu n'ehe. Njanu mi embabi ya ts'ondöhi:

—Di noñhe ár thuhu ar Hesu nö'ö nonga ar Pablo, di xi'ahe gi poñhu.

14 Mi pe njanu nu'u yoto yá t'u n'ar ñ'ohö már thuhu ar Seba, mar xodyo ne már ndö ya möjö.

15 Ha nú'mu mi enga n'ar ts'ondöhi, nunu bi dödi ne bi 'ñenö:

—Nuga di pödi togo ar Hesu, ne di pödi togo ar Pablo. Xi nu'ahu, togo'ihu.

16 Nö'ö ar ñ'ohö xki nthexkwi ar ts'ondöhi, bi 'yengar nsagi ne bi 'yent'a nuya ñ'ohoyu. Bi ntöte,

ne nuya ñ'ohö nú'mu mi bonga nhixt'itho har ngu, mi nthemfotho, ne xa xki nts'eni.

17 Gatho ya me Efeso, ya xodyo ne nu'u himya xodyo, bi 'yoxa nö'ö xki thogi, jange xa bi zu'u, ne xa mi t'e'spár nsu ár thuhu ar tsi Hmu Hesu.

18 Nzeye nu'u xki ñ'emui mi e mateda gatho ya ku mi damajöni nö'ö xki 'yot'u.

19 Nzeye ya ku ma ya ñ'ete bi hñöxa yá he'mi bi ts'öt'a habu xki mhunts'a gatho. Nu mi nu'u hangu xki 'bep'u, mi tsu ngu kut'anthebe ya nthebe ya t'axbojö.

20 Njap'u xa mi ntunga ár mhö ar tsi Hmu ne mi nheki ár ts'edi.

21 Mi wadi da tho gathoyu, ar Pablo bi beni nda tho Nmasedonia ne Akaya, ne nda zonga Herusalen. Ne mi enö:

—Xka jwadi ga 'buhnu Herusalen, mahyoni ga ma Nroma n'ehe.

22 Ne bi mehna yoho yá maxte bi ma Nmasedonia, ar Timoteo ne ar Erasto. Ha nö'ö bi gohnu Asia ma'ra ya pa.

Ar muxmajö'i núnu Efeso

23 Nuya pa'u bi muxma ya me Efeso, ngetho mi mhömba ár 'ñu Jö.

24 Mi 'buhnu n'ar ñ'ohö mar thuhu ar Demetrio. Már 'befi'ö mi hoka ya tsita ma ya t'axbojö. Mi k'o'spabi ár nijö yá tsita ar Diana, mi papa ya jö'i. Njap'u nu'u togo mi mpe nor 'befinu, mi tö nzeye ya bojö.

25 Ar Demetrio bi munts'a gatho nu'u mi pe nunar 'befinu, ne bi 'ñembabi'u:

—Ha gi ohu ñ'ohöhu. Gi pöhu xiñho, nunar 'befinu faxju di töhu nzeye ar bojö.

26 Xka 'yohu ne xka hyanthu ar Pablo, 'yo xipa ya jö'i nuya tsita hoka ya ñ'ohö, hingya jö'u. Ut'a ya jö'i, ne nzeye xi 'weke teñ'ö, hinge honsewa Efeso, xi jap'u xoge har hai Asia.

27 Nunar ts'okinu, hinge hont'a da hwata ma 'befihu. Da tsä da m'e ár nsu ár nijö ma tsi nönöhu Diana, ne da m'e ár nsunda nuna togo ndönga gatho ya jö'iwa me Asia, ne gatho ya meximhai.

28 Mi 'yoxa gatho nu'u mi pe nunar 'befinu, xa bi mbo yá kwe, ne mi hexa ya mhafi, mi eñ'u:

—Döta ar tsita Diana, ár meti ya me Efeso.

29 Gatho ya mengunu himi pödi te nda beñ'u, ne n'a mfenitho bi nixt'i bi ma habu xki nzöi mi t'ot'a ya mhunts'i. Ne bi nju ar ku Gayo ne ar ku Aristarko, ya me Nmasedonia, yá ñ'ohu ar Pablo.

30 Ar Pablo mi nehmö nda yut'i nda zo ya jö'i, ha nuya ku mi 'buhnu himbi hyegi.

31 'Ra ya ndö me Asia mi ntsixkwi ar Pablo, bi mempa ar nzengwa hinge nda ma har döta mhunts'i.

32 Nu har mhunts'i, 'ra mi mafi mi mönga n'ar mhö, ma'ra mi mönga man'a, ngetho ya jö'i himi pödi tema nda beni, ne ma'ra himi pödi yo'ö xki mhunts'i.

33 Nuya xodyo bi guka ar Handro nda zohmö ya jö'i. Bi jar 'ye bi xipa ya jö'i nda ñhe, ne nda tsä nda ñönga yá mixodyowi.

34 Nú'mu mi bö ya jö'i mar xodyo n'e, bi ndui n'at'wu bi mafi nts'edi ngu yo xenimpa, mi eñ'u:

—Döta ar tsita Diana ár meti ya me Efeso.

35 Nep'u n'ár maxte ár ndö ar hnini, nú'mu mi wadi bi japi bi ñhe ya jö'i, bi 'ñembabi:

—Ndadahū gar menguhūwa Efeso, togo hingi pōdi nuya me Efeso supā ár nijō ma tsitahū Diana, ne ár njōt'i ba kō mhets'i.

³⁶ Nu'mū hinjo'o togo da tsā da kōni, xiñho gi ñhe'u ne hinge dama gi juxa ri 'yehū.

³⁷ Xka tsihūwa nuya ñ'ohoyū hinte xi bē har nijō, ne hinxi ñōmañ'u ma tsitahū.

³⁸ Nu'mū ar Demetrio ne nuyá ñ'owi ja te da ga'spa ya nzaya, 'bu'u da 'yots'e. Jange 'bu nuya ts'ut'wiyū, dá ngaxte n'a ngu n'a.

³⁹ Ha nu'mū ja man'a te gi ngaxtehū, ma ga enthū n'ar mhunts'i habū da tsā da hogi.

⁴⁰ Ma ga ntsuñhū hinda tho_xkagihū di juxū ya jō'i xta bö'u nō'ō xi thopya, ngetho nu'mū da t'angagihū, tema ga thōhū.

⁴¹ Nu mi wadi bi mōnga njap'u ár maxte ar ndō, bi font'a ya jō'i.

20

Ar Pablo bi ñ'onū Nmasedonia ne Gresia

¹ Nu mi wa ar mūxmajō'i, ar Pablo bi zohna gatho ya ku, bi hñu'mba yá mui, bi hyūfi, ne bi ñ'edi bi boni bi ma Nmasedonia.

² Bi mengi bi thota habū xki tho m'et'o mi tsonga ya ku, ne xa mi zofo mi hu'mba yá mui. Bi jap'u gatho ar 'ñu ndi ma Gresia.

³ Ka bi m'uhnu hñu nzönö, mi ñhoki ndi ma Nsiria. Ha bi zo ár gu nuya xodyo xki hñuts'i nda hyo nú'mū nda gu ar motsa ndi manū, jange bi beni nda gaxta har hāi Nmasedonia man'agi.

⁴ Bi mewi ndi ma Asia ar Sopate me Berea, ar Aristarko ne ar Segundo ya me Ntesalonika, ar

Gayo me Derbe, ar Tikiko ne ar Trofimo ya me Asia, ne ar Timoteo.

⁵ Nuya kuyu bi m'et'o, ma ba tobgagihe Ntroa. Ka dá nthehenu.

⁶ Nuje da to'mhe bi tho ar dango nú'mu ts'i ar thuhme hingi jots'i. M'efa da poñhenu Mfilipo, da 'rañhe ar ñhonthé. Kut'a mpa da 'yohe har dehe, ne da tsoñhe Ntroa. Dá nthehenu ya ku xki m'et'o, ne da kohenu ma yoto mpa.

Ar Pablo bi mhunskwi ya ku núnu Ntroa ne bi ñ'ehwi

⁷ Nö'ö ár 'bet'o mpa ar hñöto, bi mhunts'a gatho ya gamfi nda zipa ár t'oxi ar tsi Hmu. Ar Pablo mi uti, mi zonga made nxui himi tsayatho, ngetho ma nda bonga ár hyax'ö.

⁸ Nunar ngu habu xki mhunts'i, mi to mañö, ne xki tso nzeje ya ñot'i.

⁹ N'ar ts'unt'u már thuhu Eutiko, mi huhnu ha n'ar kut'ahyats'i. Bi zopar t'öhö, ngetho ar Pablo bi ñö ya'ö. Mi mit'ar t'öhö bi da har hñu ntongu. Ha bi njuts'i, xki du.

¹⁰ Nu'mú ar Pablo bi göi, bi 'yoxa nö'ö ar bötsi ne bi hyufi. Ne bi 'ñembabi ya ku:

—Yo gi ntsuhu, tetho.

¹¹ Bi boxa man'agi habu xki mhunts'i. Bi heka ar thuhme, bi zi'u ár t'oxi ar tsi Hmu bi ñuñ'u. M'efa ar Pablo bi mengi bi ñö ya'ö, ne mi nthengxudi bi gur 'ñu bi ma.

¹² Ha nu mi ts'ixa nö'ö ar ts'unt'u xki dagi mi tetho, gatho ya ku xa bi hñu yá müi.

Ar Pablo bi bonga Ntroa ndi ma Mileto

13 Nuje da juhe ar motsa da 'bet'ohe, da möhe har hnini N'ason, ka nga nthehenu ar Pablo ngu dá möñhe, ngetho mi ne'ö nda ma watho.

14 Nda nthehenu N'ason, da tsixe har motsa ndi ehe, da möhe mahyegi har hnini Mitilene.

15 Da poñhenu, ne ár hyax'ö da tsoñhe get'u har xeni hai Kio. Ár yopa da tsoñhe ha man'a xeni ár thuhu Nsamo, ne da kohe habu ár thuhu Trogilio. Ár hñupa da tsoñhe har hnini Mileto.

16 Ar Pablo xki beni hinge nda tho har hnini Efeso, ngetho himi ne nda m'u nzeye ya pa har hai Asia. Mi xoni nda zonga har hnini Herusalen, ma nda m'u har dango Pentekoste, nu'mu nda zamhö nda zoni.

Ar Pablo bi ñ'ehwi ya ku me Efeso núnu Mileto

17 Nu mi 'buhnu Mileto, ar Pablo bi mempa ar nzengwa yá ndö ar nijö Efeso, bi 'ñembi mi to'mnu Mileto.

18 Nu mi zoñ'u habu mi 'bu ar Pablo, bi 'ñembabi'u:

—Nu'ahu gi pöhu xiñho tengu ma m'ui nú'mu ndi 'buhwihu nuya pa xi thogi, nda tsokwa har hai Asia.

19 Xta pepa ma tsi Hmuhu, hinxta ñ'ets'i. Xta nö'ma ma gida, xta tho ya ts'om'ui nu'u xi 'yotka ya xodyo, hu'skathogi da hyogagi'u.

20 Mödi njap'u, hinte xta ögi nö'ö gi hoñhu da ja'ahu ar ñho. Gatho xta ut'ahu ha ya mhunts'i wa ha ri ngu.

21 Nu'ahu gar xodyohu ne nu'u hingya xodyohu, xta zo'ahu gi ehü hár nthandi Jö gi 'yothwu ár ntso'mi, ne gi ñ'emuihu ma tsi Hmuhu Hesukristo.

22 Ha nupya tsixka ár Hñö Jö gar ma Herusalen, mödi hindi pödi teme bi tob_gagin_u.

23 Hönse di pödi xi xikagi ár Hñö Jö ha gatho ya hnini di thogi, bi tob_gagi ar fadi ne ya thogi.

24 Ha nuy_u, hindi japamasu, ne hindi japa ma te da mepkase. Nö'ö di nega, ga johya ga jwata nunar 'befi bi 'raka ar tsi Hmu Hesu. Nor 'befi'ö, ga mömba ár hoga mhö nonga teme xi hwägagih_u Jö.

25 Ha di pöpya xiñho, nu'ah_u xta thop'u xta xi'ah_u ár ts'ut'wi Jö, hingi ma gi penju gi hyandagih_u man'agi.

26 Jange di xi'ah_u, hingo 'ba ma ñöni nú'mu gi m'eh_upya.

27 Ngetho nuga hinte xta ögi. Gatho nö'ö xi utka Jö, xta ut'ah_u n'ehe.

28 Di xi'ah_u, ntsuñh_u, ne suh_u gatho ya gamfi xi 'yent'ah_u ri 'yeh_u ár Hñö Jö, ngu n'ar ma'yo su yá tsi deti. Gese'ö xi 'ñex'ah_u gi suf_u ár nijö ar tsi Hmu xi unga ár ji xi dai.

29 Nuga di pödi n'ehe, nu xka magawa, ma da ep'u 'ra ya ts'ojö'i, da ne da hwatwa gatho ár nijö Jö, ngu n'ar miñ'o hinte ma deti egi.

30 Hinge hönse'u, 'ra da bonga mateda ri mhunts'ih_u, ma gi möñh_u 'ra ya nt'uti hinga majöni, ne gi 'weju ya ku gi tsix_u.

31 Jange ntsuñh_u, ne beñh_u nu'u hñu njeje parxui hinge ndi tsaya ndi nö'ma ma gida, xa ndi hup'a ri muh_u n'a ngu n'a.

32 Nupya tsi kuh_u, di tet'ah_u Jö ne ár mhö mönga teme xi hwök'ah_u. Gehn_u pe'sa ar ts'edi da zet'a ri

jamfihu, ne gi hñöñhu gatho nö'ö xi ñhöt'wa nu'u xi t'axka yá m'ui.

³³ Nuga hinto xta hyokwabi ár bojö wa ár he.

³⁴ Ngetho nuga ngu gi pösehu, nuya 'yeyu xi maxkagi xta mpefi xta tö nö'ö ndi honse ne nö'ö hongu nu'u di ñ'o'be.

³⁵ Hyax'mu xta ut'ahu ga mpehu njap'u, ne da tsa ga faxu nu'u hinte pets'i. Ne ga beñhu nö'ö bi mönga ar tsi Hmu Hesu, nú'mu bi 'ñenö: Töte ár nzatho ga uñhu, hinge nö'ö ga hñhu.

³⁶ Nu mi wadi bi mönga njap'u ar Pablo, bi ndandihmöwi gatho ya ku, ne mahyegi bi 'yapa Jö'u.

³⁷ Gatho ya ku xa mi zoni, mi döta ár dumui'u. Mi hu ar Pablo ne mi tsu'spa ár hmi.

³⁸ Ngetho xa mi tu yá mu mi 'yoxa nö'ö bi mönga ar Pablo, hinge nda mengi nda hyandi. Bi ma ba exa har motsa, bi ñ'ehwi bi ma.

21

Ar Pablo bi ma Herusalen

¹ Nu nda ñ'ehe ya ku, da juhe ar motsa da möhe njöntho har xeni hai ár thuhu Kos. Ár hyax'öp'u da tsoñhe man'ar xeni hai ár thuhu Roda. M'efa da möhe har hnini ár thuhu Patara.

² Núnu Patara da tiñhe n'ar motsa ndi ma Fenisia, dá poxenu ne da möhe.

³ Nu ndi pahe har dehe, da hanthe ha ma ngöhöhe ar xeni hai Txipre. Da thothe da möhe har hai Nsiria, ngetho nö'ö ar motsa ka ma nda zohnu nö'ö te mi hö har hnini Tiro 'bu har ñönthe, ne ka da kohenu.

⁴ Ma da tsuhenu ya ku, ne da 'buhwihenu yoto mpa. Nuya ku xki nzinga ár Hñö Jö mi xipabi ar Pablo hinge nda ma Herusalen.

⁵ Mi wa ya yoto mpa, bi dengagihe gatho ya gamfi, yá 'behñö ne yá bötsi. Da poñhe har hnini ma ba tsogagihe har motsa, ne ka da ndandihmöhenu har ñönthe da apabihe Jö.

⁶ Nu nda ehe ya ku, da ñhühe n'a ngu n'a, ne da poxe har motsa, ha nu'u bi mengi bi ma yá ngu.

⁷ Núnu Tiro bi göxa ar 'ñu ndi 'yohe har dehe, ne da möhe har hnini Tolemaida. Da zengwahe ya ku, ne da kohwihenu n'a pa.

⁸ Ár hyax'ö ar Pablo ne nu'u ndi ñ'ohe, da poñhe da möhe har hnini Nsesarea. Ne da haxe hár ngu ar Lipe nö'ö mi mömba ár mhö Jö, mi n'a nu'u yoto ya maxte xki thahna har nijö Herusalen.

⁹ Ar Lipe mi 'ñe goho yá t'inxu himi nthöti, ne mi möñ'u nö'ö mi xipa ár Hñö Jö.

¹⁰ Da 'buhenu 'ra ya pa, ne bi zohnu n'ár m'ehni Jö xki 'ñe Nhudea, már thuhu Agabo.

¹¹ Ba e bi k'öskagihe, bi hñömba ár böt'i ar Pablo, ne bi dut'a yá 'ye ne yá wa, ne bi 'ñenö:

—Ár Hñö Jö mö ma da dut'a njawa ya xodyo 'bu Herusalen nö'ö togo ár meti nuna ar böt'inu, ne da datwa ha yá 'ye nu'u ya jö'i hingya xodyo.

¹² Nda ohe njap'u, nuya ku ma ya mengunu ne nuje, da tsahmöhe nga hökwe hinge nda ma Herusalen.

¹³ Ha nunar Pablo bi 'ñenö:

—Yo'ö gi zoñhu ne gi tsotju ma müi. Nuga hinge honse di 'bui da nsotkaginu Herusalen, di 'bui ga unga ma te di ñömba ár thuhu ar tsi Hmu Hesu.

14 Nda nuhe hinge nda tsa nga hökwabihe hinge nda manu. Hinte da xife, hõnse da eñhe:

—Da 'yot'a ngu ne ar tsi Dada.

15 M'efa nu mi tho nuya pa'u, da ñhoje da möhe Herusalen.

16 Ba tengagihe 'ra ya ku mi 'buhnu Nsesarea, n'a már thuhu Naso me Txipre. Mi pe'sa nzeye ya jeye xki ñ'emui ar tsi Hmu Hesu. Gehnu bi 'rakagihe ar seki hár ngunu Herusalen.

Ar Pablo bi nju har dönganjö

17 Nú'mu nda tsoñhe Herusalen, ya ku xa bi njohya bi zengwagihe.

18 Ár hyax'ö da me'behe ar Pablo ma da k'öse ar Hakobo, ne ka xki mhushnu gatho ya ku ma ya ndö har nijö.

19 Ar Pablo bi zengwa'u, ne bi metwabi gatho nö'ö xki 'yot'a Jö hár 'befi xki t'umbabi, nda hñö'spa ár mhö nu'u hingya xodyo.

20 Nu mi 'yo'u njap'u, bi nsundabi Jö, ne bi 'ñemba ar Pablo:

—Tsi ku, gi pödi hangu ár nzeye ya xodyo xi jamfibi ár mhö ar tsi Hmu Hesu, ne xa umba yá muiyu temba yá 'bepate ar Moise.

21 Xi nsipabi'u gi uta ya xodyo bi 'bu ha ma'ra ya hai, hinda demba ár t'ofu ar Moise. Enö gi hökwabi da hñu'spabi ar nsegi yá bötsi, ne hinda denga ma nt'umbihu.

22 Xipya, te ga pehu 'mu. Ngetho nu xta böhyu gi 'bukwa, ma da mhunts'a gatho'u.

23 Jange di xi'ahe gi 'yot'a njawa: 'Bukwa goho ya ku ma da 'yot'a n'ar ñhöt'i xi ñöt'wa Jö.

24 Tsits'i mewi, ma gi nxuju ngu ma nt'umbihu, ne jut'i da ñ'öxyu. Ne njap'u da hyanda gatho ma mixodyohu gi ot'a ngu mönga har t'ofu, ne hinga majöni nö'ö xi 'yo'u.

25 Ha nuya gamfi hingya xodyo, xta xipabihe hinga mahyoni da 'yot'a ngu ma nt'umbihu. Hönse mahyoni hinda zi ya ñ'huni xi ñ'höt'wa ya tsita emp'ö, hinda zipa yá ji ya meti, hinda za ya meti hinxi pomba ár ji, ne hinda m'engwi man'a nö'ö hingo ár nthöti.

26 Nu'mú ár hyax'öp'u, ar Pablo bi zixa nu'u goho ya ñ'ohu, ne mahyegiwi bi nxuk'u ngu yá nt'umbi'u. M'efa bi yut'u har dönganijö, ma ba mö ham'u nda wa ya pa nda nt'axki, ne ham'u nda zo ar pa nda unga yá m'oñhu n'a ngu n'a.

27 Ne nú'mu ma nda wa nu'u yoto mpa nt'axki, 'ra ya xodyo ya me Asia bi hyanda ar Pablo mi 'bu har dönganijö, bi 'yut'a ya jö'i bi mbo yá kwe, ne bi gu ar Pablo.

28 Xa mi ma'u nts'edi mi eñ'u:

—Me Israelhu, faxje. Go gehnu ar ñ'ohu habu gatho 'yo uta ya jö'i da ñömañ'u ma hninihu, ma 'bepatehu ne ma nijöhu. Ne xi kut'a 'ra ya jö'i hingya xodyo, hönse ts'onga ma jöpa nijöhu.

29 Mi möñ'u njap'u, ngetho xki hyanda ar Pablo har hnini mi ñ'owi ar Trofimo ar me Efeso, mi hu yá mu'i'u ar Pablo xki zixa har nijö.

30 Jange gatho ar hnini bi muxmatho, ne xa mi ma'u. Bi wat'u bi mi ar Pablo, ne bi gut'i bi guka har nijö, ne dama bi njot'a ya goxthi.

31 Mi ne nda hyo'u, ne bi nsipabi ar ndöndogu, gatho ar hnini Herusalen mi muxmatho.

³² Nu'mú, bi musnu gatho ya ndogu ne yá ndö, bi nixt'i bi ma habu xki mhunts'a ya jö'i. Nu mi hyant'u mi ep'u ya ndogu ne yá ndö, bi hyep'u ar Pablo.

³³ Mi zonga ar ndöndogu, bi gu ar Pablo, ne bi xipa togo nda xot'a yoho ya nthöhibojö, ne bi ñ'ani togo'ö ne te xki 'yot'e.

³⁴ Ha nuya jö'i xa mi ñöxhnatho, n'añ'o mi mönga n'a ngu n'a. Hinte bi zo ár mfeni ar ndöndogu, jange bi beni mar ñho nda zixa habu mi 'bu ya ndogu.

³⁵ Nu mi zonga ha ya 'rendo ár goxthi yá ngu'u, ya ndogu bi guxta ar Pablo, ngetho ya jö'i xa mi ne nda net'i.

³⁶ Ya jö'i mi 'befa xa mi mafi mi eñ'u:

—Dá du nö'ö ar ñ'ohö'ö.

Ar Pablo bi hñu'mba yá hmi ya jö'i

³⁷ Nú'mu ma nda t'et'a habu mi ku ya ndogu, ar Pablo bi 'ñemba yá ndö'u:

—Ha da tsá ga ñö n'a tsi tui.

Bi döhnü ne bi 'ñenö:

—Atho gi ñö ar griego.

³⁸ Hinga ge'e nö'ö ar me Ehipto bi guxa ya jö'i nda ntuhni pe'sa 'ra ya pa, ne bi zixa ha ya ot'at'ohö nu'u yon'atenthebe ya hyote.

³⁹ Ar Pablo bi dödi ne bi 'ñenö:

—Hin'ö. Nuga dar xodyo me Tarso n'ar döta hnini har haj Nsilisia. Di a'ar möte gi 'raka ar seki ga zo nuya jö'iyu.

⁴⁰ Ar Pablo mi t'umba ar seki nda ñö, bi m'a ha ya 'rendo ne bi jár 'ye bi xipyä jö'i nda ñhe. Nú'mu hinto mi ñö, bi ndui bi ñö ebreo, ne bi 'ñenö:

22

¹ —Ha gi ohu ndadahu di nkuhu, ne nu'ahu tatahu. 'Yohu ma ga xi'ahu nö'ö xta ot'e.

² Nuya jö'i mi 'yo ar Pablo mi ñö ar hñö ebreo, gatho dama bi ñhetho. Nu'mú ar Pablo bi 'ñenö:

³ —Nuga dar xodyo, da m'u har hnini Tarso har hai Nsilisia, da tewa Herusalen. Bi utkagi ar utate ár thuhu ar Gamalie. Bi t'utkagi xiñho teme di bonga ar t'ofo bi zogagihu ma palehu. Ne xa ndi umba ma mui ndi ne nga pepa Jö, ngu gi othu gatho'ihu ar pania.

⁴ Nuga n'ehe da utsa nu'u togo mi tenga nunar 'Ñunu, ndi nehmö nga ho. Ndi juu nda njot'a har fadi, hinge ndi jamasu ha ma ya ndo wa ma ya 'behñö.

⁵ Nunar döngamöjö ne gatho ya dönziandö, da tsa da damajöni bi 'raka ya he'mi nga hö'spa ma kuhu. Ne da ma Ndamasko, ma nga juu nu'u mi tenga nunar 'Ñunu, ne nga tsi Herusalen nda mfei.

*Ar Pablo bi damajöni hanja bi ñ'emui
(Hch. 9:1-19; 26:12-18)*

⁶ Nú'mu ndi ne ar 'ñu tx'utho mi 'bedi nga kut'a Ndamasko, ngu made mpa, n'a nda thani bi gob-gatho n'a ra döta hyats'i ba e mhets'i.

⁷ Da hwangi, ne da o n'ar mhö mi enö: Saulo, Saulo, yo'ö gi utsagi.

⁸ Nuga da thöti ne da embabi: Ndada, togo'i. Nö'ö bi dötkagi: Nuga dar Hesu me Nasare, togo gi utsa.

⁹ Nu'u ndi ñ'o'be bi hyanda ar hyats'i, ne xa bi ntsu, mödi himbi 'yo'u nö'ö ar mhö mi zokagi.

10 Nuga da ʔani ne da embabi: Ma tsi Hmu'i, tema gi ne ga pepya. Nö'ö bi 'ñengagi: Nangi di ma Ndamasko, ka gehnu ma da nsi'a'i gatho nö'ö xta beni gi pefi.

11 Nunar hyats'i'ö xa mi nts'edi, jange da ngoda, ne nu'u ndi ñ'o'be bi gunkagi bi zizka Ndamasko.

12 Nu'mú n'ar ñ'ohö már thuhu Anania, xa mi ot'a xiño mi temba yá 'bepate ar Moise, ne gatho ya xodyo mi 'buhnu xa mi ñömañhobi.

13 Bi ma ba k'öskagi, ne mi zonga habu ndi 'bui, bi 'ñengagi: Ma tsi ku Saulo, hñönga ri nhandi. Ne bi tsá da handa togo mi k'öskagi.

14 Nep'u bi 'ñengagi: Jö togo mi ndönga ma palehu, xi hwañ'a'i ngi pö teme beni da 'yot'e, ne gi hyandwa ár ts'edi, ne gi 'yo'spa ár mhö Nö'ö Togo ar Hogajö'i.

15 Ngetho ma da meñ'a'i gi datwa majöni gatho ya jö'i nö'ö xka hyandi ne xka 'yode.

16 Nu'mú, tema gi to'mi. Nangi, möhö ma gi nxixthe, ne gi xuka ri ts'oki, gi mat'wa ár thuhu ar tsi Hmu.

Ar Pablo bi mö hanja bi m'ehni ma nda zo nu'u hingya xodyo

17 Nep'u da penga Herusalen, nda tsoho da kut'a har dönganijö ma nga ndönga Jö, n'a nda handatho n'a ngur t'i.

18 Da handa ar tsi Hmu, mi engagi: Ngut'a pongwa Herusalen, ngetho nuya jö'i 'bukwa, hinda ma da ñ'emui nö'ö ma gi datwa majöni gi nongagi.

19 Ha nuga da embabi: Ma tsi Hmu'i, pö'u xiñho ndi kut'a ha yá nijö, ndi ju nga et'a ar fadi ne ndi fe nu'u togo mi ñ'emui'i.

20 Nú'mu mi nhö'mba ár ji ar Teba togo mi damajöni'i, ka ndi 'buhnu n'ehe. Hinda hökwa nu'u mi k'ahni, nuga go da supa yá dutu ya hyote.

21 Ha nunar tsi Hmu bi 'ñengagi: Di ma, di peñ'a'i ma gi zo nu'u hingya xodyo.

Ar Pablo mi o hár 'ye ar ndöndogu

22 Nu mi mönga njap'u ar Pablo, ya jö'i himbi ne bi 'yots'e. Bi ndui bi ñöxhnatho, ne mi eñ'u:

—Hñökwa ár te nunar ñ'ohönu, ngetho hindi 'ñepi di tetho.

23 Xa mi hexa ya mhafi, mi fota yá dutu ne mi pönsa ya hai.

24 Nu'mú ar ndöndogu bi mö nda thoka ar Pablo mbo ha yá ngu'u nda mfei, ne njap'u nda mö tema xki 'yot'e, hanja ya jö'i xa xki mbo yá kwe.

25 Nú'mu mi nsot'e nda mfei, ar Pablo bi 'ñemba n'ar döndogu mi 'bahnu:

—Hage da tsa gi fehu n'ar ñ'ohö me Nroma, hingi pöhu wa xi 'yot'a n'ar ts'oki wa hin'ö.

26 Nu mi 'yo njap'u ar döndogu, dama ba xipa ár ndöp'u n'ehe, ne bi 'ñembabi:

—Te ma gi japa nunar ñ'ohönu, ngetho ar me Nroma.

27 Nu'mú ar ndöndogu bi ma ba k'ö'sa ar Pablo ne bi 'yambabi:

—Hage gar me Nroma.

Ar Pablo bi dödi:

—Hö, majöni.

28 Nu'mú nunu bi 'ñembabi:

—Nuga da jut'a nze_ye ar bojö, njap'u bi t'exkagi ngu ar me Nroma.

Ar Pablo bi 'ñenö:

—Ha nuga dar mengun_u nda m'u_{tho}.

²⁹ Nu mi 'yo njap'u nu'u ma nda hyuxt'i, dama bi zop'u. Gese ar ndöndogu bi zu n'ehe nú'mu mi bödi mar me Nroma, ngetho xki 'bepa yá maxte nda xot'e.

Ar Pablo bi ñö hár mhunts'andö ya xodyo

³⁰ Ár hyax'öp'u ar ndöndogu mi ne nda bödi tema xki 'yot'e, bi mö nda thökwa ya bojö xki sot'e. Ne bi zohna ya ndömöjö ne gatho yá ndö ya xodyo, bi 'yot'a n'ar mhunts'i, ne bi gukwa ar Pablo habu mi 'bu'u.

23

¹ Nu'mú ar Pablo bi k'öt'a yá ndö ya xodyo, ne bi 'ñembabi:

—Ma tsi kuh_u, nuga gatho ya pa xta 'bu_i hinte xta tsamañ'u hár nthandi Jö.

² Ge'mú ar Anania togo mar döngamöjö, bi 'bepa nu'u mi 'ba get'u habu mi 'ba ar Pablo nda met'wa ár ne.

³ Nu'mú ar Pablo bi 'ñembabi:

—Jö ma da 'ra'a ri mfei, nemhñö jö'i. Xka hñup'u gi hñöska majöni ngu huxa har t'ofö bi 'yot'a ar Moise. Hanja gi ts'oka nunar t'ofö 'mu, xka 'bepa togo xi mebgagi.

⁴ Nu ma'ra ya jö'i mi 'buhnu bi 'ñembabi:

—Hage njap'u gi thöta ar döngamöjö pepa Jö.

⁵ Nu'mú ar Pablo bi dödi:

—Tsi kuhu, nuga hinge ndi pödi ha go mi gehnu ar döngamöjō, ngetho xi t'ot'a njawa: Yo ma gi tsanga n'ár ndö ri hnini.

⁶ Ar Pablo mi nu mi 'buhnu made ya dengamöjō ne made ya denga'bepate, bi ñö nts'edi ne bi 'ñenö:

—Ma kuhu, nuga dar denga'bepate ngu gatho ma pale n'ehe. Xi m'abgagiwa hár nhandi ya ndö, ngetho di jamfi da mengi da nte nu'u xi du.

⁷ Nu mi mönga njap'u ar Pablo, ya denga'bepate ne ya dengamöjō bi ndui bi ntsahñöki n'a ngu n'a, ne njap'u bi ñhe ar mhunts'i.

⁸ Ngetho nuya dengamöjō eñ'u, nu'u togo xi du, hinda mengi da nte, ne hingi ñ'emui'u 'bu ya enxe, hingi 'bu yá pa ya jö'i 'nö. Ha nuya denga'bepate hö, eñ'u da mengi da nte n'a, 'bu ya enxe, ne 'bu yá pa ya jö'i.

⁹ Ne gatho xa mi ñöxhnatho. N'a mbi m'a 'ra ya böt'ofu ma ya denga'bepate, ne bi 'ñeñ'u:

—Nunar ñ'ohonu hinte ma ts'oki di timfe. Nu'mu xi zo n'ár pa n'ar jö'i, wa n'ar enxe, ma ga othu Jö.

¹⁰ Xa bi gahni ar tuhni. Jange ar ndöndogu, mi tsu nda nxenga ar Pablo, bi zohna yá ndogu nda e nda zixnu nda 'ñet'a habu mi 'bu'u.

¹¹ Nu mi nxui ar tsi Hmu bi zo ar Pablo ne bi 'ñembabi:

—Pablo, yo gi tu ri mu, ngetho ngu xka datka majöniwa Herusalen, njap'u ma gi datka majöni nu Nroma n'ehe.

Yá ñ'uni ar Pablo mi hong a hanja nda hyo

¹² Ár hyax'ö 'ra ya xodyo bi mhunts'i nda hyonga hanja nda hyo ar Pablo. Bi 'ñet'u made Jö hinte

nda zi'u, m'et'o nda 'yot'a nö'ö xki beñ'u. Nu'mu hin'ö, ndá zutwa ár mfei Jö.

¹³ Mi tho yon'ate nuya ñ'ohö mi mönga njap'u.

¹⁴ Nuya ñ'ohoyu bi ma ba k'ö'sa ya ndömöjö ne ya dönziandö, bi ñeñ'u:

—Nuje xta ethe made Jö hinte ga tsihe, m'et'o ga hohe ar Pablo. Nu'mu hin'ö, dá zuje ár mfei Jö.

¹⁵ Jange nu'ahü ne gatho ya ndö, 'yafu ar ndöndogu da tsiñ'ahü xudi ha ri mhunts'ihü. Gi ñemfu gi ne gi pöhu xiñho nö'ö te xi 'yot'e. Ne nuje ma ga taje har 'ñu ga hohe, hinga hehe da zokwa.

¹⁶ Bi 'yo n'ár t'u ár nju ar Pablo nö'ö xki t'ekwabi. Ngut'a bi ma ba k'ö'sa ha yá ngu ya ndogu ne bi xipabi.

¹⁷ Nu'mú ar Pablo bi zohna n'ar döndogu, ne bi ñembabi:

—Tsi'spa ri ndö nunar ts'unt'unu, ngetho ne da xipa 'ra ya mhö.

¹⁸ Nunar döndogunu bi zixa habu mi 'bu ár ndö, ne bi ñenö:

—Nö'ö ar 'yofadi ár thuhu Pablo, bi 'yaka ar möte nga tsiñ'a nunar ts'unt'unu, ngetho höñ'a n'ar mhö 'nö.

¹⁹ Nö'ö ar ndöndogu bi mipa ár 'ye ar bötsi, ne bi zixa habu bi 'yambase:

—Tema gi ne gi xikagi.

²⁰ Ar ts'unt'u bi ñembabi:

—Ya xodyo xi 'yot'a n'ar nkohi, ma da e da 'ya'a ar möte gi tsi'spa ar Pablo xudi ha yá mhunts'andö, ngetho eñ'u ne da bödi xiñho tema xi 'yot'e.

²¹ Yo ma gi 'yote, ngetho ngu yon'ate ya ñ'ohö ma da ñöthó. Xi ñet'a made Jö hinte ma da zi'u, m'et'o

da hyo ar Pablo. Nu'mu hin'ö, dá zutwa ár mfei Jö. Hont'a to'matho tema gi mönge.

²² Ne ar ndöndogu bi 'ñemba ar bötsi nda ma, ne hinto nda xipabi xki metwabi nö'ö ma nda thogi.

Ar Pablo bi 'bempa ar ndö Feli

²³ Nö'ö ar ndöndogu bi zohna yoho ya döndogu, bi 'bepabi nda japi nda ñhoka yonthebe ya ndogu watho, ne ngudmi ma n'ate ya toge, ne ma yonthebe ya ndogu hö ya maza, nda ma'u har hnini Nsesarea ngu ar guto nxui.

²⁴ Ne bi 'ya 'ra ya fani nda nto ar Pablo, ne nda ts'i'spa ar ndö Feli. Bi 'bepabi nda su xiñho, hinte nda njapabi.

²⁵ Ne bi 'yot'a n'ar he'mi bi mempa ar ndö Feli, mi enö njawa:

²⁶ Nuga dar Klaudio Lisia, di zengwa'i ma hoga ndö'i Feli.

²⁷ Nunar ñ'ohonu ár thuhu ar Pablo, bi gu ya xodyo 'butho nda hyo. Ha nuga nda pödi mar me Nroma, da tsixa ma ndogu, ma da ñöni.

²⁸ Ha ndi ne nga pödi tema mi hox'u, jange da tsi'spa ha yá mhunts'andö.

²⁹ Da pödi mi thoxa xki ts'okwa yá t'ofose'u, ha hinte xki 'yot'e ndi 'ñepi nda tho, hinge ndi 'ñepi nda t'et'a har fadi.

³⁰ Ha nuga bi nsikagi xki mhunts'a ya xodyo mi öthó nda hyo. Jange ngut'a dá peñ'a'i, ne da xipabi nu'u yá ngaxte, go da gax'a'i nö'ö teme hots'e. Di ne gi 'bui xiñho.

³¹ Nep'u nuya ndogu, ngu xki m'epabi, bi zixa ar Pablo mi nxui har hnini Antipatri.

³² Ár hyax'ö nuya ndogu mi 'yotho bi menk'u habu mi 'bu'u. Hõse nuya toge bi zixa ar Pablo.

³³ Nu mi zoñ'u Nsesarea, bi umba ar he'mi xki m'empa ar ndö Feli, ne bi t'ent'wa ha yá 'ye ar Pablo.

³⁴ Nu mi wadi bi ne ar he'mi ar ndö Feli, bi 'yani habu mar mengu. Ne nu mi bödi mar me Nsilisia,

³⁵ bi 'ñembabi:

—Ga ox'a'i nu xta 'ñep'u ri ngaxte.

Nep'u bi 'bepa togo nda su xiñho habu mar nguhmö ar Erode.

24

Ar Pablo bi hñu'mba yá hmi yá ngaxte hár nthandi ar ndö Feli

¹ Nu mi tho kut'a mpa mi 'buhnu ar Pablo Nsesarea, bi zonga ar döngamöjö már thuhu Anania, mi ñ'owi 'ra ya dönziandö, ne n'ar ñ'ohö már thuhu Tertulo mi faxa ya jö'i ha ya ts'ut'wi. Bi zoñ'u ma nda hyoxhya nhemhö ar Pablo hár nthandi ar Feli.

² Nep'u bi ts'ohna ar Pablo, ne nu mi zo habu mi 'bu'u, ar Tertulo bi müdi bi ñö te gatho mi hots'e, ne bi 'ñemba ar Feli:

—Di jamödihe, hoga ndö, ngetho xta pe'se n'ar hogam'ui, ne t'ot'a xiñho ar ts'ut'wi ha ma hninihe, xaka mbödi gi ndö.

³ Hoga ndö Feli, di top'ahe gatho ya pa habu gatho gi ma, ga 'ra'ahe njamödi nuya ñho xka 'yot'e.

⁴ Hindi ne ga hök'ahe ri 'befi. Di a'ahe gi jar möte gi 'yoxkagihe n'a tsi tui nö'ö ma ga xi'ahe.

⁵ Xta tiñhe nunar ñ'ohonũ, ñhehwi n'ar hñeni 'yo habũ gatho 'bu ya xodyo ut'i. Di pöhe go gehnũ ár ñöxhmu 'ra ya jö'i tenga n'ar me Nasare.

⁶ Nunũ mi ne nda ts'oka ma dönganijöhe. Jange nuje da juhe ndi ne nga hö'sfe majöni ngu mönga ma t'oföhe.

⁷ Ha nunar ndöndogu ár thuhu Lisia, ba ehe bi zimgagihe nunar ñ'ohonũ.

⁸ Nep'u bi 'ñenö, nu'mu togo mi ne nda ngaxte, nda e nda gax'a'i. Ne nú'mu xki hñö'spa majöni, ma gi pöse ha majöni nö'ö di xi'ahe.

⁹ Gatho nuya xodyo mi 'buhnũ, bi 'ñeñ'u majöni nö'ö mi mönga ar Tertulo.

¹⁰ Ar ndö Feli bi jár 'ye bi umba ar seki ar Pablo nda ñö, jange nunũ bi ndui bi 'ñenö:

—Di pödi pe'sa nzeye ya jeye gar ndö ha nunar hnininũ, hinga ntsu ga thöta nuya ma ngaxte.

¹¹ Da tsã gi ñ'anì ne gi pödi xiñho, ja pe'sa 'ret'amayoho mpa xta tsonga Herusalen ma nga ndönga Jö.

¹² Hinto xi zükagi di ntsa'be man'a. Hinxi ts'ukagi di ut'a ya jö'i har dönganijö, ha ya t'ulo nijö, wa har hnini.

¹³ Nuya jö'iyu hinda tsã da hñubga ma hmi nö'ö te hoxkagi.

¹⁴ Nuga di damajöni di tenga nunar 'Ñunũ, ne njap'u di pepa Jö mi ndönga ma pale, mödi nuyũ enö n'ar ts'ont'uti. Di jamfi gatho nö'ö xi mhönga hár t'ofo ar Moise, ne gatho nö'ö xi 'yot'a yá m'ehni Jö.

¹⁵ Nuga di ndo'mi ngu mi ndom'u n'ehe, Jö ma da guxa man'agi nu'u xi du, ya hogajö'i ne ya ts'ojö'i.

16 Jange hyax'mu di umba ma muḡ ga pe'sa n'ar hogam'ui, hinte ga tsamañ'u hár nthandi Jö ne ya jö'i.

17 Mi tho 'ra ya jeyē ndi 'yo yap'u, da pengi nga umba ma ñhöt'i Jö, ne nga hōmpa n'ar mfats'i nu'u ma mixodyo'be hyoya.

18 Go ndi ot'ö har nijö nú'mu mi hyangagi 'ra ya xodyo me Asia. Bi zükagi ndi nxuki ngu ma nt'umbihe, himbi ts'ukagi ndi ut'a nzeýe ya jö'i, ne himi muxhyu.

19 Go di 'bukwa'u, da gax'a'i nu'mu pe'sa tema da hyoxkagi.

20 Dá mönga nuyu 'bukwa nu'mu xi dimgagi n'ar ts'oki nú'mu bi ts'ixkagi hár mhunts'i ya ndöxodyo.

21 Hōñse nö'ö da mönga nts'edi ha yá mhunts'i, nú'mu nda enö: Ngi zonkagihu ngetho di jamfi da mengi da nte nu'u xi du.

22 Nú'mu mi wadi bi 'yoxa gatho ar ndö Feli, ngetho mi pöhnü ár m'ui nu'u togo mi temba ár 'Ñu ar tsi Hmu, bi 'yent'a man'ar pa, ne bi 'ñembabi'u:

—Nu xta zo ar ndöndogu Lisia, ka ga othu n'ar ñhandi, ne ga pö xiñho nö'ö gi xikagihu.

23 Ne bi 'bepa n'ar döndogu nda su xiñho ar Pablo, nda thets'u nda boni, ne nda t'umba ar seki nu'u togo mi ne nda k'öts'i nda hñö'spa te mi honi.

24 Mi tho 'ra ya pa, ba e ar ndö Feli, mi ñ'owi ár 'behñö ár thuhu Drusila mar xodyo. Bi 'bepa togo nda zixa ar Pablo, bi 'yoxa ár jamfi 'be'spabi ar tsi Hmu Hesukristo.

25 Ha nú'mu mi ndu ar Pablo bi mönga nö'ö xiñho ga othu, ne ga ntsuñhu hinga othu ya ts'oki, ne Jö ma da hñöxa majöni ar ngöts'i, nu'mu ar Feli bi zu, ne bi 'ñembabi:

—Di za nö'ö xka xikagi. Nu xta bongagi, ga zoñ'a'i man'agi.

²⁶ Ar ndö Feli mi to'mi nda umbar bojö nda hyegi, jange himi tsaya mi zohni nda ñöwi.

²⁷ Mi wa yo njeje bi bonga ar Feli ngu ar ndö, ne bi go ar Porsio Festo ngúr mponi. Ar Feli mi ne nda gohwi xiño ya xodyo, jange himbi hye ar Pablo.

25

Ar Pablo bi 'yadi nda datwa majöni ar Sesar

¹ Ar Festo bi zonü Nsesarea, bi boxa ngur ndönu. Nep'ü ár hñupa bi ma ba tsonga Herusalen.

² Nunü ya ndömöjö ne ma'ra ya ndöxodyo, bi ma ba k'öts'i nda gaça nö'ö xki 'yot'a ar Pablo.

³ Bi 'yapa ar möte nda ts'i Herusalen, mi beñ'ü nda 'ñöthó ne nda ðaki nda hyo.

⁴ Nunar Festo bi 'ñembabi'ü bi jot'a ar Pablo har fadi Nsesarea, ha nö'ö ngut'a ma nda menga injanu.

⁵ Bi 'ñembabi'ü:

—Nu'mü togo tsä da ma, möhö, ne nu'mü ja te gi hyoxu, ka gi ngaxtehunu.

⁶ Ar Festo bi m'ühnu Herusalen honse ngu ma hñöto wa 'ret'a mpa, ne bi menga Nsesarea. Ár hyax'öp'ü bi hñu habu mi ot'a ar ts'ut'wi, ne bi 'bepa togo nda tsi ar Pablo.

⁷ Nu mi yut'a ar Pablo, nuya xodyo xki 'ñe Herusalen xa bi got'atho, ne te gatho mi hox'ü, mödi hinte mi tsä nda hñu'mbár hmi.

⁸ Nu ar Pablo bi dödi ne bi 'ñenö:

—Nuga hinto xta ts'okwabi. Hinxta ts'okwa ár t'ofu ya xodyo, ma dönganijöhe, wa ar Sesar ma ndöhu Nroma.

⁹ Ha nunar Festo mi ne nda gohwi xiñho ya xodyo, jange bi 'yamba ar Pablo ne bi 'ñembabi:

—Ha gi ne ga möhö Herusalen ga ot'a ar ts'ut'winu.

¹⁰ Nu'mú ar Pablo bi dödi njawa:

—Di 'bukwa har ts'ut'wi ya me Nroma, ka di 'ñepki ga ñhant'bewa ma ngaxte nu'u togo hoxxagi. Ngu gi pöke xiñho, hinte ma ts'oki xta ot'wa ma mixodyo'be.

¹¹ Nu'mu xta ot'a n'ar döta ts'oki ne di 'ñepkagi da thogi, hindi ot'a ma 'ñöngi. Ha nu'mu hinga majöni nu'u thoxxagi, hinto pe'sa ar seki da t'entkagi ha yá 'ye ya xodyo. Jange nuga di adi ma ga damajöninu Nroma hár nthandi ar ndö Sesar.

¹² Nu'mú ar Festo bi ñöwi yá maxte, nep'u bi 'ñembabi ar Pablo:

—Nu'ge xka 'yadi ma gi datwa majöni ar ndö Sesar. Jange nupya, dá njap'u ngu xka mönse.

Ar Pablo bi ts'ixa hár nthandi ar ndö Agripa ne ar Berenise

¹³ Bi tho 'ra ya pa, ne bi zohnu Nsesarea ar ndö Agripa ne ár 'behñö ár thuhu Berenise, bá e bi zengwa'u ar ndö Festo.

¹⁴ Bi m'uhnü nze ye ya pa, jange ar Festo bi metwabi ár thogi ar Pablo, ne bi 'ñembabi:

—Nuwa har fadi 'bukwa n'ar ñ'ohö bi zo ar Feli.

¹⁵ Nda 'buhnü Herusalen bá k'öskagi ya ndömöjö ne yá dönziandö ya xodyo, mi hoxxa ar Pablo 'ra ya ts'oki, ne mi adi nga ent'i nda tho.

16 Ha nuga da xipabi'u ar ts'ut'wi Nroma hinxi nzöi ho ya jö'i n'agitho. M'et'o da ñhandwi yá ngaxte da hñu'mba yá hmi.

17 Jange ngu mi zokwa'u, ár hyax'öp'u n'agitho da huxa ha ma ts'ut'wi, ne da 'bepa togo nda tsinka nö'ö ar ñ'ohö'ö.

18 Ka mi 'buhnu gatho nu'u mi hots'e, mödi hinte bi hyox'u ngu nuya ndi benga.

19 Hõse mi hox'u tema mi jamfi'u, ne mi nõñ'u n'ar ñ'ohö már thuhu ar Hesu xki du, ha nunar Pablo mi mö mi tetho.

20 Ha nuga hinte ndi pödi te nga thöti, jange da emba ar Pablo, hage mi ne nda ma Herusalen nda t'ot'wa ar ts'ut'winu.

21 Ha nö'ö bi 'yadi nda hñö'spa majöni ar döngandö Augusto. Jange da 'bepa togo da su xiñho ne ga pempabinu.

22 Nu'mú ar ndö Agripa bi 'ñembabi ar Festo:

—Nuga n'e di ne ga oxa nö'ö te mönga nö'ö ar ñ'ohö'ö.

Ar Festo bi dödi:

—Xudi gi 'yots'e.

23 Jange ár hyax'ö ar Agripa ne ar Berenise bi zohö ne bi yut'u xa xki ñhe nda ñ'u yá nsu. Bi mhuskwi ya döngandogu, ne bi yut'u mahyegi ma'ra ya ndö har hnini. Ne ba ts'i ar Pablo ngu xki mönga ar Festo.

24 Ne ar Festo bi 'ñenö:

—Ndö Agripa, ne gatho nu'u gi 'buhüwa. 'Bakwa nunar ñ'ohönu, togo xi hyoxya xodyo núnu Herusalen ne nuwa Nsesarea, ne hingi tsaya'u mafi enö mahyoni da tho.

²⁵ Ha nuga hinte ma ts'oki xta timbabi da ts̄a da tho. Ne nunu xi 'yase da ma da datwa majöni ar ndö Augusto Sesar, jange xta ent'i ga pempabi.

²⁶ Nuga hinte di pets'i te ga xipa ar ndö Nroma. Jange xta tsiñ'a'i, nu'ge ndö Agripa, ne gatho nuya gi 'buhūwa, xki jwahū gi ñöwihū, ga pets'i tema ga ot'wabi ma ndöhu.

²⁷ Ngetho di enga, hingi ho ga pempa n'ar 'yofadi ma ndöhu Sesar, ne hinga xipabi tema ts'oki thots'e.

26

Ar Pablo bi data majöni ar ndö Agripa nö'ö mi jamfi

¹ Nep'u ar ndö Agripa bi 'ñembabi ar Pablo:

—Di 'ra'a ar seki gi ñönga ri te.

Nu'mu ar Pablo bi guxa ar 'ye, ne bi ndui bi ñhu'mba ya hmi hinte mi njap'u nö'ö bi thots'e, bi 'ñenö:

²—Hoga ndö Agripa, di johya ma ga ñhönse ha ri nthandi, ne ga ot'ar 'ñu te gatho hoxxagi ma mixodyo'be.

³ Döta ma johya ngetho gi pötwa xiñho ya nt'umbi ya xodyo, ne tema thohnu. Jange nuga di a'ar möte gi pe'ska ar ts'eti gi 'yoxxa nö'ö ma ga mö.

Ar Pablo bi damajöni hanja mi 'bu mam'et'o

⁴ Gatho ya xodyo pötka ma m'ui, di ndu nú'mu ndi bötsi ndi 'bu ha ma hai, ne nú'mu nda e Herusalen.

⁵ Go pö'u n'ehe, nu'mu ne da mömhö, nda ndui xta temba ya nt'umbi ya denga'bepate. Ngu gi pöse go töte umba ya mu ot'wa ya 'bepate ar Moise.

⁶ Ha nupya, ngetho di pe'sa n'a ndo'mi ma da mengi da nte nu'u xi du, ngu xi ñöt'wa Jö ma palehe, xi jaxkagi ar ts'ut'wi.

⁷ Gatho ma mixodyo'be, yá 'betogihe nu'u 'ret'amayoho ya pale mi 'bu mam'et'o, to'mi da hñönga ár ñhöt'i Jö, jange parxui pepabi. Ngu gi numhö, hoga ndö Agripa, ngetho di pe'sa nunar ndo'minu, nuya ma mixodyo'be xi 'babgagi ha ya ts'ut'wi.

⁸ Xi'mu, wa hingi ñ'emuihu, Jö tsä da guxa nu'u xi du.

Ar Pablo bi mö hanja mi ts'okwa ya ku

⁹ Nuga n'ehe har ndui, ndi beni mar ñho te gatho nga ot'wa nu'u togo mi nomba ár thuhu ar Hesu me Nasare.

¹⁰ Njap'u da otnu Herusalen. Xki 'raka ya he'mi ya ndömöjö nda tsä nga ju ya gamfi. Nzeye ndi kot'a ha ya fadi, ne ndi et'atho ma xutha nú'mu mi tho.

¹¹ Hinge ndi tsaya ndi ot'wa nö'ö ndi ne ha yá nijö ya xodyo, ndi ne nga japi nda kongga ar tsi Hmu. Xa xki zukar kwe, ndi pa ma'ra ya hai ndi honi ne nga ot'wa ar ts'om'ui.

*Ar Pablo damajöni hanja bi ñ'emui
(Hch. 9:1-19; 22:6-16)*

¹² Jange ngar mamhö Ndamasko, xki 'raka ar ts'edi ne xki menkagi ya ndömöjö nga ju ya gamfi, nga et'a ar fadi.

¹³ Ha ngu made mpa, tsi ndö'i di xi'a'i, ndi 'yohe ar 'ñu, n'a nda handatho n'ar hyats'i mi töta ár hyats'i ar hyadi, bi gobgathogihe, nuga ne gatho nu'u ndi ñ'o'be.

14 Dama da hwanje gathogihe, ne dá o n'ar mhö mi ñö ebreo, bi 'ñengagi: Saulo, Saulo, yo'ö gi utschagi. Go gi nts'okse, ngu n'ar boi punse ar maza.

15 Nu'mú nuga da embabi: Ndada, togo'i. Har tsi Hmu bi 'ñengagi: Nuga dar Hesu, togo gi utschaga.

16 Ha nupya nangi gi 'bai, ngetho xta ñ'upya ga hux'a'i gi pepkagi, ne gi damajöni nö'ö xka hyandi ne nö'ö ma ga ut'a m'efa.

17 Nuga ga ñöñ'a'i hinte da ja'a'i nuyu ri mixodyowi, ne nu'u hingya xodyo habu gatho ma ga peñ'a'i.

18 Ka ma gi zohnu ya jö'i, gi xokwa yá da da bonga har 'bexui, ne da e da m'u har hyats'i. Da k'ot'a ha yá 'ye ar ts'ondöhi, ne da e da zu Jö. Da ñ'emugi, ne njap'u ga pumbabi yá ts'oki, ne da hñonga gatho nö'ö xa ñhöt'wa nu'u xi nt'axkwabi yá m'ui.

Ar Pablo bi 'yöta ár mhö ar tsi Dada bi hyanda ngur t'i

19 Jange, nu'ge ndö Agripa, nuga da ota nö'ö ngur t'i ndi 'ñe mhets'i.

20 Ne da du'ma Ndamasko da zo ya jö'i, nep'u Herusalen ne gatho ma'ra ya hnini Nhudea. M'efa da ma habu mi 'bu nu'u hingya xodyo, da zofo nda 'yot'wa yá ntso'mi ne da ñ'emui Jö. Ne da 'yot'u nö'ö xiño, njap'u da ñ'udi xi 'yot'wa yá ntso'mi.

21 Gehnu ndi pefi, jange bi mikagi ya xodyo har dönganijö, 'butho nda hyogagi.

22 Ha Jö bi maxkagi, jange di 'bukwatho ga zo ya jö'i, wa nu'u pe'sa yá nsu ne nu'u hinte pets'i. Hinte di huts'i, honse di mönga ngu bi 'yot'a ar Moise ne ma'ra yá m'ehni Jö ma nda thogi.

²³ Bi möñ'u, nunar Kristo ma nda tho nze_ye ya ugi ne nda tho. Ha m'efa gehnu ar 'bet'o nda mengi nda nte, ne nda utwa ar hyats'i ya xodyo ne nu'u hingya xodyo.

Ar Pablo hñu'mba ár muì ar ndö Agripa nda ñ'emui

²⁴ Nu mi mönga njap'u ar Pablo mi ñönga ár te, ar ndö Festo bi ñö nts'edi ne bi 'ñenö:

—Pablo, nuya nze_ye ya he'mi xka nehe xi ts'omp'a ri mfeni.

²⁵ Ha nunar Pablo bi dödi ne bi 'ñenö:

—Hinxta 'be ma mfeniga, hoga ndö Festo, ngetho di mönga nö'ö majöni, ne di pödi yo'ö.

²⁶ Nunar ndö Agripa pödi xiñho tema di mö, jange hindi ntsu ga ñö hár nthandinu. Di pödi nunu, xi zo ár gu nö'ö di mö, ngetho hinxi tho ñ'öntho.

²⁷ Ndö Agripa, ha gi ñ'emui nö'ö xi mönga yá m'ehni Jö. Di pödi hö, gi jamfi.

²⁸ Nu'mú ar ndö Agripa bi dödi ne bi 'ñenö:

—Tx'utho bi 'bedi ngi jaki nga ñ'emui ar Hesukristo n'ehe.

²⁹ Jange ar Pablo bi 'ñembabi:

—Tx'utho bi 'bedi wa nze_ye, dá nemhö Jö da njap'u. Hinge honse'i, gatho nuyu xi 'yoxa nö'ö xta mö, di ne da ñ'emuiyu ngu xta ñ'emuiğa n'ehe. Honse hindi ne da nthöt'a ya nthöhibojö ngu di thötka.

³⁰ Nu mi wadi bi mönga njap'u ar Pablo, ar ndö Agripa ne ar Festo, ar Berenise ne gatho nu'u mi 'buhnu, bi m'a'u.

³¹ Mi ma'u n'amp'use, bi 'ñembabi n'a ngu n'a:

–Hinte xi 'yot'a nunar ñ'ohonụ di 'ñepi da tho, wa da t'et'ar fadi.

³² Ar ndö Agripa bi 'ñemba ar Festo:

–Nunar ñ'ohonụ xi za xi thehmö nu'mụ hinxi 'yadi ma da m'a hár nthandi ma ndöhu Sesar.

27

Ar Pablo bi ts'ixa Nroma

¹ Nu mi beñ'u nda 'benkagihe ga 'yohe ar dehe gár möhe har hai Italia, ar Pablo ne ma'ra ya 'yofadi bi t'ent'wár 'ye n'ar döndogu már thuhu Hulio, yá ndogu ar Augusto Sesar.

² Da poxe ne da möhe ha n'ar döta motsa xki 'ñe har hnini Adramitio, ne nda mengi nda thota ha ya hnini 'bu har ñönthe har hai Asia. Mi panụ ndi ñ'ohe n'ehe ar Aristarko me Ntesalonika har hai Nmasedonia.

³ Ár hyax'ö da tsoñhe har hnini Sidon. Ar Hulio xa bi ñhogajö'i bi hye ar Pablo nda k'ö'sa yá mpödi mi 'buhnu, ne nda t'umba nö'ö mi k'at'i.

⁴ Da poñhenu Sidon, da thothe habu mi tagagihe ar ndöhi ar xenihaị Txipre, ngetho ndi ntoxkwihe.

⁵ Da 'ranthe njöntho har dehe, da thothe get'u ar hai Nsilisia ne Panfilia, da tsoñhe har hnini Mira har hai Lisia.

⁶ Ar döndogu ka bi dinu n'ar motsa mar me Alejandria, ndi ma har hai Italia. Ka bi 'ñexkagihenu.

⁷ Dá 'yohe 'ramtx'u nzeze ya pa, xa n'ar döta 'befi'ö dá tsoñhe 'randitho ar hnini Gnido. Xa mi nts'edi ar 'yomndöhi, ne himi hegagihe nga 'yohe, da thothe har xenihaị Kreta habu mi tagagihe ar ndöhi get'u ar xenihaị Salmon.

⁸ Da kaṭathohe ar xeniḥai Kreta, 'ramtx'u ndi 'yohe ndi nṭoxkwihe ar 'yomndöhi. Da tsoñhe ha n'ar ñönthe xki thu'spabi Ya Hoga Goxthi get'u ar hnini Lasea.

⁹ Xki tho nzeḃe ya pa ndi 'yohe har dehe, ne mar ñhemi, ngetho xki tho ar ndöbëhë ne xki zo ya tse. Jange ar Pablo mi xipabi'u:

¹⁰ —Ha gi oḥu, ndadahū. Di handi ma ga thoḥu nzeḃe ya thogi har 'ñu. Da tsā ga 'beḥu ar motsa ne gatho nö'ö hö. Hinge ḥonse'ö, tsā ga jöthū n'ehe.

¹¹ Ha nunar döndogu himbi japamasu nö'ö mi mönga ar Pablo. Mi tenda nö'ö mi mönga togo mi e'ta ar motsa ne togo mār meṭi.

¹² Ngetho hints'u mar ñho nda goḥnu ar motsa ha Ya Hoga Goxthi nuya pa mar ntse. Jange nzeḃe nu'u mi panū bi beñ'u mar ñho nda boḥu, xömhö nda tsā nda zonga har hnini ñhanda mahyats'i ár thuhu Fenise har xeniḥai Kreta, ne nda thohnu ya tse.

Ar 'yomndöhi har dehe

¹³ N'a mbi ñ'oda n'ar ndöhi ndi 'ñe mak'angi, jange bi beñ'u gehnu mi hoñ'u. Dama bi guxa ya bojö mi to'sa ar motsa, ne da kaṭathohe ár ñönthe ar xeniḥai Kreta.

¹⁴ Hingar ya'ö bi zuje n'ar 'yomndöhi xa mi nts'edi, ndi 'ñe mahwifí ne mahyats'i.

¹⁵ Nor 'yomndöhi xa mi ts'edi bi duxa ar motsa, da tsahmöhe nga ñhanthwe, ne himbi tsā. Jange da hehe bi duts'i.

¹⁶ Da thothe get'u n'ar xeniḥai ár thuhu Klauda habu mi tagagihe ar ndöhi. Xa da othe ar ts'edi da juxenu ar t'ulo motsa mi jut'i.

17 Da jwahe da ju_xe ar t'ulo motsa, bi xot'u nor döta, hinge nda nhwati. Nu'u togo mi et'a ar motsa, mi tsu nda nthexkwi ya bo'sa'bomu ja mbo ar dehe yá thuhu Sirte. Jange bi gö'ma ya dutu nu'u tuxa ar motsa nda ñ'o, ne bi hye'u nda ñ'ose.

18 Ár hyax'öp'u mi ntoxkwitho ar 'yomndöhi, jange bi ndui bi 'yenga har dehe gatho nö'ö mi tu ar motsa.

19 Ár hñupap'u, man'agi bi menk'u bi 'yut'a har dehe nuya tema pongwa ar motsa.

20 Bi tho nze_ye ya pa himbi nheki ar hyadi wa ya tso, ngetho xa mi 'yo ar 'yomndöhi. Hõnse ndi to'mthohe ar ndöte.

21 Xki tho nze_ye ya pa hinte ndi tsihe, jange ar Pablo bi m'a madetho, ne bi ñengagihe:

—Ha gi oh, ndadahu. Nu'mu xka jahmöhumasu nö'ö da xi'ahu, ne xta kohmöhunu Nkreta, hinxta thohmöhu nuna di thohupya, ne hinxka 'behmöhu gatho nö'ö xka hyothu har dehe.

22 Ha nupya di xi'ahu, yo gi tu ri muih, ngetho hinto ma ga tuhu, hõnse ar motsa ma da m'edi.

23 Ngetho manxui bi zokagi n'ár enxe Jö, togo ár metigi ne di pepabi.

24 Ne bi ñengagi: Pablo, yo gi ntsu, ngetho mahyoni gi 'bahnu hár nthandi ar ndö Sesar. Ne hinge hõnse'i, Jö xi hwëk'a'i da k'ont'a gatho nu'u gi ñ'owi.

25 Jange nupya di xi'ahu, ndadahu, yo gi tu ri muih, ngetho nuga di ñ'emui Jö, ne ma da 'yot'a ngu xi xikagi.

26 Mödi ar ndöhi ma da 'yengagihu ha n'ar xenihai.

27 Nu mi zo ár 'ret'amagoho mpa ndi 'yohe njap'u, mi tuxkagihe ar ndöhi har ñhonthé ár thuhu Adriatico. Ngu made ar xui, nu'u togo mi e ar motsa mi beni ma nga tsoñhe ha n'ar hai.

28 Ne bi ndui bi 'yenga hangu ár ñhe ar dehe. Mi pe'sa n'ate ñhufi ár ñhe. Da thohe man'a tsi tui, bi mengi bi 'yeni man'agi. Hõnse mi pe'sa 'ret'amakut'a ñhufi ár ñhe.

29 Mi ntsu'u nda ntõxkwi ya do ar motsa, jange bi kö'ma goho ya bojõ mote ar motsa nu'u tsonga har hai, tsõma ar motsa. Gathogihe xa ndi nehe ngut'a nda hats'i.

30 Nu'u togo mi et'a ar motsa, mi ne nda göi nda zop'u. Jange bi mengi bi 'yent'a har dehe ar t'ulo motsa, mi ot'u ngu mi ent'a ma'ra ya bojõ hár ñõ ar motsa.

31 Ha nunar Pablo dama bi xipabi ar döndogu ne yá ndogu, bi ñembabi'u:

—Nu'mu hinda gokwayu, hinto ma gi k'onthu.

32 Jange ya ndogu dama bi hyeka ya nthöhi habu mi zu ar t'ulo motsa, ne bi nthoge bi ma.

33 Nu mi hats'i, ar Pablo mi xikagihe gatho nga nzimxudihe, ne bi 'ñenje:

—Pe'sa 'retkut'a hinxka õhu ngi ndo'mhu, hinte xka tsihu.

34 Jahu ar möte gi ñuñhu. Mahyoni gi pe'su ar ts'edi, ngetho di xi'ahu hinto gi 'behmõhu n'ar xtõ.

35 Mi mönga njap'u ar Pablo, bi gu n'ar thuhme, bi umba njamödi Jõ ha yá nthandi'u. Ne bi xeka n'a xeni bi ndui bi zi.

36 Nu'mu gatho bi hñu yá mu, ne bi ñuñ'u n'ehe.

37 Nu'u ndi pahe har motsa, yonthebe hñun'atema'ret'a ne 'rato ya jõi.

38 Nu mi niñö'u, bi 'yut'a har dehe ya t'ei, ne njap'u nda göt'a ár ñhü ar motsa.

Ar motsa bi mfoxa har 'bomu ne bi nhwati

39 Nu mi hats'i, nu'u togo mi et'a ar motsa bi hyanda n'ar hai, mödi himi pödi tema hai'ö. Mi pe'sa n'ar ñüt'i har ñönthe habu mi nheki ar 'bomu. Bi beñ'u xömhö nda tsä nda 'ba'mnu ar motsa.

40 Bi hyeka ya nthöhi mi thöt'a ya bojö mi tsöma ar motsa, ne bi zop'u har ñhönthe. Bi nsot'wa yá nthöhi nö'ö ar za et'a ar motsa. Nep'u bi po'sa nu'u ya dutu hár ñö ar motsa, ne njap'u ar ndöhi bi 'yet'a har ñönthe.

41 Ha nú'mu mi zonga habu mi pe'sa yoho ya ts'edi ar dehe, ar motsa bi nthewi ar 'bomu, ne bi mfoxa ár ñö, ne himbi tsä bi ñ'ö. Ha nu mote mi nhwati xa mi fe'sa ar dehe.

42 Nu'mú nuya ndogu bi beni mar ñho nda hyo gatho ya 'yofadi, ne hinge nda hyat'i nda ma'u ñ'anthe.

43 Nunar döndogu himi ne nda tho ar Pablo, jange himbi hyegi nda 'yot'u. Ne bi 'bepa nda 'yengar nsagi m'et'ö gatho nu'u mi pödi nda ñ'anthe, ne nda bongar har ñönthe.

44 Ha nu ma'ra himi pödi nda ñ'anthe, bi 'bepabi nda gu 'ra ya xithe ne 'ra yá xeni ar motsa. Ne njap'u hinto bi du, gatho da tsoñhe har ñönthe.

28

Ar Pablo mi 'buhnu har xenihaí ár thuhu Malta

1 Nu nda jwadi da poñhe har dehe, da pöhe nunar xenihaínu már thuhu Malta.

2 Nuya mengunu xa bi numañhogihe. Bi ñutkagihe n'ar tsibi nga mpathe, ngetho mi ra ntse mi 'wöi.

3 Ar Pablo bi guxa 'ra ya t'o nda 'yu'sa har tsibi. Ka mi op'u n'ar k'eñö, mi za ár mpa ar tsibi, bi boni ne bi m'at'a hár 'ye ar Pablo.

4 Nu mi hyanda nuya mengunu mi zuta ar k'eñö hár 'ye ar Pablo, mi eñ'u n'a ngu n'a:

—Xar ts'okte nunar ñ'ohonu, ngetho bi k'onthmö nda jöt'a har dehe, ha nunár ts'ut'wi Jö hingi hegi da m'ui.

5 Ha nunar Pablo bi hwöt'a ár 'ye har tsibi nda da ar k'eñö, ne hinte bi ja.

6 Nuya mengunu mi to'mtho ham'u nda neni, wa nda hwangi xi du. Xa bi do'mi ne hinte bi ja. Nu mi hyanda njap'u bi pongyá mfeni, mi eñ'u nunar Pablo mi n'ar jö.

7 Habu da tsoñhe, ka mi thenu 'ra yá hai n'ar ñ'ohö már thuhu Publio, togo mar ndö gatho ar hai'ö. Xa mar hogajö'i, bi 'raje nseki hñupa hár ngu.

8 Nó r dada'ö mi oxar t'oxi, mi umbar mpat'i ne ar 'biji. Ar Pablo bi ma ba k'öts'i, ne mi 'yapa Jö bi hñuxpa yá 'ye, ne dama bi dits'i.

9 Njap'u, gatho nu'u ma'ra ya mengunu har hai'ö mi hñeni, mi e nda k'öts'i ne mi thits'i.

10 Xa bi numansugihe, bi 'raje n'ar hoga tsaya. Ne nda poñhenu, bá tutkagihe gatho nö'ö nga hoñhe har 'ñu.

Ar Pablo bi zonga Nroma

11 Da 'buhenu hñu nzönö. Nep'u da juhenu n'ar motsa mar me Alejandria, xki thohnu ya tse n'ehe.

Mi tu hár ñö ar motsa yoho yá jat'i yá jö'u, n'a már thuhu Kasto, ha nö'ö man'a már thuhu Polu.

¹² Nep'u da tsoñhe ha n'ar hnini ár thuhu Sirakusa, ka da 'buhenu hñupa.

¹³ Da katathohe nor xenihai'ö, ne da möhe har hnini Regio. Ha nu ár hyax'ö bi ñ'o ar ndöhi ndi 'ñe mak'angi, jange ár yopa da tsoñhe har hnini Puteoli.

¹⁴ Ka da nthehenu 'ra ya ku, bi 'yakagihe nga kohenu yoto mpa. Ne ka da poñhe da möhe har hnini Nroma.

¹⁵ Nuya ku me Nroma, xki 'yo'u ma nga tsoñhe, bi boñ'u ma ba thöje har dö'ñu get'u ar tai ár thuhu Apio, ne ma'ra har hnini Hñu Ngu. Ar Pablo mi hyanda ya ku, bi umba njamödi Jö, ne bi zeta ár müi.

¹⁶ Nu nda tsoñhe Nroma, ar döndogu bi 'yent'wa ár 'ye ar ndösufadi nu'u ya 'yofadi mi tsi'ö. Ha nunar Pablo bi t'umba nseki bi m'u n'amp'u, mi su n'ar ndogu.

Ar Pablo bi mömba ár mhö Jö núnu Nroma

¹⁷ Mi tho hñupa xki zonga ar Pablo Nroma, bi zohna gatho ya ndöxodyo mi 'buhnu. Nu mi wat'u, bi 'ñembabi'u:

—Ndadahü di nkuhü, di ne gi pöhu hinte ma ts'oki xta ot'wa ma jö'ihü, hinxta ts'okwa ma nt'umbihü xi zoju ma palehü. Mödi hinte xta ot'e, bi ts'onkaginü Herusalen, ne bi t'entk'agi ha yá 'ye ya me Nroma.

¹⁸ Ha nu mi thö'ska majöni, hinte ma ts'oki bi thimgagi ndi 'ñepki nda hyogagi'u, jange mi ne nda hyegahmö'u.

19 Ha numa mixodyohu, himbi ne'u, jange da adi nda hñöska majöni ar ndö Sesar. Mödi hinte di ne te ga hoxa ma mixodyohu.

20 Jange xta zoñ'ahu ga hant'ahu ne ga ñöhu. Ngetho di pe'spa ár ndo'mi ya me Israel, xi nthötkagi nuya nthöhibojöyu.

21 Nu'mú nuya ndö xodyo bi 'ñembabi:

—Nuje hinte ma he'mi xta höñhe xpa ehnu Nhudea, hinxi zohnu n'ar ku xpa ehnu xi ñömañ'u'i.

22 Ndi to'mhe ngi xikagihe nö'ö gi beni, ngetho honse di pöhe habu gatho ya jö'i ñömañ'u nuna ar 'ra'yo 'ñunu.

23 Nep'u bi nko'u ham'u nda penk'u. Bi zo ar pa, bi zohnu nzeye habu mi 'bu ar Pablo. Gatho ar pa mi zofo ne mi datwa majöni ár ts'ut'wi Jö. Mi ot'wa ar 'ñu ár t'ofu ar Moise ne nö'ö bi 'yot'a yá m'ehni Jö maham'u, mi ne'ö nda ñ'emui'u ar tsi Hmu Hesu.

24 'Ra mi ñ'emui nö'ö mi mönga ar Pablo, ha ma'ra himi ne nda jamfi.

25 Ne himi n'at'wu mi ñ'emui, jange mi ma'u bi 'ñenga ar Pablo:

—Majöni nö'ö bi mönga ar m'ehni Isaia xki nzinga ár Hñö Jö, nú'mu bi mehni nda 'ñemba njawa ma palehu:

26 Di ma ba zo nuya jö'iyu, ne gi 'ñembabi:

Ma gi 'yohu, ne hinte da zo ri mfenihu.

Ma gi hyanthu, ha hingi pöhu tema di bonga nö'ö gi hanthu.

27 Ngetho nuya jö'iyu xi japi xi më yá ñö,

hingine da 'yoxa nö'ö ode.

Xi ts'ant'a yá da,

njap'u hinda xo yá da da hyandi,
 ne hinda zo yá gu,
 hinda kwata ha yá mui,
 ne da hñuxka yá da,
 ha nuga da tsá ga umba ár nzaki.

²⁸ Jange pöhu 'mu, nuna ar mpohonu unga Jö,
 ma da t'umbabi nu'u hingya xodyo, ngetho nu'u
 ma da 'yots'e ne da ñ'emui.

²⁹ Nu mi wadi bi mönga njap'u ar Pablo, ya
 xodyo bi ma'u, xa mi ñöxhnatho n'a ngu n'a.

³⁰ Ha nor Pablo bi m'uhnu xo yo njeye ha n'ar
 ngu njut'i, ne mi thöta gatho nu'u mi tsoho nda
 ñöwi.

³¹ Mi xipabi ya jö'i ár ts'ut'wi Jö, ne mi utwabi'u
 togo ar tsi Hmu Hesukristo. Himi ntsu nda ñö, ne
 hinto bi hñökwabi.

**Àr 'ra'yo nkohi Jö har ñhöñhö maxei ntongwi
ár mahwifí har hai m'onda ne har ñhömfó
New Testament in Otomi, Querétaro (MX:otq:Otomi,
Querétaro)**

copyright © 2009 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Otomi, Querétaro

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Otomi, Querétaro

otq

Mexico

Copyright Information

© 2009, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Otomi, Querétaro

© 2009, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.
Pictures included with Scriptures and other documents on this site are
licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses,
please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files
dated 29 Jan 2022

a3e32dbb-4826-53d8-92fc-afaa86ffff04